

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ

**ISPARTA MERKEZ KÜÇÜK SANAYİ SİTESİNDE
OTO TAMİRHANELERİNDE ÇALIŞAN ÇOCUK İŞÇİLERİN
SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN VE
İŞYERİNDE KARŞILAŞTIKLARI ŞİDDETİN BELİRLENMESİ**

DR. HAKAN TÜRKOĞLU

HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI

UZMANLIK TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ.DR.MUSTAFA ÖZTÜRK

ISPARTA 2009

TEŞEKKÜR

Tez danışmanım ve Anabilim Dalı Başkanımız Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK başta olmak üzere değerli hocalarım Doç. Dr. Ahmet Nesimi KIŞIOĞLU'na, Doç. Dr. Ersin USKUN'a, Yrd. Doç. Dr. Yonca SÖNMEZ'e; tez süresince bilgi, deneyim ve yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Alp ERGÖR'e ve Yrd. Doç. Dr. Metin PIÇAKÇIYE'ye. Asistanlık sürecinde birlikte çalıştığım mesai arkadaşlarım Dr. Malik DOĞAN'a, Dr. Ertan UZUN'a, Dr. Erman ZENGİN'e, Dr. Onur ÜNAL'a. İşyerlerinde anket uygulamama izin veren Isparta Yeni Sanayi Sitesi oto tamirhanesi sahiplerine ve anket uyguladığım sanayide çalışan genç ve çocuk işçilere teşekkür ederim.

Sabahları birlikte kahvaltı edip çay içtiğim, aynı kaderi ve aynı odayı paylaştığım, dert ortağım, değerli arkadaşım Dr. Tufan NALIR'a yardımlarından ve dostluğundan ötürü ayrıca teşekkür ediyorum.

Dr. Hakan TÜRKÖĞLU

*"Küçük Hanımlar, Küçük Beyler!
Sizler hepimiz geleceğin bir gülü ve ikbal ıçışesınız.
Memleketi asıl işğa boğacak olan sizlersiniz."*

Mustafa Kemal ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar ÇİZELGESİ	vi
GRAFİKLER ÇİZELGESİ	viii
KISALTMALAR	ix
EKLER ÇİZELGESİ	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1.Çocukluk Kavramı ve Çocuk İşçiliğinin Tarihsel Gelişimi	5
2.2.Dünyada Çocuk İşçiliği	7
2.3.Türkiye’de Çocuk İşçiliği	9
2.4.Çocuk İşçiliğinin Nedenleri	13
2.5.Çalışmanın Çocuk Yaşamına Etkisi	15
2.6.Çalışma ve Sağlık ilişkisi	15
2.6.1. İş Sağlığı Tanımı	15
2.6.2. İş Sağlığı Uygulama ilkeleri	15
2.6.3. İş Yerinde Sağlığı Etkileyen Faktörler	16
2.6.4. Çalışmanın Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri	16
2.7.Göç ve Çocuk İşçiliği ilişkisi	18
Göçün Tanımı, Nedenleri ve Türkiye’de Göç Hareketleri	18
2.7.2. Göçün Çalışma Hayatına Etkisi	19
2.8. Şiddet	20
2.8.1. Şiddetin Tanımı	20
2.8.2. Şiddetin Nedenleri	20
2.8.3. Eylemin Özelliğine Göre Şiddet Tipleri	21
2.8.4. Eylemin Uygulanış Biçimine Göre Şiddet Türleri	21
2.8.4.1.Fiziksel Şiddet	21
2.8.4.2.Sözel Şiddet	21

2.8.4.3.Ekonomik Şiddet	22
2.8.4.4.Psikolojik Şiddet	22
2.8.4.5.Cinsel Şiddet	22
2.8.5. Çocuğa Yönelik Şiddet	22
2.8.6. İşyerinde Şiddet	22
2.8.7. Şiddetin Sonuçları	23
2.8.7.1.Çocuğa Yönelik Şiddetin Fiziksel Sonuçları	24
2.8.7.2.Çocuğa Yönelik Şiddetin Psikolojik ve Davranışsal Sonuçları	24
2.8.7.3.Şiddetin Toplumsal Yansımaları	24
2.8.8. Şiddetin Önlenmesi İçin Yapılması Gerekenler	25
2.8.9. Şiddetin Türkiye ve Dünya da Boyutları	26
2. 9. Çocuk İşgücü Sözleşmesinin Tarihçesi	27
2.10.Türkiye'de Çocuk İşçiliği İle İlgili Kurumlar ve Çocuk İşgücü Mevzuatı	29
3. MATERYAL METOD	32
3.1.Araştırma Bölgesi	32
3.1.1 Araştırma Bölgesinin Kısa Tarihçesi	32
3.1.2 Araştırma Bölgesinin Coğrafi Yapısı	32
3.1.3 Araştırma Bölgesinde Sanayi Faliyetleri	33
3.2. Araştırmanın Türü	34
3.3. Araştırmanın Amacı	34
3.4. Araştırmanın Zamanı	34
3.5. Araştırmanın Çalışma Programı	34
3.5.1. Planlama Aşaması	34
3.5.2. Uygulama Aşaması	35
3.5.3. Analiz Aşaması	35
3.5.4. Rapor Aşaması	35
3.6. Araştırmanın Evreni	35
3.7. Anketin Hazırlanması	36
3.8. Anketin Ön Uygulamasının Yapılması	37
3.9. Anketin Uygulanması	37

3.10. İstatistiksel Analiz	38
3.11.Araştırmanın Değişkenleri	38
3.11.1.Bağımlı değişkenler	38
3.11.2.Bağımsız değişkenler	38
3.12. Araştırmanın Sınırlılıkları	39
4. BULGULAR	40
4.1. Sosyo-Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi	40
4.2. Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi	42
4.3. Çalışma Nedenlerinin Değerlendirilmesi	45
4.4. Ailelerin Göç Durumunun Değerlendirilmesi	46
4.5. Çocukların Alkol ve Sigara Kullanımlarının Değerlendirilmesi	47
4.6. Çalıştıkları İşyeri ve İş Durumlarının Değerlendirilmesi	48
4.7. Vücut Sağlığı, Psikolojik Sağlık ve Depresyon Durumlarının Değerlendirilmesi	49
4.8. İşyerinde Karşılaşılan Şiddetin Değerlendirilmesi	53
5. TARTIŞMA	56
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	63
7. KAYNAKLAR	67
8. EKLER	75
8.1.138 Nolu İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme	75
8.2.182 Nolu Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi	82
8.3.İş Gücü Mevzuatı (İş Sağlığı ve Güvenliği 5.Bölüm)	86
8.4. Araştırma Anketi	87
8.4.1 Genel Sağlık Soru Anketi	90
8.4.2 Şiddet Belirleme Anketi	91
ÖZET	92
SUMMARY	94

TABLOLAR ÇİZELGESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Dünya da 2000 yılı itibariyle 5-17 yaş arası çocukların bölgelere göre ekonomik faaliyet tahminleri	6
Tablo 2: ILO'nun 2002 yılı tahminlerine göre, 10-14 yaş arası çalışan çocukların ülkelere göre dağılımları	7
Tablo 3: ILO'nun 138. Sayılı sözleşmesine göre çocukların yaş gruplarına göre çalışma şekilleri	26
Tablo 4: Proje başlangıcından itibaren proje ofisleri tarafından tespit edilen ve projeden faydalanan çocuk sayısı	29
Tablo 5: Tespit edilen çocuklardan proje tarafından okula kaydedilen ve yönlendirilen çocuk sayısı	30
Tablo 6: Çalışan çocukların yaş ve cinsiyete göre dağılımları	39
Tablo 7: Çalışan çocukların body mass indekslerine göre değerlendirilmesi	40
Tablo 8: Çalışan çocukların öğrenim durumlarına göre dağılımları	40
Tablo 9: Çalışan çocukların sosyal güvencelerine göre dağılımları	41
Tablo 10: Babaların mesleksenel dağılımları	42
Tablo 11: Annelerin mesleksenel dağılımları	42
Tablo 12: Babaların eğitim durumlarının dağılımları	43
Tablo 13: Annelerin eğitim durumlarının dağılımları	43
Tablo 14: Ailenin hissedilen ekonomik durumu ve ortalama aylık gelir miktarı dağılımları	44
Tablo 15: Ekonomik duruma göre çalışma nedenlerinin değerlendirilmesi	44
Tablo 16: Ailenin göç edip etmediğinin değerlendirilmesi	45
Tablo 17: Çalışan çocuklarda sigara içiminin değerlendirilmesi	46
Tablo 18: Çalışan çocuklarda alkol kullanımının değerlendirilmesi	46

Tablo 19: Çalışan çocukların sektörel dağılımları	47
Tablo 20: Çalışanların neden çalıştıklarının değerlendirilmesi	48
Tablo 21: Kimin isteğiyle çalışmaya başladığının değerlendirilmesi	48
Tablo 22: Çalışan çocukların işyeri sahibiyle akrabalık ilişkisinin değerlendirilmesi	49
Tablo 23: Çalışan çocukların işyerinden memnuniyet düzeylerinin değerlendirilmesi	50
Tablo 24: Hissedilen vucut sağlığı ve psikolojik sağlık durumlarının değerlendirilmesi	50
Tablo 25: GSSA' ne göre depresyon durumunun değerlendirilmesi	51
Tablo 26: Karşılaşılan şiddet türleri ve şiddet türlerine göre aldıkları ortalama puanların değerlendirilmesi	52
Tablo 27: Çıracılık tiplerine göre karşılaşılan şiddet türleri ve aldıkları ortalama puanların değerlendirilmesi	53
Tablo 28: Şiddetin alt tiplerine, kimden uygulandığına ve sıklığına göre değerlendirilmesi	54
Tablo 29: Sigara ve alkol kullanımı ile karşılaşılan şiddet türleri ve şiddet türlerine göre aldıkları ortalama puanların değerlendirilmesi	55

GRAFİKLER ÇİZELGESİ

<u>Grafik No</u>	<u>Sayfa No</u>
Grafik 1: DİE Çocuk İşgücü Anketine göre Türkiye 'de 6-14 yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan çocukların yıllara ve cinsiyetlere göre dağılımları	8
Grafik 2: DİE Çocuk İşgücü Anketine göre Türkiye 'de 6-14 yaş grubunda okula devam eden çocuk oranları	9
Grafik 3: DİE Çocuk İşgücü Anketine göre Türkiye 'de 6-17 yaş grubunda çocukların çalıştıkları sektörlere göre dağılımları	9

KISALTMALAR ÇİZELGESİ

ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
GSSA	Ruhsal Durum Genel Sağlık Soru Anketi
HAK-İŞ	Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IPEC	Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı
IPKO	İl Proje Koordinasyon Ofisleri
ISPCAN	Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi Topluluğu
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TMMOB	Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği
TOBB	Türkiye Odalar Borsalar Birliği
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TTB	Türk Tabipler Birliği
TÜRK - İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

EKLER ÇİZELGESİ

<u>Ek No</u>	<u>Sayfa No</u>
Ek 1: 138 Nolu İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme	75
Ek 2: 182 Nolu Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi	82
Ek 3: İş Gücü Mevzuatı (İş Sağlığı ve Güvenliği 5.Bölüm)	86
Ek 4: Araştırma Anketi	87
Ek 4.1 Genel Sağlık Soru Anketi	90
Ek 4.2 Şiddet Belirleme Anketi	91

1.GİRİŞ

Kırmızı ışıktaki beklerken ısrarla arabanızın camını silmeye çalışan minik eller, kar kış demeden sokaklarda mendil satmaya çalışan çocuklar, oto tamirhanelerinde karşılaştığınız, kir ve yağdan yüzü belli olmayan ama gözlerine dikkatle baktığınızda yaşının en fazla 12-13 olduğunu rahatlıkla tahmin edebileceğiniz küçük bedenler... Yaptıkları işler farklı olsada yaşları da kaderleri de aynı. Çalışma mekanları bazen bir tarla, bazen bir tamirhane, bazen de sokaklar... Ama kaderleri değişmiyor; Oyun oynamaları, okula gitmeleri, iyi beslenmeleri gereken yıllarını "ekmek parası" derdiyle geçiriyorlar.

Kimileri aile bütçesine katkı olsun diye mendil satarken, kimileri küçük bedenleri bir yetişkine göre daha çabuk doyduğu için işverenler tarafından özellikle tercih ediliyorlar. Birçoğu aile baskısı ile okulundan alınıp sadece büyüklerin dünyasına özgü olması gereken "ekmek derdine" düşmüşler. Ama tam sayıları hakkında fikir yürütmek çok zor. Çünkü istatistiklerde bile görünmüyorlar. Çünkü ekonominin "kayıtdışı" tarafında devam ediyor onların hayatları...

Her türlü sosyal ortamdan uzak, işe gidip gelmekten ibaret bir yaşamdır onlara layık görülen. Buralarda üç kuruşluk sefalet ücreti, nefeslere sinmiş açlık kokusu, sabahın köründen akşamın karanlığına kadar günde 12-14 saat, haftanın 6 günü köle gibi çalışmak vardır. Kuru ekmekle karnını doyurmak, sağlıksız iş koşullarından dolayı zehirlenmek, hastalanmak yaşamlarının bir parçasıdır sanki, adı kaza olan iş cinayetlerinden ölmek, sakat kalmaksa alinyazıları... Yaşı küçük olduğu için asgari ücretin altında çalıştırılır, sigortaları yapılmaz, yaşı erdiğinde ise primleri yatırılmaz. Patronun, ustabaşının hakareti, küfrü, dayağı sanki tarihten onlara kalmış bir miras gibidir. Annesinden, babasından, öğretmeninden görmediği baskıyı, şiddeti çalıştığı ortamda gören küçük yürekler yaşadıklarının olağan şeyler olduğu düşüncesi ile dertlerini, sorunları kimseyle paylaşmadan içlerine atıp yaşayıp gitmektedirler.

Eski toplumlar, kendi çocuklarını sömürerek, ezerek, acımadan çalıştırarak, hatta kırbaçlayarak yetiştirmişler, işe yaramaz olunca evden atmışlar ya da öldürmüşlerdir. Günümüzde, insanlar, bu tür vahşetleri kendi çocuklarına yapmasalar da, “başkalarının” çocuklarına yapabilmektedirler. illegal organizasyonlar eliyle, sokakta dilencilik yada kapkaç yapmak üzere yönlendirilen, organları alınıp satılan, fuhuş pazarında pazarlanan, elinde oyuncuğu ile savaş alanlarında ölen çocuklar hep “başkalarının” çocuklarıdır. Kendi çocuğunun başına gelmediği sürece, “uygar insan!” bunlar üzerinde düşünmeye gerek bile duymaz. Bu bağlamda çocukluk, kendi çocuğuna eziyetten başkalarının çocuğuna eziyet etmeye geçişin tarihçesi gibidir (1).

Birleşmiş Milletler’in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi’nin 1. maddesine göre 18 yaşına kadar her insan çocuktur (2). Hukuki açıdan rüşt yaşı dikkate alındığında ise Medeni Kanununun 11. maddesine göre ergenlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlar; 18 yaşını doldurmamış olan herkes “Küçük” olarak adlandırılır (3) (4).

Herhangi bir üretim yapılan sektörde ya da hizmet sektöründe para karşılığında çalışan çocuklara “Çalışan Çocuk” denilmektedir (5). ILO’nun (İnternational Labour Office - Uluslararası Çalışma Örgütü) 6 Haziran 1973’de “İstihdama Kabulde Asgari Yaş”a ilişkin hazırladığı 138 sayılı sözleşmeye göre 15-24 yaşları arasında çalışanlara “Genç İşçi”; 15 yaşın altında yaşamını kazanmak, aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışma yaşamına erken yaşta atılan çocuklara “Çalışan Çocuk” ya da “Çocuk İşçi” denilmektedir (6).

Çalışma nedenleri ve kendilerine verilen ad ne olursa olsun, zorunlu eğitim çağında, rüşt yaşını tamamlayamadan, kendilerini çalışma yaşamının zor ve tehlikeli koşullarında bulan çocuklar ve gençler, hukuki korumadan ve ayrıcalıklı hizmetlerden yararlanması gereken asıl kitleyi oluşturmaktadır.

ILO’nun Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler Bildirgesinin 2006 Küresel Raporu’na göre, 2004 yılı kayıtları doğrultusunda dünya da 5-17 yaş arasında yaklaşık 1.5 milyar çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların yaklaşık %14.5’u yani 218 milyonu çocuk işçi statüsünde olup, bunların 126 milyonu tehlikeli işlerde, yaklaşık 8 milyonu da “Çocuk Emeğinin

Koşulsuz En Kötü Biçimleri" olarak kabul edilen zorla çalıştırılma, satılma, kölelik, zorla savaştırılma, fuhuş amacıyla yada uyuşturucu ticaretinde kullanılma gibi kategorilerde çalışmaktadır (7).

Çocuk işçiliği sorunu geliştirmekte olan her ülke için olduğu gibi, ülkemiz için de önem taşıyan bir konudur. Ülkemizde yaşanan sanayileşme süreciyle birlikte gerçek sayıları istatistiklere tam olarak yansımaya da özellikle küçük sanayide çalışan çırakların giderek arttığı, Türkiye’de ki rakamların da dünya genelinden farklı olmadığı görülür (8). ILO’nun katkısıyla Devlet İstatistik Enstitüsü(DİE) tarafından 2006 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarında Hanehalkı İşgücü Anketi ile birlikte gerçekleştirilen Çocuk İşgücü Araştırması sonuçlarına göre Ülkemizde 6-17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 264 bin çocuktan % 5,9’u ekonomik bir işte çalışmakta, bir başka ifadeyle istihdam edilmektedir (9).

Bu rakamlar göstermektedir ki, hafif işlerden en tehlikeli işlere; “masum” kabul edilen ailesine yardımdan, kabul edilemez “en kötü biçimdeki” çalışmalara kadar dünyanın her köşesinde çocuklar çalışmaktadırlar. Her türlü yasağa, geliştirilen ulusal ve uluslararası projelere rağmen çocuk işçiler, ülkemizde ve tüm dünyada çalışma hayatındaki düzeltilmesi gereken sömürünün önemli bir parçası durumundadırlar (10).

Çocuk emeği sorununun toplumsal ve sosyal bir olgudur. Bugünün çocuklarının hem fizyolojik hem ruhsal hem de zihinsel olarak sağlıklı birer yetişkin olmaları isteniyorsa, uygulanacak en köklü çözüm yöntemi, çocukların çalışma yaşamından uzaklaştırılmaları olacaktır. Ancak ülkemiz koşullarında çocukları çalışma yaşamından kısa vadede alıkoymak mümkün olmadığından uzak amaca ulaşıncaya kadar çalışma yaşamında kalacak olan çocukların sağlık ve güvenlikleri açısından çalışma koşul ve ortamlarının iyileştirilmesini sağlamak önem taşır (11) .

Bu düşünceden hareketle yapılan bu çalışmanın amacı Isparta İlinde Küçük Sanayi Sitesi oto tamirhanelerinde çalışan çocuk işçilerin sosyodemografik özelliklerinin ve ruhsal durumlarının belirlenmesi; çalıştıkları iş ortamında karşılaştıkları şiddetin tipi, kim tarafından ve ne sıklıkta uygulandığının saptanmasıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1.Çocukluk Kavramı ve Çocuk İşçiliğinin Tarihsel Gelişimi

Her ne kadar Birleşmiş Milletler tarafından çocuğun tanımı konusunda evrensel bir ölçüt oluşturulmaya çalışılmışsa da, çocukluk tanımı büyük sıkıntı göstermektedir. Kimi çevreler çocuğu biyolojik olarak, “Yaşa göre erken reşit olma durumu hariç, 18 yaşını doldurmamış her insan çocuktur” şeklinde tanımlarken (12); kimi çevreler ise çocukluğu biyolojik bir kategori değil “Toplumsal bir kurgu” olarak tanımlamaktadır (13).

Batılı tarihçilere göre çocukluk düşüncesi son 400 yıla ait bir Avrupa icadıdır. Daha önceleri çocuk, annesinin ya da bakıcısının sürekli ilgisi olmadan yaşayabilmeye başlayınca yetişkinler toplumuna ait olmaktadır. Ancak matbaanın icadından 200 yıl sonra, yani onyedinci yüzyılla birlikte çocukluk kavramı gelişmeye başlamıştır. Matbaanın yaygınlaşmasıyla birlikte bilgi, yazılı bir nitelik kazanmış, yetişkinlik kademeli bir öğrenim süreci ile kazanılan bir kategori olurken, çocukluk da henüz bu yetişkinlik evresini tamamlamamış süreç olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu dönemle birlikte artık çocuklar yetişkinlerin dünyasından çıkartılırken, onların yeni dünyası zayıflık ve bağımlılık özellikleri içeren kendi çocukluk dünyaları olacaktır (14).

Girdikleri bu yeni dünya da çocukların hayatında meydana gelen en önemli değişiklik çalışma dünyasından uzaklaştırılıp giderek artan bir şekilde eğitime ve okula yönlendirilmeleri olmuştur. Ancak bu değişim, bütün çocuklar tarafından eşit bir şekilde ve aynı anda yaşanmamıştır. Eğitim alan ilk çocuklar orta ve üst sınıfın erkek çocuklarıydı. Burjuvazi kısım yalnızca kendi oğullarının bu yenilikçi tarzda eğitilmesini önem veriyordu. Kızlar gelecekte yapacakları işleri evlerinde öğreniyorlardı; dolayısıyla okulların verdiği eğitim ve öğretime ihtiyaçları yoktu. Aynı şekilde madenlerde, fabrikalarda ve imalathanelerde çalışan işçi sınıfı çocuklarının da okuma yazmaya ihtiyaçları yoktu; bu nedenle en azından başlangıçta çocukluk dışında bırakıldılar (15).

Çocuk emeğinden yararlanma yalnızca günümüze özgü bir uygulama değildir. MÖ 2100 yıllarında Hammurabi Kanunlarında ustaların, çocuklara ve gençlere işin inceliklerini öğretmesi zorunluluğundan bahseder ki buda o dönemlerde çocuk ve gençlerin çalıştırdığının bir göstergesidir. Gene Sümerler dönemine ait bulunan bazı tabletlerde çocuk ve kadınların tam gün çalışıp yarım ücret aldıklarından, çalışarak ailesinin geçimini sağlayan Sümerli çocukların olduğundan bahsetmektedir(16). Antik Yunan ve Roma dönemlerinde girilmesi en güç madenlerde çocukların çalıştırıldığı da bilinmektedir (17).

“Çocuk işçiliği” kavramı sanayileşmenin başlangıcına, yani 19. yüzyılın başlarında gelişmeye başlamıştır. Sanayi devrimi ile üretim biçiminde meydana gelen değişimle el emeği ve sermaye, fabrikalarda yoğunlaşmaya başlamıştır. Sanayileşme ile birlikte daha çok yetişkin erkeklere özgü olan güç ve emek gerektiren işler artık makineler aracılığıyla kadın ve çocuklar tarafından da kolayca yapılabilir hale gelmiştir. Sanayileşme, çalışan çocuk sayısında önemli artışlara neden olmasada çocuk emeği ve istismarının niteliğinde büyük dönüşümlere yol açmıştır. Makineleşme dönemi kadın ve çocukları düşük ücretle zor koşullarda çalışmaya itmiştir. İşte bu aşamadan sonra çocuk çalışmasının “çocuk işçiliği”ne dönüştüğü söylenebilir (18).

2.2.Dünyada Çocuk İşçiliği

Günümüzde çalışan çocukların sayısını kesin olarak söylemek mümkün olmasa da, ILO'nun araştırmalarına göre 2006 yılında dünyada 5-17 yaş grubunda 283 milyon çocuğun çalıştığı için okula devam edemediği tahmin edilmektedir. Dünyada en çok çocuk işçi kullanılan bölgelerin başında, Asya Pasifik Ülkeleri, 123 milyon çocuk işçi ile birinci sırada yer almaktadır. Toplam çocuk işçi sayısının yüzde 60'ına karşılık gelen bu miktarı, 48 milyon ve yüzde 23'lük bir oranla Güney Sahra ülkeleri izlemektedir. Latin Amerika ve Karayibler 17.4 milyon ve yüzde 8 ile üçüncü, Ortadoğu Ülkeleri ve Kuzey Afrika ise 13.6 milyon ve yüzde 6 ile dördüncü sıklıkta çocuk işçi çalıştırmaktadırlar. Doğu Avrupa ülkelerinde de 2.4 milyon

çocuk, işçi olarak kullanılırken, gelişmiş ülkelerde çalışan çocuk işçi sayısı 2.5 milyon civarında olduğu sanılmaktadır (19)(20)(21)(22).

ILO'nun 5-17 yaş arası çalışan çocukların dünya üzerindeki bölgelere göre dağılımı (23) "tablo 1" de , ülkelere göre dağılımları (24) ise "tablo 2" de görülmektedir.

Tablo 1: Dünya da 2000 Yılı İtibariyle 5-17 Yaş Arası Çocukların Bölgelere Göre Ekonomik Faaliyet Tahminleri *

Yaş Grupları	Bölgeler	Çocuk sayısı	Ekonomik olarak aktif olanlar	%Aktif olma oranı
5-9 Yaş	Kalkınmış Ülkeler	59.600.000	800.000	1,4
	Eski Doğu Bloğu	27.700.000	900.000	3,1
	Asya ve Pasifik	335.400.000	40.000.000	12,3
	Latin Amerika	54.400.000	5.800.000	10,6
	Sahara Altı Afrika	88.800.000	20.900.000	23,6
	Ortadoğu ve Kuzey Afrika	44.200.000	4.800.000	10,8
10-14 Yaş	Kalkınmış Ülkeler	59.400.000	1.700.000	2,8
	Eski Doğu Bloğu	34.700.000	1.500.000	4,2
	Asya ve Pasifik	329.700.000	83.700.000	26,5
	Latin Amerika	53.700.000	11.600.000	21,5
	Sahara Altı Afrika	78.100.000	27.100.000	34,7
	Ortadoğu ve Kuzey Afrika	43.700,000	8.600.000	19,6
15-17 Yaş	Kalkınmış Ülkeler	36.700.000	11.500.000	31,3
	Eski Doğu Bloğu	20.600.000	6.000.000	29,1
	Asya ve Pasifik	179.500.000	86.900.000	48,4
	Latin Amerika	31.200.000	10.300.000	35,0
	Sahara Altı Afrika	40.300.000	18.100.000	44,8
	Ortadoğu ve Kuzey Afrika	23.700.000	7.500.000	31,8

*Kaynak: Fişek Enstitüsü.Kütüphane.Çocuk Emeği.Dünya da Çalışan Çocukların Ülkelere Göre Dağılımları.2002

Tablo 2: ILO'nun 2002 Yılı Tahminlerine Göre, 10-14 Yaş Arası Çalışan Çocukların Ülkelere Göre Dağılımları *

Afganistan	%23,8	Kamerun	%58.1
Endonezya	% 7,1	Angola	%29.9
Özbekistan	%22.6	Kenya	%15.2
Pakistan	%14.4	Gana	%27.2
Gürcistan	%28.8	Gine	%29.9
Tayland	%10.8	Güney Afrika	%32.5
Nepal	%40.8	Mısır	% 8.3
Filipinler	%11.0	Dominik Cumh.	%14.5
Hindistan	%11.2	Haiti	%21.8
Moğolistan	%36.6	Kolombiya	%10.4
Nijerya	%23.2	Brezilya	% 6.8
Etyopya	%49.0	Arjantin	% 7.1
Fas	%11.1	Türkiye	% 6.7

*Kaynak: Fişek Enstitüsü.Kütüphane.Çocuk Emeği.Kavramlar.2002

2.3.Türkiye’de Çocuk İşçiliği

Türkiye’de çocuk işçiliğine ilişkin, birçok kurum ve kuruluş tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalar içinde en kapsamlı olanı IPEC (İnternational Programme on Eliminating Child Labour – Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi Uluslar arası Programı) çerçevesinde, DiE’nin ilki 1994, ikincisi 1999 ve son olarak 2006 yıllarında olmak üzere Türkiye genelinde üç kez gerçekleştirdiği "Çocuk İşgücü Anketi"dir.

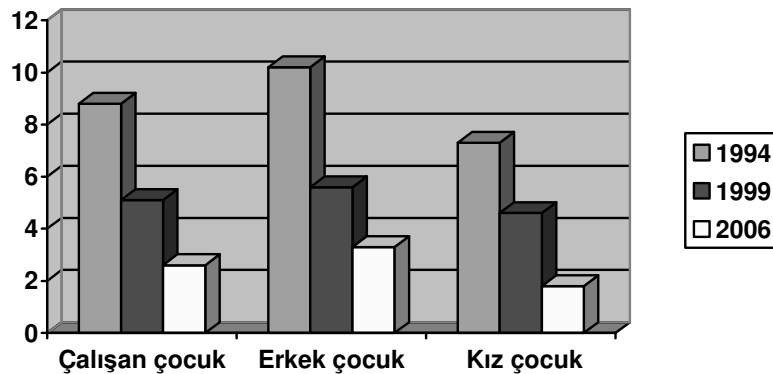
Çalışan çocuklar konusunda çalışma yapan kimi çevreler; ülkelerin resmi rakamlarının gerçeği yansıtmadığı görüşündedirler. Zeytinoğlu (2001), DiE’nin yaptığı Çocuk İşgücü Anketi’ne dair kuşkusunu şu şekilde dile getirmektedir: “DiE’nin Çocuk İşgücü Araştırmasında kurumsal olmayan sivil nüfus hakkında bilgi toplanmıştır. Hanelerden toplanan veriler okul, yurt, islahevi, yetiştirme yurdu gibi kurumlarda ve sokakta yaşayan çocukları kapsamamaktadır. Ayrıca bilindiği gibi çocuk işgücü son derece esnek ve hareketli bir işgüçtür. Oysa DiE’nin Çocuk İşgücü Araştırmasında, çocukların çalışma durumları bir haftalık bir referans dönemi esas alınarak incelenmiştir. Böyle kısa bir referans dönemi alınmış olmasının, değişen

aralıklarla çalışan, çeşitli nedenlerle sık sık iş değiştiren, mevsimlik olarak çalışan, hem okuyup hem çalışan birçok çocuğu kapsam dışında bırakma olasılığı çok fazladır” (25).

Çocuk işçiler konusunda ülkelerin açıkladıkları istatistiki veriler gerçeği yansıtmadığını düşünen bir diğer kişi ise Derrien'dir. Derrien(1994) bu konu hakkındaki görüşünü şöyle ifade etmektedir: “Resmi rakamlar olgunun yalnızca görünen, kabullenilen ya da kabullenilebilen bölümünü kapsamaktadır. Bu sayıları buzdağının görünen bölümü ile karşılaştırabiliriz ki buzdağının yalnızca %10'u su yüzeyindedir” (26).

Her ne kadar kuşku ile bakılsa ve eksik olarak karşılanırsa bile, mevcut rakamlar ülkemizdeki çocuk işçiliği hakkında bir fikir vermekte ve ciddi bir çocuk işçiliği olgusunu göstermektedir.

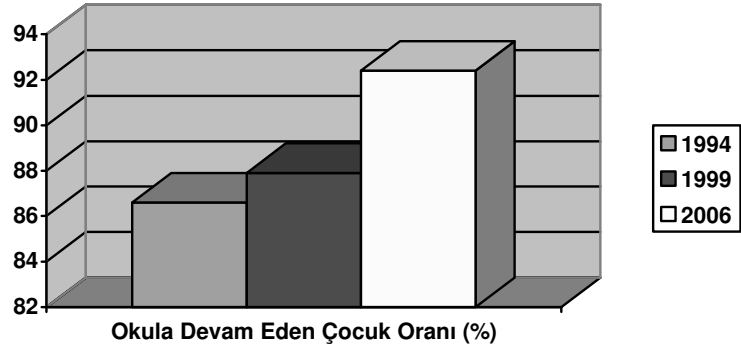
2006 verilerine göre ülkemizde 6-17 yaş grubundaki 16.264.000 çocuktan 958 bin tanesi çalışma yaşamı içinde yer almaktadır. 1994, 1999 ve 2006 Çocuk İşgücü Anket sonuçları karşılaştırıldığında, yıllar itibariyle ekonomik işlerde çalışan çocukların oranında büyük gerilemeler gözlenmektedir. 6-14 yaş grubunda 1994 yılında %8.8 olan ekonomik işlerdeki çocuk çalışma oranı 1999 yılında %5.1'e , 2006 yılında ise %2.6'ya düşmüştür. Ekonomik işlerde çalışan kız çocuklarının oranı ise sırasıyla %7.3'ten %4.6'ya ve %1.8'e, erkek çocuklarının oranı ise %10.2'den %5.6'ya ve 3.3'e düşmüştür (Grafik 1).

Grafik 1: DİE Çocuk İşgücü Anketine göre Türkiye’de 6-14 yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan çocukların yıllara ve cinsiyetlere göre dağılımları*

*Kaynak: DİE 1994-1999-2006 Çocuk İşgücü Anketleri

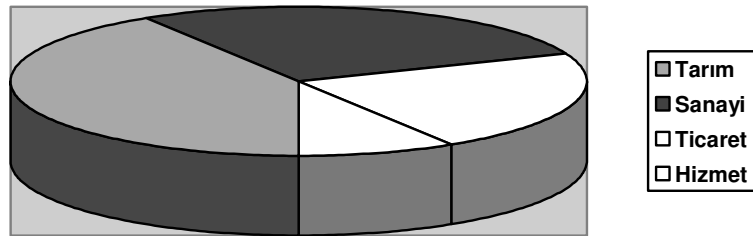
Türkiye genelinde 6-14 yaş grubunda okula devam eden çocuk sayısı 1994'de 9.478.000 (%86.6) iken bu sayı 1999'da 10.493.000'e (%87.9), 2006 yılında ise 11.533.000'e (%92.4) yükselmiştir (Grafik 2).

Grafik 2: DİE Çocuk İşgücü Anketine göre Türkiye'de 6-14 yaş grubunda okula devam eden çocuk oranları*

*Kaynak: DİE 1994-1999-2006 Çocuk İşgücü Anketleri

2006 Çocuk işgücü Anketi sonuçlarına göre Türkiye genelinde 6-17 yaş grubunda istihdam edilen çocukların % 47.7'si kentsel, % 52.4'ü kırsal yerlerde yaşamaktadır. Çalışan çocukların %40.9'u tarım (392 bin kişi), yüzde 28.3'ü sanayide (268 bin kişi) , yüzde 21.4'ü ticarete (211 bin kişi) ve yüzde 9.29'u hizmet sektöründe (87 bin kişi) olarak gerçekleşmektedir (Grafik 3).

Grafik 3: DİE 2006 Çocuk İşgücü Anketine göre Türkiye'de 6-17 yaş grubunda çocukların çalıştıkları sektörlere göre dağılımları*

*Kaynak: DİE 2006 Çocuk İşgücü Anketi

2006 Çocuk İşgücü Anketine göre İstihdam edilen çocukların % 66'sını erkek, % 34'ünü kız çocukları oluşturmaktadır. Çalışan çocukların % 53'ü ücretli veya yevmiyeli, % 2.7'si kendi hesabına veya işveren, % 43.8'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Çalışan ve gelir getiren çocukların %80'i asgari ücret düzeyinin altında gelir elde etmektedir. Bu nedenle, çocuk işgücününün bir boyutu da çocuğun ucuz işgücü olarak görülmesidir.

2006 Çocuk İşgücü Anketine göre 6-17 yaş grubundaki çocukların % 84.7'si okula devam ederken, % 15.3'ü herhangi bir öğrenim kurumuna devam etmemektedir. Okula devam etmeyen (okulu terk eden veya okula hiç gitmemiş olan) çocukların, devam etmeme nedenleri incelendiğinde; birinci sırayı %22.4 ile okul masraflarını karşılayamama almaktadır. Bunu derslerde başarısız olma / okula ilgi duymama %15.4 ile takip ederken, ailenin izin vermemesi nedeniyle okula devam edememe oranı %14 olarak bulunmuştur. Ailesi izin vermediği için okula devam etmeme oranı erkeklerde %4.1 iken bu oran kızlarda %20.9 olarak hesaplanırken, çalışmak zorunda olduğu için okula devam etmeyen erkek çocukların oranı %4.5 iken, kız çocuklar için bu oran %2.3'dür.

6-14 yaş grubunda okula devam eden 11 milyon 532 bin çocuğun %1.7'si ekonomik bir faaliyette bulunurken okula devam etmeyen 945 bin çocuğun ise %13.1'i ekonomik bir faaliyette bulunmaktadır. Cinsiyetler açısından incelendiğinde 6-14 yaş grubunda bulunan erkek çocuklarının %3.29'u çalışırken, kız çocuklarının %1.82'si çalışmaktadır. Erkek çocukların %94.12'si okula devam ederken kız çocuklarında bu oran %90.69'a düşmektedir.

2006 Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre; 6-17 yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan çocukların %92.5'i haftada 7 saatten daha fazla çalışmıştır. Bununla birlikte, çalışan çocukların %56.5'i haftada 40 saat ve daha fazla süreyle çalışmıştır. Bu yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan erkek çocukların %57.9'u, kız çocuklarının ise %54'ü haftada 40 saatten fazla süre çalışmıştır. Kentsel yerlerde çocukların %70.7'si, kırsal yerlerde ise %43.7'si 40 saat ve üzerinde çalışmaktadır. Genel olarak ekonomik işlerde çalışan çocukların okula devam durumlarına göre çalışma süreleri

incelendiğinde; okula devam eden çocukların %19.2'si, okula devam etmeyen çocukların ise %2.3'ü haftada 7 saat ve daha az çalışmaktadır. Haftada 55 saat ve üzerinde çalışan çocukların oranı okula devam edenler için %2 iken, okula devam etmeyen çocuklar için bu oran %50.3'tür. Ekonomik işlerde çalışan çocukların haftalık çalışma süreleri çok uzundur. Bu süre çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekte aynı zamanda da okula gitmelerini engellemektedir (27) (28).

2.4.Çocuk İşçiliğinin Nedenleri

Çocuk işçiliğinin temel nedenleri yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı, eğitim olanaklarının yetersizliği, işsizlik, işverenlerin çocuk işgücüne talebi, mevzuatın yetersizliği ve etkin uygulanmamasıdır. Bu nedenlerin her biri bir diğerinin hem nedeni hem de sonucu olabilmekte, böylece bir kısır döngü ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda çocuk işçiliğinin temel nedenlerini ve birbirleriyle ilişkilerini dikkate alarak bunları bir bütün içerisinde değerlendirmek gerekir.

Türkiye'de çocukların çalışmasının başlıca sebebi yoksulluktur. Ailelerin yeterli bütçeye sahip olmamaları ve ekonomik güçlükler, ailelerin çocuklarını okuldan alarak çalışmaya itmelerine neden olmaktadır. Ekonomik nedenler, özellikle okul masraflarının karşılanmasında ailelerin yetersiz kalması veya çocuğun işten alınması nedeniyle uğrayacağı gelir kaybı çocuğun okuldan ayrılmasının en önemli nedenidir.

Yoksulluğun altında işe, işsizlik, bozuk gelir dağılımı, ekonomik kriz, ülke kaynaklarının verimli kullanılmaması, hızlı nüfus artışı, göç, plansız şehirleşme, kayıt dışı ekonomi gibi bir çok diğer nedenler bulunmaktadır. Çocuğun çalıştırılması aile için gelir demektir. Bu açıdan emeğinin karşılığını alıp almadığı, çalışırken karşılaştığı sorunlar, çalışmaktan dolayı yitirdiği şanslar aileyi fazla ilgilendirmemektedir. Çalışan çocuk aile için masraf yaratan değil para getiren kişi rolüne geçer. Bu durumda yoksulluk, çocuk işçiliğinin hem nedeni, hem de sonucudur denilebilir.

İşveren açısından bakıldığında ise çocuklar en az eğitim gerektiren görevlere uygun, niteliksiz, ucuz iş gücüdür. Uysaldır, sendika ve dernek koruması altında değildir, sigorta ve sosyal güvenlikleri olmadan çalıştırılabilir. Tam bağımlıdır, en kötü koşullarda çalışabilir sorun yaşatmaz, başkaldıramaz, başkaldırrsa bile otorite tarafından kolayca bastırılır. Esnek bir iş gücüdür, bugün işe alınıp ertesi gün işten çıkarılabilir. Kısmi süreli çalışmayı ve eksik ücreti kabul ettiği gibi, fazla mesailere ücret ödenmemesini de kolayca kabullenirler.

Çalışma çocuk açısından yetişkin olmak ve para kazanmak demektir. Okul başarısı ya da başarısızlığı ile değerlendirilmek yerine ev gelinine katkıda bulunan birey olmak çocukta kendine güveni arttırmaktadır(29).

2006 yılı çocuk işgücü anketi sonuçlarına göre ekonomik işlerde çalışan çocukların çalışma nedenleri incelendiğinde, 6-17 yaş grubundaki çocukların çalışma nedenlerinin başında %51,1 ile “Hanehalkı gelinine katkıda bulunmak” ikinci sırayı %17,4 ile “İş öğrenmek, meslek sahibi olmak”, üçüncü sırayı ise %12,9 ile “Hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak” almaktadır. “Ailenin isteği” ile çalıştığını belirten çocukların oranı %10,8, “Kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla” çalışan çocukların oranı ise %4,7’dir (30).

2.5.Çalışmanın Çocuk Yaşamına Etkisi

Çocuğun çalışmasının çocuğun yaşamı üzerinde bazı olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerden birincisi çocuğun sağlığı, güvenliği, gelişmesi üzerine olan olumsuz etkisi; ikincisi çocuğun öğretim kurumlarına ulaşmama ve yeteneklerini geliştirme fırsatını yitirmesine sebep olması; üçüncüsünde çocuğun ekonomik gelişim şansını azaltmasıdır.

2.6.Çalışma ve Sağlık İlişkisi

2.6.1. İş Sağlığı Tanımı

ILO ve WHO uzmanlar komitesinin tarifine göre iş sağlığı, bütün mesleklerde çalışanların bedensel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik hallerini sürdürme ve daha üst düzeylere çıkarma çalışmalarıdır. Tanımda görüldüğü üzere iş sağlığında temel yaklaşım sağlığın korunmasıdır. Bu bakımdan iş sağlığı yaklaşımı, halk sağlığının temel ilkeleri ile uyum içerisindedir(31).

2.6.2. İş Sağlığı Uygulama İlkeleri

İşyeri ortamında bulunan bazı faktörler sağlığı bozucu etki gösterebilirler. Hem bireysel hemde ortam faktörlerinden olumsuz olanlarını olumlu hale getirmek suretiyle çalışanların sağlıklarını korumak mümkündür. Bu amaçla yapılan iş sağlığı uygulama ilkeleri şunlardır(32).

- a) Uygun iş yerleştirme
- b) İşyeri risklerinin hesaplanması
- c) İşyeri risklerinin kontrolü
- d) Aralıklı kontrol muayeneleri
- e) İşyerinde sağlık hizmeti sağlanması
- f) Sağlık eğitimi

2.6.3. İş Yerinde Sağlığı Etkileyen Faktörler

İşyerinde sağlık ve güvenliği etkileyen birçok tehlike bulunabilir. Sağlık ve güvenliği etkileyen faktörler başlıca şu alt başlıklarda gruplandırılabilir(32).

- a) Kimyasal Faktörler: Metaller, metaller, gazlar, çözücüler, asit ve alkali maddeler, pestisitler.
- b) Fiziksel Faktörler: Sıcaklık, gürültü, titreşim, radyasyon, basınç

- c) Biyolojik Faktörler:TBC, HIV, HBV, HCV, zoonozlar.
- d) Tozlar: Silika tozu, mermer tozu, kömür tozu
- e) Ergonomik Faktörler: Çalışma ortamı, ısı,ışık düzeyleri
- f) Psikososyal Faktörler: Baskı, şiddet, zorlama

2.6.4. Çalışmanın Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri

Çocuk Hakları Bildirgesi'ne göre, çocukların sömürüden, bedensel, akılsal ve ahlaki gelişimlerine uygun olmayan işlerden korunması gerekmektedir (33). Yetişkinler açısından zararsız olan işler çocuklara son derece zararlı olabilir. Çünkü çocukluk çağı, çocuğun sürekli büyüme, gelişme değişme sürecinde olduğu, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden erişkinliğe hazırlandığı bir dönemdir. Bu bağlamda çocukların çalıştırılması, çocuğun fiziksel, ruhsal ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Fiziksel etkilenim bunlar arasında kuşkusuz en gözle görünür olanıdır. Ağır yük taşıma ya da elverişsiz pozisyonlarda uzun süre oturma, çocuğun henüz gelişmekte olan bedenine kalıcı zararlar verebilir. Birkaç yıl süreyle ağır fiziki güçle yapılan bedensel çalışma, yetişkinlik dönemi için gerekli güç ve dayanıklılığı küçük yaşlarda tükettiği için, bir çocuğun biyolojik gelişme potansiyelinin %30'u kadar bir bodurluğa yol açabilir (34). Yapılan birçok çalışmada, çocuk işçilerin beden gelişiminin (boy, ağırlık vb.) okuyan çocuklardan daha geri olduğu bulunmuştur (35)(36). Diğer yandan çocukların çalışma ortamında kaynaklanan risklere, iş kazalarına maruz kalması da çocuk sağlığı açısından büyük öneme sahiptir. Çalışma ortamında bulunan tozlar, kimyasal toksik ajanlar, çalışma ortamının ışılandırılması, ısınması, kalabalık ortam, nem oranı, koku, iyonize radyasyon varlığı, güvensiz ve hijyenik olmayan ortam çocukların sağlığını ek olarak tehdit etmektedir. Bunun yanı sıra çocuklar psikososyal sorunlar ve yorgunluk nedeniyle olan yaralanma ve ölümleri de içeren sağlık sorunları karşısında erişkinlere göre daha fazla risk altındadırlar. Ayrıca kişisel koruyucular genellikle erişkinlere göre üretilmişlerdir. İş makinaları, ortam ve kullanılan koruyucular çocuklar

çin düzenlenmediği için de çocuk yaş grubu iş kazası riski ve görülme sıklığı erişkinlere göre daha yüksektir(37).

Ruhsal açıdan henüz gelişim aşamasında olan çocuklar, dışarıdan gelecek her türlü etkiye karşı çok duyarlıdırlar. Alçaltıcı ya da baskıcı bir ortam, çocuklar üzerinde yıkıcı psikolojik etkilere yol açabilir. Öz saygı, yetişkinler için olduğu kadar çocuklar içinde önem taşır. Tehlikeli maddeler ve makinelerle dolu, sürekli ölçülü, verimli, ve dakik olmaya zorlanan çocuklar, çalışma ortamlarında, hayal kurmak, yaşına uygun oyunlar, düşünceler ve yaşam hakkını kendilerinde bulamazlar. Düşünce dünyaları yoksullaşır; ufukları daralır; her türlü sevinç ve heyecanları bastırılmıştır. Çalışan çocuk erkenden yaşlanır, okullu çocuklar karşısında kendisini değersiz görür, aşağılanır, kayıtsız, içe dönük, kadercı bir kimlik geliştirir. Artık çalışma, çocuk için bir ızdırap, bir şiddet olmaya başlar (34).

Çalışırken yaptıkları en küçük hata nedeniyle bedensel ve ruhsal işkencelere maruz kalabilirler. Bu şiddet sopa ya da tokatla vurmak, sigara söndürölmek, soğuk su ile ıslatılmak, aç bırakılmak, başkalarının önünde aşağılamak, bağırarak, küfretmek, cinsel sözler söylemek, sarkıntılık yapmak hatta ırza geçmek; şeklinde olabilir (38)(39).

Büyüklerin dünyasında varolma savaşı verirken, onlardan biri gibi görünme, kendilerini büyük gösterme düşüncesiyle çevrelerindeki kişilerden etkilenerken; sigara, alkol kullanımı gibi zararlı alışkanlıklara da erken yaşta başlarlar (40). Ülkemizde Mesleki Eğitim Merkezlerinde yapılan birçok çalışmada bağımlılık yapıcı maddelerden sigara, alkol ve uçucu madde kullanımının çocuk işçilerde yüksek düzeyde bulunması kaygı verici bir durum olarak vurgulanmakta ve önemli bir halk sağlığı sorunu olarak ifade edilmektedir (41).

2.7.Göç ve Çocuk İşçiliği ilişkisi

2.7.1. Göçün Tanımı, Nedenleri ve Türkiye’de Göç Hareketleri

Göç, toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal boyutlarıyla toplumun yapısını değiştiren nüfus hareketlerinin tümüne verilen addır. Türkiye’de göçle birlikte başlayan en önemli değişimlerden birisi kırdan kente göçün getirdiği “işçileşme” sürecidir. Bu süreç topraktan uzaklaşan köylünün kentlerde tarım dışı sektörlerde yaşamlarını kazanması anlamına gelmektedir.

Ülkemizde, özellikle 1950’li yılların başlarından itibaren sanayileşmeyle başlayan iç göç süreci, kentleşmenin hızlanmasına paralel olarak artmıştır. 1970’li yıllardaki göçler incelendiğinde daha çok şehirdeki istihdam ortamı , eğitim ve sağlık kurumlarının varlığı gibi cezbedici nedenlerden ötürü kırsal bölgerden şehirlere doğru nüfus hareketlerini hızlandırmıştır. 1980’li yıllarda olan göçler ise uygulanan ekonomi politikaları neticesinde sanayi ve hizmet sektöründe artış, tarım sektöründe ise düşüş ve terör gibi nedenlerin etkisiyle olmuştur (42).

Türkiye’de “Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması” 2006 raporuna göre ailelerin göç nedenleri altı ana katagoride değerlendirilmektedir. Ekonomik, bireysel, ailevi, güvenlik, geri dönüş ve diğer nedenlerle gerçekleşen göçlerdir.

Ekonomik nedenler kategorisi altında, iş aramak, kazancın yetmemesi, iş olanağı olmaması, birikim yapmak ve daha iyi bir yaşam seviyesine sahip olmak gibi alt-nedenler yer almaktadır.

Bireysel nedenler kategorisinde evlilik, eğitim, iş değişikliği/tayin, emeklilik gibi nedenlerle yapılan göçler bulunmaktadır.

Ailevi nedenler içinde ise, ebeveynin ve/veya eşinin yanına gitmek, ebeveynin ve/veya eşinin iş değişikliği/tayini, ebeveynin ve/veya eşinin iş araması, ebeveynin göç etmesi gibi nedenler yer almaktadır.

Güvenlik ile ilgili nedenler kategorisinde, can ve mal güvenliğine ilişkin kaygı, terör örgütüne katılma baskısı, korucu olunması yönündeki talep, gibi nedenler bulunmaktadır.

Geri dönüş nedeniyle yapılan göçler kapsamına ise, güvenlik nedenleriyle meydana gelen bir göç sonrasında terkedilen yerleşim yerine veya yakınına yapılan göçler dahil edilmiştir.

Diğer nedenler başlığı altında ise, çevresel nedenlerle yapılan göçler (deprem, heyelan, baraj/gölet yapımı vb), kan davası, töre/namus nedenleriyle yapılan göçler, sağlık nedenleri ile yapılan göçler bulunmaktadır (43).

2.7.2. Göçün Çalışma Hayatına Etkisi

Kente göç edenlerin ilk olarak karşılaştıkları sorunların başında iş bulabilmek gelmektedir. Ancak kırsal alandan gelen insanların iş bulmaları kolay değildir. Bu insanların, hem kırsal alandan gelmelerinden kaynaklanan vasıfsızlık, hem de genel istihdam sorunları, bu kitleleri, örgütsüz, süreksiz ve güvencesiz işler olarak tanımlanan marjinal işlere yöneltmektedir. Ülkemizde yapılan bir araştırmada, kente göç edenlerin kente geldikleri ilk yıllarda niteliksiz olarak tanımlanan alanlardan %35.6 oranında düz işçi olarak, %24.9 oranında ise, niteliksiz işler olarak tanımlanan serbest uğraşlar, seyyar satıcılık, işportacılık gibi alanlarda çalıştıkları görülmüştür (44).

Çocukların bu yapılanma içinde farklı bir yerleri vardır. Tıpkı modernleşme öncesi tarımda daha altı yaşında iken ailesine yardıma katılan çocuklar, kentlere göç sonrasında beceri istemeyen işlere de (Simit satıcılığı, dolmuş muavinliği, ayakkabı boyacılığı, çıraklık gibi) 8–10 yaşından itibaren çalışmaya başlayarak aile gelirine katkı sağlamaktadırlar (45).

2.8. Şiddet

Biyolojik fiziksel ve sosyal açıdan sağlıklı bir çevrede yaşamak kişinin en temel haklarından birisidir. Bu anlamda bireysel toplumsal şiddet, sağlıklı bir çevrenin oluşması ve sürdürmesini engelleyen önemli bir halk sağlığı sorunudur.

2.8.1. Şiddetin Tanımı

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2002 yılında yayınladığı şiddet ve sağlık raporu'nda yapılan tanımlamaya göre şiddet; istemli bir şekilde, tehdit yoluyla ya da bizzat, kişinin kendisine, diğer bir kişiye, bir gruba ya da topluma yönelik olarak yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme bozukluğu veya gelişmede gerileme ile sonlanan ya da sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde fiziksel güç ya da nüfuz kullanılmasıdır (46).

Hastalık Kontrol Merkezi'nin (CDC: Center for Disease Control) 1996 da yaptığı tanımlamaya göre ise genel anlamda şiddet, sahip olunan gücün ya da fiziksel kuvvetin; tehdit yoluyla ya da fiziksel zarar, ölüm, psikolojik zarar, gelişme engeli ya da yoksunluğa neden olacak şekilde; kendisine, bir başkasına ya da bir grup veya bir topluma karşı niyetli biçimde kullanılması, olarak tanımlamıştır (47).

2.8.2. Şiddetin Nedenleri

Şiddet bireysel, ilişkisel, toplumsal, kültürel ve çevresel etkenlerin bir arada etki etmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Şiddetin oluşmasında bireysel düzeyde etkili olduğu düşünülen çeşitli psikobiyolojik faktörler saptanmıştır. Bireysel etkenler arasında dürtü kontrolü bozukluğu, düşük öğretim düzeyi, madde kötüye kullanımı, geçmişte saldırganlık ve istismar öyküsü bulunması sayılmaktadır.

Şiddet davranışının ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülen faktörler şunlardır (48):

Endokrin bozukluklar: Androjen hormon fazlalığı, premenstrüel sendrom...

Alkol: Aşırı alkol kullanılması, alkol yoksunluğu

Psikiyatrik bozukluklar: Bipolar bozukluklar, şizofreni, mani, paranoid kişilik bozukluğu...

Aile ilişkileri: Aile ilişkilerinin zayıf olması, aileden ayrı kalma ya da uzak yaşama

Gelişimsel faktörler: Şiddete maruz kalarak ya da şiddet olduğu ortamlarda büyüme

Çevresel faktörler: Toplumsal şiddetin özendirilmesi, işsizlik, gelir dağılımındaki bozukluklar, nüfus yoğunluğu, hava durumu...

2.8.3. Eylemin Özelliğine Göre Şiddet Tipleri

Çocuk hakları konseyinin bölgelere göre çocuklara karşı şiddet konulu çalışmasına göre çocuklara karşı şiddetin pek çok yönü vardır (49). Şiddet eylemi özelliğine göre dört grupta toplanabilir (50).

1- Kendine yönelik şiddet,

2- Kişiler arası şiddet,

3- Organize gruplar tarafından gerçekleştirilen kollektif şiddet,

4- Okulda, spor olaylarında ya da insan ticareti ve pornografi gibi türleri içeren diğer şiddet çeşitleri

2.8.4. Eylemin Uygulanış Biçimine Göre Şiddet Türleri

Şiddet uygulanış biçimine göre 5 alt katogoride değerlendirilir (51).

2.8.4.1.Fiziksel Şiddet; Fiziksel tehlike, fiziksel güç kullanmayı ve dayağı içen dövme, vurma, fırlatma, tekmeleme, saçını yada kulağını çekme gibi bireyde ciddi fiziksel yaralanmalara neden olan tehlikeli davranışlardır.

2.8.4.2.Sözel Şiddet; Aşağılayıcı sözler söylemek, Suçlamak, Küfür etmek, Küçük düşürmek, Hakaret etmek, Yüksek sesle bağırarak gibi rencide edici davranışları içerir.

2.8.4.3.Ekonomik Şiddet; Maaşını zamanında ödenmemesi, Maaşın hiç verilmemesi, Maaşında çeşitli kesintiler yapmak yada Maaşını vermemekle yada kesmekle tehdit etmek suretiyle baskı uygulamaktır.

2.8.4.4.Psikolojik Şiddet; Kişinin kendisini ifade etmesini, görüş ve düşüncelerini açıklamasını engellemek, zaaflarıyla alay etmek, sürekli eleştirmek, suretiyle kendisine olan güvenini ve saygısını yitirmesini sağlamaktır.

2.8.4.5.Cinsel Şiddet; Fiziksel münasebet olmaksızın yapılan imalı sözler,cezp etmeye çalışmak şeklinde olurken; Fiziksel münasebet yoluyla cinsel şiddet fiziksel temas ve elle tacizi içerir

2.8.5. Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocuğa yönelik şiddet, ya da başka bir ifade ile çocuğun ihmal ve istismarı, çocuğun sağlığına, yaşamını sürdürmesine, gelişimine ya da onuruna sorumluluk, güven ya da güç ilişkisi bağlamında doğrudan ya da olası zarar verecek her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ya da ihmalkar muamele, ekonomik ya da diğer sömürü biçimleridir (48). Travma ve şiddet çocukların güvende olma duygusunu sarsarak bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal iyi olma halinin bozulmasına sebep olmaktadır (52).

2.8.6. İşyerinde Şiddet

İşyerinde şiddet ise “çalışanın işiyle ilgili durumlar sırasında kişi veya kişiler tarafından istismar edildiği veya saldırıya uğradığı olaylar” olarak tanımlanmıştır. Şiddet, ana hatları ile fiziksel, sözel, ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddet olmak üzere 5 ana başlık altında değerlendirilir (53).

Araştırmacılar şiddetin, toplumda ve iş yerlerinde yaygın bir halk sağlığı sorunu ve mesleki tehlike olduğunu, iş yeri şiddetinin ve saldırganlığının, günümüzde gittikçe artan bir önem kazandığını belirtmişlerdir. Ancak işyerlerinde şiddet sıklığının saptanmasında, bu durumu bildirmede eksiklikler ve engellerden doğan sıkıntılar sebebiyle sıklığı ile ilgili bilgilerin sadece bildirilen olgularla sınırlı olduğuda bir gerçektir. İşyerinde çocuk/gence yönelik şiddetin tarafları bakımından bazı farklılıklar göstermektedir. Günay Y. İşyerinde şiddetin aynı konumda çalışan diğer kişiler tarafından uygulanabileceği gibi usta, patron vb. otorite sahibi kişiler yada işyerinde bulunan müşteri, tanıdık vb. kişiler tarafından uygulanabileceğini ifade etmiştir (54).

İşyerinde şiddeti tanımlamak bir hayli zordur. Çünkü çok geniş bir kapsamı vardır. Bazı insanlar “şiddet” kelimesini duyduğu zaman, bunun otomatik olarak fiziki bir saldırı anlamına geldiğini varsayarlar, tıpkı sınıfta bir öğretmen tarafından dövülen bir öğrencinin, soyulmaya çalışılan bir para taşıyıcısının ya da bir müşterinin saldırdığı taksi şoförünün durumunda olduğu gibi. Sorunun böyle bir tarafı da vardır ve dolayısıyla bunun gibi şiddet biçimleriyle ilgilenmek oldukça önem arz eder. Fakat şiddete uğrayanların ruhsal sağlığında bozulmalara yol açan daha sinsî/gizli şiddet biçimlerinde vardır. ILO, “işyeri şiddeti” tanımını, sadece fiziksel hareketlerle sınırlamayıp bunun yanında pasif ve psikolojik hareketleri de içerecek biçimde genişletmektedir. Yani şiddet, sadece kaba biçimi ile fiziksel özellikte olmayıp, ekonomik, siyasal ve psikolojik niteliklerde de olabilen normal tavırdan ayrılan herhangi bir eylem, davranış ya da olaydır (55).

2.8.7. Şiddetin Sonuçları

Şiddetin her tipi şiddet kurbanı başta olmak üzere bütün tarafların fiziksel, ruhsal ve sosyal iyi oluş halini olumsuz yönde etkilemektedir. Şiddet ölümle sonuçlanabilir. Ölümle sonuçlanmayan şiddet olgularında değişik düzeylerde fiziksel yaralanmalar oluşabilir. Bu yaralanmalar sonucunda özürnlülük ve engellilik ortaya çıkabilir. Ayrıca şiddet aile sağlığına, toplumsal

birlikteliğe ve toplumun daha iyi sağlık düzeyine ve sürdürülebilir sosyal kalkınmasına yönelik önemli bir tehdittir. Çocuğa yönelik şiddetin sonuçları incelendiğinde, şiddet çocukta uzun ve kısa vade de ortaya çıkabilecek sonuçlar doğurur. Kısa vade de fiziksel sonuçlar ön planda iken, uzun vade de psikolojik ve davranışsal sonuçlar ile toplumsal yansımalar ortaya çıkmaktadır (56).

2.8.7.1.Çocuğa Yönelik Şiddetin Fiziksel Sonuçları:

- 1-Yaralanmalar
- 2-Kesiler
- 3-Travmalar
- 4-Çürükler
- 5-Kırıklar
- 6-Özürlülük

2.8.7.2.Çocuğa Yönelik Şiddetin Psikolojik ve Davranışsal

Sonuçları:

- 1-Okul başarısında düşme
- 2-Yeme ve uyku bozuklukları
- 3-Utanç ve suçluluk duygusu
- 4-İletişim bozuklukları
- 5-Azalmış benlik saygısı
- 6-Alkol ve madde kullanımı
- 7-Depresyon ve anskiyete
- 8-Şiddete yatkınlık
- 9-Post tramvatik stres bozukluğu
- 10-Psikosomatik bozukluklar
- 11-İntihar ve kendine zarar verme davranışları

2.8.7.3.Şiddetin Toplumsal Yansımaları:

- 1- Üretkenlikte azalma,
- 2- Yaşam kalitesinde bozulma,

- 3- Çeşitli sağlık sorunlarıyla hastanelere başvurular artma,
- 4- Toplum içinde sorunlarını etkin iletişimle değil, şiddet yoluyla çözüme alışkanlıkları oluşması,
- 5- Şiddet uygulayan nesiller yetişmesi gibi etkileri ortaya çıkar.

2.8.8. Şiddetin Önlenmesi İçin Yapılması Gerekenler

- 1-Şiddeti önleme konusunda Ulusal Politika belirlenmesi
- 2-Şiddete yol açması muhtemel riskler değerlendirilmelidir.
- 3-İşyerinde şiddetle ilişkili risklerin azaltılması için teknik önlemler alınması
- 4-Personelin eğitilmesi, işyerinde şiddeti önleyecek kuralların belirlenmesi
- 5-Olay sonrası destek sağlanması
- 6-Şiddeti önlemek için Kauris sisteminin kurulması, sistemin gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi

KAURIS Metodu; Kelime anlamı Fince (perakende ticaret sektöründe riskler anlamına gelen) “kaupan riskit” kelimesinden türetilmiş ve Finlandiya Mesleki Sağlık Enstitüsü tarafından geliştirilmiş bir işyerinde şiddet riskini önleme metodudur. KAURIS metodu, her işyerine kendi ihtiyaçlarına uygun bir şiddet riskini önleme ve bu durumla baş etme yöntemleri, araçları ve böyle durumlara karşılaşmamak için alınabilecek önlemleri anlatır. Bu metoda göre, işyerlerinde formen ve işçilerden oluşan bir komiteyle birlikte çalışarak, sorumlukların birlikte paylaşımı ve herkesin eğitimi sağlanır. Böylece bütün personel bu işlemin içinde yer almış olur. Her departman kendi arasında durum değerlendirmesi, risk olasılıkları ve önlemler konusunda anket yaparak kendi ihtiyacını belirlemiş olur. Bir şiddet olayı meydana geldiğinde, KAURIS Metoduyla elde edilmiş olan bilgi hemen müdahale edilmesini ve zararın en az düzeyde atlatılmasını sağlar. Çalışanların sürekli eğitimi işyerinde güvenliğin gelişmesi için çok gereklidir (57).

2.8.9. Şiddetin Dünya ve Türkiye’de ki Boyutları

WHO’ tahminlerine göre 1998 yılında yaralanmalara bağlı meydana gelen 5.8 milyon ölüm vakasının 2.3 milyonu şiddete bağlıdır. 2000 yılında şiddete bağlı olarak 1.6 milyon ölüm vakası meydana gelmiştir (58). ILO’nun raporuna göre çalışan çocukların yüzde 60’ı tehlikeli koşullarda çalıştırılırken neredeyse her yerde, çalıştırılan çocuklara sözlü şiddet, fiziksel şiddet ve hatta cinsel şiddet, işin bir parçası haline gelmiştir. Olgunun "gizliliği!" nedeniyle bu konuda gerçek, kesin rakamların elde edilemediğini açıklayan örgüt, dünyanın birçok yerinde çocukların çoğunun işyerinde fiziksel, sözlü ya da cinsel şiddete uğradığını saptamıştır.

Dünya Sağlık Örgütü ile Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi Topluluğu 'nun (ISPCAN) ortak raporuna göre, çocukken görülen cinsel istismar ve kötü muamele erişkinlikte görülen depresyon vakalarının yüzde 6'sına, İntihar girişimlerinin yüzde 8'ine, Panik atak bozuklukların yüzde 10'una, Yüksek düzeyde alkol ve uyuşturucu kullanımı/bağımlılığı vakalarının yüzde 6'sına, Travma sonrası stres bozukluklarının ise yüzde 27 'sine sebep olmaktadır (59).

2000 yılında, Avrupa Birliği'ndeki ülkelerde çalışan çırakların %2'si aynı işyerinde çalışan kişiler tarafından fiziksel şiddete maruz kalmışlardır (60).

Türkiye de şiddet olaylarının sıklığını, nedenlerini, risk faktörlerini ve önlenmesine yönelik müdahaleleri saptamaya yönelik çalışma sayısı sınırlıdır. Ayrıca bu konuya özel bir kayıt sistemi de bulunmamaktadır. Şiddetle ilgili mortalite verilerine DİE tarafından il ve ilçe merkezlerinden elde edilen ölüm istatistikleri, TC İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı ile Adli Tıp Kurumu kayıtlarından ulaşılabilir. Şiddete bağlı yaralanmalarla ilgili resmi verilere ulaşılabilmesi için olayın adli vaka şekline dönüşmesine bağlı olduğu için veriler daha kısıtlıdır. Şiddetle ilgili bir başka veri kaynağı ise yapılmış araştırmalardır. Ancak bu konuda Türkiye de yapılmış epidemiyolojik araştırma sayısı son derece sınırlıdır. Bu konuda yapılmış araştırmalar daha

çok kadın ve çocuklara yönelik yürütülmüştür. En fazla çalışılan grup ise kadına yönelik şiddet araştırmalarıdır. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yapılan araştırmaya göre evli yada başından evlilik geçmiş bayanların %25.2'si ile erkeklerin %6.1'i eşlerinden fiziksel şiddet gördüklerini beyan etmişlerdir. Sözel şiddet sıklığı kadınlarda %12.3 olarak belirtilmiştir. Çocuğu olan erişkinlerin %45.4'ü çocuklarına fiziksel şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan 14 yaş ve üzeri kişilerin %70'i anne ve babasından fiziksel şiddet gördüğünü ifade etmiştir. Araştırmaya katılan 7-14 yaş grubu çocukların yaklaşık yarısının okulda şiddetin en az bir türüne maruz kaldıkları görülmüştür (61). Ülkemizde yapılan çalışmalarda işyerindeki tüm şiddet mağdurlarının % 12-20'sinin 19 yaş ve altındaki kişiler olduğu bildirilmiştir (62).

2.9.Çocuk İşgücü Sözleşmesinin Tarihçesi

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çocuk işçiliğine ilişkin ilk sözleşmeyi 1919 yılındaki toplantısında 14 yaşından küçük çocukların endüstriyel işletmelerde çalışmalarını yasaklayan "En Az Çalışma Yaşı Sözleşmesi" ile kabul etmiştir.

1973 yılında ise çocuk işçiliğine ilişkin sözleşme bütün ekonomik sektörleri ve ister ücretli ister bağımsız çalışsın, bütün çalışan çocukları kapsatarak daha kapsamlı bir hale getirilmiş; istihdama kabulde asgari yaşa ilişkin 138 sayılı sözleşmesinin "En az çalışma yaşı 15'tir; ancak hafif işlerde 13 yaşını doldurmuş çocuklar çalıştırılabilir" maddesi ile işe kabulde en az yaşa ilişkin, en kapsamlı ve yetkili uluslar arası tanım yapılmıştır. Genel olarak, ILO'nun 138 no'lu sözleşmesine göre; Zorunlu eğitimi bitirmek ve 15 yaş en düşük sınırdır. "Hafif" olarak tanımlanan işler için en düşük yaş 13'tür. "Tehlikeli İşler" için ise 18 yaş en düşük sınırdır. Gelişmemiş ülkeler için ise ayrıksı (istisna) olarak; 14 yaş en düşük sınırdır. "Hafif İşler" için ise sınır 12'ye çekilebilir.

"Hafif İşler", tanımlaması oldukça zor bir kavramdır. ILO'nun 138 no'lu sözleşmesinin 7. bendine göre, hafif işler, çocuğu okulundan alıkoymayan,

fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan gelişimine engel olmayan işlerdir. ILO, yaptığı çalışmalar için 12-14 yaş arası çocuklar için tehlikeli olmayan ve haftada 14 saati geçmeyen işler olarak belirlenmiştir.

15-17 yaş arasındaki çocuklar zorunlu eğitimlerini tamamlamışlar ise "Sıradan işler"de çalışabilirler. Bunlar işin yapılışı itibarıyla tehlikeli olmayan işlerdir. Ne var ki çalışma süresi haftalık 43 saati aşıyor ise o zaman tehlikeli işler arasına girer ve bu da çocuk işçilik olarak kabul edilir.

"Tehlikeli İşler", yapılış şekli ya da doğası gereği çocuğun ruhsal ve bedensel sağlığında zedelenmeye yol açan işlerdir. Bunlarla birlikte iş tehlikeli olmasa bile sıradan işler için bile çalışma saati haftada 43 saati geçiyorsa o zaman bu işler de tehlikeli işler arasına sokulabilir. Dolayısıyla 15 yaş üzerinde, sıradan ve tehlikeli kabul edilmeyen sektörlerde çalışmak için elverişli olanlar için bile haftalık çalışma saati 43'ü geçiyorsa "Çocuk Emeğinin En kötü Biçimleri"nden biridir (19)(23)(63). (EK 1: 138 Sayılı İstihata Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme)

Tablo 3: ILO'nun 138. Sayılı sözleşmesine göre çocukların yaş gruplarına göre çalışma şekilleri

Yaş Grupları	Çalışma Şekilleri			
	<u>Tehlikeli Olmayan İşler</u> (Tehlikeli olmayan sektörlerde ve haftada 43 saatten az)		<u>Çocuk Emeğinin En Kötü Biçimleri</u>	
	<u>Hafif İşler</u> (Haftada 14 saatten az)	<u>Sıradan İşler</u> (Haftada 14 saat ile 43 saat arası)	<u>Tehlikeli İşler</u> (Tehlikeli sektörlerde veya sıradan işlerde haftada 43 saatten çok)	<u>Koşulsuz En Kötü Biçimleri</u> (Kaçırılma, zorla çalıştırma, çocuk askerler, fuhuş, pornografi, yasadışı işler)
5-11				
12-14				
15-17				

■ : Yaşa göre uygun olmayan çalışma şekilleri

1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Bu, dünyadaki hemen hemen bütün ülkeler tarafından çocuk hakları konusunda kabul edilen en kapsamlı sözleşmedir. Bu sözleşmede diğer haklar yanında çocukların ekonomik sömürüden korunma haklarına dair hükümler de yer almaktadır (64).

ILO 1992'de, Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Uluslararası Programı'nı (IPEC) başlatmıştır. Bu proje çocuk işçiliğiyle mücadele eden ulusal programlara teknik yardım dahil uluslararası destek sağlamak için oluşturulmuştur.

1995'de Kopenhag'da yapılan Sosyal Gelişme için Dünya Zirvesi'nde bir bildirme ve eylem programı kabul edilmiştir. Bu bildirme ve eylem programında çocuk işçiliğinin yasaklanması için bütün ülkelere çağrıda bulunulmuştur (65).

1998'de, Uluslararası Çalışma Konferansı, İşyerinde Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Bu bildirme, ilgili sözleşmeleri onaylasın veya onaylamasın Uluslar arası Çalışma Örgütü üyesi bütün devletlerin çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması yükümlülüğü altında olduğunu kabul etmiştir (66).

1999'da Uluslararası Çalışma Örgütü Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesini (182 nolu sözleşme) kabul etmiştir. Bu sözleşme, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında ayırım yapmaksızın çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini hiçbir esnek hüküm içermeksizin acil olarak yasaklamaktadır. ILO'nun "En Kötü Biçimlerdeki Çocuk Emeginin Sona Erdirilmesi İçin Acil Eylem Sözleşmesi"nde bu en kötü biçimler şöyle tanımlanmıştır: Her türlü kölelik ve buna benzer çocukların kaçıırılması, satılması, borçla bağlama, zorla çalıştırma ve çocukların zorla silahlandırılması ve savaştırılması, Çocukların fuhuş amacıyla kullanılması, cinsel olarak sömürülmesi, pornografi ve benzeri faaliyetlere sokulması, Çocukların uyuşturucu ticareti gibi yasadışı faaliyetlere sokulması (67).

(EK 2: 182 Sayılı Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme)

2002 yılında başlamak üzere ILO tüm dünyada 12 Haziran tarihini “Dünya Çocuk İşçiliği İle Mücadele Günü” (Word Day Aganist Child Labour) olarak kabul etmiştir. ILO, her yıl 12 Haziran için bir tema seçmektedir. 2009 yılında ILO tarafından seçilen tema ise “Kızlara bir şans verin” olacaktır (68).

Kabulünden itibaren günümüze kadar belirlenen temalar şunlardır (69):

- 2002- Çocuk Emeği Olmayan Bir Gelecek
- 2003- Çocuk Kaçakçılığı
- 2004- Kapalı Kapılar Ardında: Hizmetçi Çocuklar
- 2005- Ağır Bir Yük: Madenlerde ve Taş Ocaklarında Çocuk Emeği
- 2006- Çocuk Emeğinin Sonu: Birlikte Başarabiliriz
- 2007- Çocuk Emeği ve Tarım
- 2008- Eğitim: Çocuk Emeğine Doğru Yanıt
- 2009- Kızlara bir şans verin

2.10. Türkiye’de Çocuk İşçiliği İle İlgili Kurumlar ve Çocuk İşgücü Mevzuatı

Çocuk işçiliği, özellikle de en kötü biçimlerde çalışan çocukların durumu, değişim sürecinde bulunan Türkiye'nin çözüm bulması gereken sorunlardan biridir. ILO'nun 182 Sayılı Sözleşmesi en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin 18 yaş altındaki tüm çocuklar için yasaklanması ve ortadan kaldırılmasına yönelik ivedi ve etkin önlemlerin alınmasına ilişkin acil eylemde bulunulmasını gerektirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bu Sözleşmeyi 2001 yılında kabul etmiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), İşçi ve işveren Örgütleri (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAK-İŞ), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)) ve sivil toplum kuruluşları(Türk Tabipler Birliği(TTB),Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği(TMMOB), Türkiye Odalar Borsalar Birliği(TOBB)) ile işbirliği içerisinde; eldeki verilerin

ve saha deneyiminin sonuçlarını değerlendirerek Türkiye'de 3 çeşit en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği türüne rastlandığını belirlemiştir. Bunlar; mevsimsel tarım işlerindeki, küçük ve orta boy işletmelerde (KOBİ) tehlikeli koşullardaki ve son olarak sokaklardaki çocuk işçiliğidir.

2002 yılında ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü, çocuk işçiliğinin belirli bir süre içinde yok edilmesini amaçlayan bir politika ve program geliştirmiştir. "Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi" adı verilen bu programın stratejik hedefi, en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğine ve özellikle kız çocukların durumuna önem vererek çocuk işçiliğinin 10 yıl içinde tamamiyle yok edilmesidir.

ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü'nün yararlanıcı kuruluş olduğu "Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi", Avrupa Birliği tarafından finanse edilmekte ve ILO Türkiye Temsilciliği'nin teknik desteğiyle yürütülmektedir.

Proje, Ordu, Sinop, Van, Elazığ, Erzurum, Kastamonu ve Çankırı illerinde pilot çalışma olarak uygulanmaktadır. Projenin uygulandığı 7 ilde, "İl Proje Koordinasyon Ofisleri" (İPKO) tarafından, Ocak 2007 sonu itibariyle toplam 3083 çalışan çocuğa ulaşılmış olup, proje ofislerine devam edebilen 2704'üne çeşitli eğitim, rehabilitasyon ve yardım hizmetleri sunulmaktadır (70).

Tablo 4: Proje Başlangıcından İtibaren Proje Ofisleri Tarafından Tespit Edilen ve Projeden Faydalanan Çocuk Sayısı*

PROJE İLLERİ	İPKO' ların Tespit Ettiği Çocuk Sayısı	Projeden Faydalanan Çocuk Sayısı
Çankırı	159	159
Elazığ	483	474
Erzurum	406	304
Kastamonu	351	274
Ordu	466	342
Sinop	350	283
Van	868	868
TOPLAM	3083	2704

*Kaynak: ILO Ankara Ofisi. [Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi](#)

Tablo 5: Tespit Edilen Çocuklardan Proje Tarafından Okula Kaydedilen ve Yönlendirilen Çocuk Sayısı*

PROJE İLLERİ	Eğitimde Olan Çocuk Sayısı	Eğitime Yönlendirilen Çocuk Sayısı
Çankırı	119	17
Elazığ	267	32
Erzurum	189	28
Kastamonu	318	2
Ordu	298	26
Sinop	253	15
Van	709	17
TOPLAM	2153	137

*Kaynak: ILO Ankara Ofisi. [Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi](#)

Çocuk iş gücü mevzuatı 1982 tarihli Anayasaya göre belirlenmiş olup, 1982 anayasasının 50. maddesi gereğince; kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar özel olarak korunurlar. 10.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu’nun 71, 72, 73, 85, 87. maddeleri Anayasa’nın bu hükmü çerçevesinde çocuk ve genç işçileri korumaya yönelik hükümler içermektedir. İş Kanunu’nun çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağını düzenleyen 71. maddesine göre onbeş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, ondört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler. Çocuğun gördüğü iş onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olamaz, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremez. Temel eğitimini tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde 7 ve haftada 35 saatten fazla olamaz. Ancak, onbeş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre, günde 8 ve haftada 40 saate kadar artırılabilir. Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde 2 saat ve haftada 10 saat olabilir. Okulun kapalı olduğu dönemlerde çalışma süreleri, yukarıda birinci fıkrada öngörülen süreleri aşamaz (71). (Ek 3 : İş gücü Mevzuatı)

3.MATERYAL METOD

3.1.Araştırma Bölgesi

Araştırma Isparta İl Merkezinde bulunan Yeni Sanayi Sitesinde otomotiv sektöründe hizmet veren kuruluşlarda yapılmıştır.

3.1.1 Araştırma Bölgesinin Kısa Tarihçesi

Isparta'nın yerleşim tarihi, yazılı tarih öncesi bir dönem olan üst paleolitik dönem ile başlamaktadır. Bugünkü Isparta'nın yerinde ya da yakınlarında ilkçağda Baris adlı bir kentin olduğu, ilkçağlardan itibaren bu bölgeye Saporda denildiği yapılan kazılarda bulunan metinlerden öğrenilmiştir. XIV. yüzyıl Arap kaynaklarında ilin bugün bulunduğu yöre Saparta olarak anılmakta ve Isparta adının bu sözcükten geldiği sanılmaktadır. Isparta ve çevresi 1204 yılında III.Kılıçarslan tarafından Selçuklulara; 1300 yılında Hamitoğullarına; 1390 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Isparta Sevr Antlaşması ile İttifak Devletleri tarafından bölüşülen Anadolu'da işgale uğramamış bölgelerden birisidir. Antalya, Burdur ve Konya üçgenini işgal eden İtalyanlar, Isparta'ya girememiş; Yunan kuvvetleride Demiralay komutasında Ispartalılardan oluşan yerel kuvvetler durdurmuşlardır. Isparta cumhuriyetin ilanı ile birlikte vilayet olmuştur (72).

3.1.2 Araştırma Bölgesinin Coğrafi Yapısı

Isparta, Akdeniz bölgesinin batı ve iç kesiminde; göller yöresinin merkezinde yer alır. 30 derece 20 dakika ve 31 derece 33 dakika doğu boylamları ile 37 derece 18 dakika ve 38 derece 30 dakika kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. 8.933 km² 'lik yüzölçümüne sahip olan Isparta ili, kuzey ve kuzeybatıdan Afyon ilinin Sultandağı, Çay, Şuhut, Dinar ve Dazkırı, batıdan ve güneybatıdan Burdur ilinin Merkez, Ağlasun ve Bucak, güneyden

Antalya ilinin Serik ve Manavgat, doğu ve gúneydođudan ise Konya ilinin Akşehir, Dođanhisar ve Beyşehir ilçeleri ile çevrilmiştir. Rakımı ortalama 1050 metredir.

Isparta ilinin arazi yapısı III.jeolojik zamanda teşekkül etmiş beyaz tebeşir ve kalker tabakasından oluşmuştur. İlin en yüksek ve engebeli kısımlarını kuzeyde ve doğuda Sultan dağları, Dedegül dağlarının güney uzantıları, güneyde Antalya havzasının yüksek kesimleri, batıda ise Karakuş dağları, Söğüt dağı, Ağlasun ve Bucak yaylaları oluşturur. Yeryüzü şekillerinin %68.4'ü dağlar, %16.8'i ovalar, %14.8'i platolar, %7.5'i göllerden oluşmaktadır (73).

3.1.3 Araştırma Bölgesinde Sanayi Faliyetleri

Organize Sanayi Bölgeleri: İlde Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi ile henüz yapım aşamasında olan Isparta Deri Organize Sanayi Bölgesi, Yalvaç Organize Sanayi Bölgesi ve Organize Çiçekçilik Sanayi Bölgesi olmak üzere 4 adet Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. Isparta'da Organize Sanayi Bölgesi kurma çalışmaları 1976 yılında başlamış, ancak tüm çalışmalar ağırlıklı olarak 1992 -2000 yılları arasında yapılmıştır. Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi, Isparta şehir merkezine 26 km mesafede, Gümüşgün mevkiinde, 160 hektar ilave rezerv ve 252 hektar alanı ile İzmir-Antalya-Ankara karayolu kavşağında olup, bölünmüş yolla Isparta'ya bağlanmıştır. Demiryolu yükleme boşaltma istasyonuna 600 metre mesafede kurulmuştur. 1998 yılında işletmeye alınan Süleyman Demirel Devlet Hava Limanı Bölgeye 4 km. mesafededir. En küçüğü 5.000 m² ve en büyüğü 100.000 m² olan 114 sanayi parseli ile bölge ve müteşebbis teşekkülü yurt sanayinin hizmetindedir.

Küçük Sanayi Siteleri: Isparta İl Merkezinde toplam 1.185 işyerlik Yeni Sanayi Sitesi ve 800 işyerlik Gül Sanayi Sitesi olmak üzere toplam 1.985 işyerlik 2 adet küçük sanayi sitesi faaliyet göstermektedir(74).

3.2. Araştırmanın Türü

Bu araştırma kesitsel analitik tipte durum saptama araştırmasıdır.

3.3. Araştırmanın Amacı

Isparta İl Merkezinde ki Yeni Sanayi Sitesinde bulunan otomatik sektörde çalışan çocuk işçilerde;

- Sosyodemografik özelliklerin belirlenmesi,
- Çalışma hayatlarına dair genel bilgilerin bulunması,
- Ruhsal durumlarının tespiti,
- Şiddetle karşılaşmış ve karşılaşmadıkları, karşılaşanların kimden, ne şekilde ve ne sıklıkta şiddet gördüğünün bulunması amacıyla yapılmaktadır.

3.4. Araştırmanın Zamanı

Bu araştırma Ekim 2007 – Mayıs 2009 tarihleri arasında yapılmıştır.

Araştırmanın veri toplama zamanı ise 2008 yılı Haziran, Temmuz, Ağustos aylarını kapsamıştır.

3.5. Araştırmanın Çalışma Programı

3.5.1. Planlama Aşaması:

- * Araştırma önerisinin hazırlanması
- * Araştırmanın amaçlarının belirlenmesi
- * Literatürlerin toplanması
- * Ön anketin hazırlanması
- * Ön uygulamanın yapılması
- * Anket üzerinde son düzeltmelerin yapılması

Planlama aşaması için Ekim 2007 – Mayıs 2008 tarihleri arasında 8 ay süre kullanılmıştır.

3.5.2. Uygulama Aşaması:

* Verilerin toplanması

Verilerin toplanması için Haziran 2008 – Ağustos 2008 tarihleri arasında 3 ay süre kullanılmıştır.

3.5.3. Analiz Aşaması:

- * Verilerin bilgisayara yüklenmesi
- * Verilerin istatistiki analizinin yapılması
- * Verilerin değerlendirilmesi
- * Tablo ve şekillerin çizilmesi

Analiz aşaması için Eylül 2008 – Aralık 2008 tarihleri arasında 4 ay süre kullanılmıştır.

3.5.4. Rapor Aşaması:

- * Araştırma raporunun yazılması
- * Araştırma raporunun basılması

Rapor aşaması için Ocak 2008 – Mayıs 2008 tarihleri arasında 5 ay süre kullanılmıştır.

3.6. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evreni olarak Isparta İl Merkezinde ki Yeni Sanayi Sitesinde bulunan otomotiv sektöründe çalışan tüm çocuklar alınmıştır. Evrenin tümü çalışma kapsamına alındığı için örneklem seçim yöntemine gidilmemiştir. Yeni Sanayi Sitesinde toplam 1185 işyeri bulunmaktadır.

Bu işyerlerinin 353 tanesi otomotiv sektöründe motor, kaporta, elektrik, yedek parça, cam ve yıkama-bakım sektöründe hizmet vermektedir. Otomotiv sektöründe 84 tanesi yaz çıracağı olmak üzere toplam 211 çırak olduğu tespit edilmiştir. Çıraklardan 74 tanesi yaz çıracağı, 124 tanesi daimi çırak olarak 198 çocukla anket uygulaması yapılmıştır. Evrene ulaşım oranı %93.8 olarak bulunmuştur.

3.7.Anketin Hazırlanması

Ankette sosyodemografik ve tanımlayıcı özelliklerin belirlenmesine yönelik 27 soru, Çalışma hayatı bilgilerine yönelik 11 soru, ruhsal durumlarını belirlemesine yönelik 12 soruluk Ruhsal Durum Sağlık Soru Anketi(GSSA), ve şiddetle karşılaşmış ve karşılaşmadıkları, karşılaşanların kimden, ne şekilde ve ne sıklıkta şiddet gördüğünün bulunması amacıyla şiddet belirlenmesine yönelik 16 soru sorulmuştur.

GSSA 12 soru içermektedir. Her soru; Hiçbir zaman - Her zamanki kadar - Her zamankinden sık - Çok sık olmak üzere 4 şıktan oluşmaktadır. Yanıtlar GSSA el kitabında önerildiği şekilde (0-0-1-1) puanlanmıştır. Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Kılıç (1996) tarafından yapılmıştır ve duyarlılığı 0.74, özgüllüğü 0.84 olarak hesaplanmıştır (75). 12 madde üzerinden deneklerin aldıkları puanlar düşük, orta, ve yüksek puanlılar olarak gruplandırılmaktadır. Ölçekten 2'den az puan alanlar düşük, 2-3 arası puan alanlar orta ve, 4 ve daha fazla puan alanlar yüksek puanlı olarak gruplanmaktadır. GSSA-12'yle vaka belirlenmesinde 2 puanı kesme noktası olarak kabul edilmektedir. Başka bir deyişle orta-yüksek puanlılar vaka olarak kabul edilmektedir (76).

Çalışanların işyerlerinde ustaları, diğer çalışanlar ve müşteriler tarafından karşılaştıkları şiddetin belirlenmesi için fiziksel, sözel, ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddet olmak üzere 5 kategoride toplam 16 soru sorulmuştur. Fiziksel şiddet görme; tokat atma, kulak çekme, vurma yada dövme ve bir şey fırlatma olmak üzere 4 kategoride, sözel şiddet görme;

küfretme, hakaret etme, yüksek sesle bağırma olmak üzere 3 kategoride, ekonomik şiddet görme; maaşının zamanında verilmemesi, maaşının hiç verilmemesi, maaşında çeşitli kesintiler yapılması, maaşını vermemekle yada kesmekle tehdit etme gibi 4 kategoride, psikolojik şiddet görme; alay etme, yaptığı işi eleştirme, dövmekle tehdit etme olmak üzere 3 kategoride, cinsel şiddet görme ise cinsel içerikli sözler söylenmesi ve cinsel içerikli davranışlarda bulunulması olmak üzere 2 kategoride ayrı ayrı cevap vermeleri istenmiştir. Karşılaştıkları şiddet, karşılaşma sıklığına göre puanlandırılmıştır. Şiddetle hiç karşılaşmayanlar 0 puan alırken, çoknadir (1-2 ayda 1) karşılaşanlar 1 puan, bazen (ayda 1-2) karşılaşanlar 2 puan, sıklıkla (haftada 1-2) karşılaşanlar 3 puan, her zaman (hemen hemen hergün) karşılaşanlar 4 puan alacak şekilde puanlama yapılmıştır. Fiziksel şiddet puanı en az 0, en fazla 48 puan; sözel şiddet puanı en az 0, en fazla 36 puan; ekonomik şiddet puanı en az 0, en fazla 16 puan, psikolojik şiddet puanı en az 0, en fazla 36 puan, cinsel şiddet puanı da en az 0, en fazla 24 puan olmak üzere bir kişi en fazla 160 şiddet puanı alabilir.

3.8. Anketin Ön Uygulamasının Yapılması

Anketin ön uygulaması Mayıs 2008 de Isparta Gülpetek Sanayi Sitesinde otomotiv sektöründe çalışan çocuk ve genç işçi çalıştıran 50 işyerine yapılmış olup, anketin işleyişi değerlendirilip gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra anket son haline getirilmiştir.

3.9. Anketin Uygulanması

Anketlerin üst kısmına anketlerin yapılış amacına yönelik bilgilendirme açıklaması yazılmıştır (Ek 4: Araştırmanın Anketi). Anket uygulaması Haziran-Temmuz-Ağustos 2008 tarihleri arasında yapılmış olup; Anket uygulanmasından önce işyeri sahiplerinin ve anketin yapılacağı çalışan çocukların önce bu açıklamayı okumaları istenmiştir. Ayrıca anketin yapılış amacına yönelik sözel olarak ta ayrıntılı bilgilendirme yapılmıştır.

Gerekli bilgilendirme sonrası araştırmamıza katılmak istemediğini bildiren 3 çocuk ve çalışanlarının çalışmaya katılmasına izin vermeyen 5 işyerinde çalışan 10 çocuk araştırma dışında bırakılmıştır.

Anket uygulaması esnasında çalışan çocuklar işyeri dışına çıkartılarak birebir soru cevap uygulaması şeklinde yüz yüze olarak yapıldı.

3.10. İstatistiksel Analiz

Araştırmanın verileri SPSS 15.0 paket programında değerlendirildi. Araştırmanın demografik verileri frekans hesaplaması ve ortalamaların bulunması yöntemiyle belirlenirken, isimsel verilerin karşılaştırılmasında Ki-kare testi, sayısal verilerin ve puanların karşılaştırılmasında parametrik veriler için bağımsız 2 grupta T Testi, bağımsız 3 grupta Anova Testi, non parametrik veriler içinde Mann Whitney U Testi ile Kruskail Wallis testi kullanılmıştır. Verilerin birbirleriyle ilişkilerini değerlendirmek için Spearman ve Pearson korelasyonları yapılmıştır.

3.11.Araştırmanın Değerkenleri

3.11.1.Bağımlı değerkenler: Çocuk işçiliği, Toplam depresyon puanı, şiddet türleri (Fiziksel şiddet, sözel şiddet, ekonomik şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet), Toplam şiddet puanı

3.11.2.Bağımsız değerkenler: Body mass index (BMI), ğrenim durumu, sosyal güvence, anne ve baba meslekleri, anne ve baba eğitim durumları, anne ve babanın birliktelik durumu, ailede yaşayan kişi sayısı, kardeş sayısı, ailenin tahmini aylık geliri, ailenin ekonomik durumu, g edip etmeme, sigara içip içmeme, ilk sigaraya başlama yaşi, alkol içip içmeme, ilk alkol içme yaşi, kronik bir hastalığı olup olmama, çalıştığı sektör, neden çalıştığı, çalışmasını kimin istediği, ilk çalışmaya başlama yaşi, işyeri sahibi ile aralarında akrabalık olup olmadığı, aldığı ücret, işinden memnuniyet düzeyi, beden sağlığını nasıl hissettiği, ruhsal sağlığını nasıl hissettiği.

3.12. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında yapıldığı için çalışmaya daimi çırakların yanı sıra yaz çırakları da alınmıştır. Yaz çıraklarının olması sebebiyle yaş ortalamaları beklenenden daha düşük, eğitime devam etme oranı ise beklenenden yüksek bulunmuştur.

Araştırmada en büyük sınırlılık sanayide çalışan çocukların karşılaştıkları şiddetin belirlenmesinde yaşanmıştır. Şiddet sanayi ortamında çok normal karşılandığı için çalışan çocukların bir kısmı karşılaştıkları olayları şiddet olarak bile değerlendirmemektedirler. Bazı çocuklar ise işlerini kaybetme korkusuyla, karşılaştıkları şiddeti söylemekten çekinmektedirler. Ayrıca özellikle cinsel şiddet konusunda çalışan çocuklar sorunla yada şiddetle karşılaşsalar bile yaşadıkları utanç sebebiyle yaşadıklarını içlerine atmaktadırlar ve kimseyle paylaşmamaktadırlar. Bu faktörler karşılaşılan şiddetin boyutunu olduğundan daha az göstermektedir. Ayrıca yaz çırakları çalışmaya daimi çıraklara göre daha kısa süre önce başladıkları için şiddetle karşılaşma oranları da göreceli olarak düşük olmaktadır. Bunun neticesinde de çıraklarda toplam şiddetle karşılaşma boyutu olduğundan az görünmüştür.

Tespit edilen tüm işyerlerine girilmiş, oralarda çalışan tüm çocuklara ulaşılmış olsada sanayi çalışanlarının yanlarında çalışan çocukları gerek kayıt dışı olabilecekleri, gerekse de çalışmasına uygun olmayan şartları bulunması sebebiyle saklamış olabilecekleri de bir gerçektir.

4.BULGULAR

4.1.Sosyo-Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Araştırmaya Isparta Yeni Sanayi Sitesinde otomotiv sektöründe çalışan 18 yaş ve altındaki 198 çocuk işçi alındı. Araştırmamıza katılanların % 62.6 'sı (124 kişi) daimi çırak iken, %37.4'ü (74 kişi) yaz çıracı idi. Çalışanların tamamı erkekti ve yaşları en küçüğü 8, en büyüğü 18 yaşında olmak üzere ortalamaları 15.56 ± 2.4 ' idi. Daimi çırakların yaş ortalamaları ise 16.7 ± 1.16 idi. Sanayide çalışan daimi çırakların ve yaz çıraklarının yaş dağılımları tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Çalışan çocukların yaşlarına göre dağılımları

Yaş	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
8,00	1	0,5	0	0	1	1.4
9,00	2	1,0	0	0	2	2.7
10,00	3	1,5	0	0	3	4.1
11,00	5	2,5	0	0	5	6.8
12,00	7	3,5	0	0	7	9.5
13,00	15	7,6	1	0.8	14	18.9
14,00	19	9,6	2	1.6	17	23.0
15,00	28	14,1	19	15.3	9	12.2
16,00	41	20,7	27	21.8	14	18.9
17,00	37	18,7	36	29.0	1	1.4
18,00	40	20,2	39	31.5	1	1.4
Toplam	198	100,0	124	100.0	74	100.0

Araştırmaya katılanlara boy ve kilolarını bilip bilmedikleri sorgulanmış, boyunu bilenlerin (n:134) boy ortalamaları 162.84 ± 13.43 cm, kilosunu bilenlerin (n:167) kilo ortalamaları ise 54.43 ± 12.55 kg olarak bulunmuştur. Bilinen boy ve kilo sonuçlarına göre 129 kişinin Body Mass İndeksleri (BMI) hesaplanmış sonuçlar tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Çocuk İşçilerin Body Mass İndekslerine Göre Değerlendirilmesi

BMI aralıkları*	Değerlendirme*	n**	%
<18.5	Zayıf	30	23,3
18.5-25	Normal	92	71,3
25.1-30	Hafif kilolu	5	3,9
>30	Obez	2	1,6
Toplam		129	100,0

*Kaynak : Poskitt, E.Body Mass Index and Child Obesity: Are We Nearing a Defination Acta Pediatr 2000;89:507-509.

**Boy ve Kilosunu bilen çocuklar üzerinden hesaplanmıştır.

Öğrenim durumları incelendiğinde, 64 çalışan öğrenimlerini ilkökul-ortaokul düzeyinde bırakmış iken, 28 kişi çıraklık eğitim – lise'den mezun olmuşlardı. 106 çalışan halen eğitimine devam etmekteydi (Tablo 8).

Tablo 8: Çocuk İşçilerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
İlkokul mezunu	5	2,5	4	3.2	1	1.4
İlköğretime devam eden	47	23,7	3	2.4	44	59.5
Ortaokul mezunu	59	29,8	57	46.0	2	2.7
Çıraklık eğitime devam eden	21	10,6	18	14.5	3	4.1
Çıraklık eğitim mezunu	11	5,6	11	8.9	0	0
Liseye devam eden	38	19,2	14	11.3	24	32.4
Lise mezunu	17	8,6	17	13.7	0	0
Toplam	198	100,0	124	100.0	74	100.0

Yaz çıraklarının %59.5'lik kısmı ilköğretime, %32.4'lük kısmı ise liseye devam etmekte idi. Daimi çırakların ise %46'sı ortaokul mezunu iken %28.2'si halen bir okula devam etmekteydi. Daimi çıraklar ile yaz çırakları arasında eğitime devam etmeleri bakımından fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu (p:0.005).

Sigara içimi ile eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında eğitim düzeyi arttıkça sigara içimininde istatistiki olarak arttığı, aralarında orta şiddette artı yönde korelasyon bulunduğu görüldü (p:0.000 _ R:0.35).

Alkol kullanımı ile eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında ortaokul mezunu çalışanların diğer diğer eğitim görmüş çalışanlara göre istatistiki anlamlı olarak daha yüksek alkol kullandıkları bulunmuştur (p:0.013).

Sosyal güvenceleri değerlendirildiğinde 84 çalışanın (%42.4) SSK'lı, 49 çalışan (%24.8) diğer kurumlardan sosyal güvence sahibi iken 65 çalışanın (%32.8) herhangi bir sosyal güvencesi yok idi. Daimi çırakların sosyal güvenceleri incelendiğinde %41.9 çalışanın (52 kişi) sosyal güvencesi olmadığı, %41.1 çalışanın (51 kişi) SSK'lı olduğu görüldü (Tablo 9).

Tablo 9: Çalışan Çocukların Sosyal Güvencelerine Göre Dağılımları

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Sosyal güvencesi olmayan	65	32.8	52	41.9	13	17.6
SSK	84	42.4	51	41.1	33	44.6
BağKur	30	15.2	14	11.3	16	21.6
Emekli Sandığı	13	6.6	4	3.2	9	12.2
Yeşil kart	6	3.0	3	2.4	3	4.1
Toplam	198	100.0	124	100,0	74	100.0

4.2. Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamıza katılan çalışanların babalarının meslekleri incelendiğinde %36.9'luk kesim işçi, %9.1 çiftçi, %4.5 günlük işçi, %5.1 işsiz, %4.5 vefat etmiş olduğu görüldü. Kendi işine sahip esnaf oranı %20.7, memur oranı %11.1, emekli-çalışmıyor olanların oranı ise %8.1 idi. Annelerinin meslekleri incelendiğinde ev hanımı olanların oranı %84.3, işçilerin oranı %10.1, günlük işçilerin oranı ise %2.5 bulundu. Babaların mesleksel dağılımları tablo 10'da, annelerin mesleksel dağılımları tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 10: Babaların Mesleksel Dağılımları

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Çalışmıyor / işsiz	10	5,1	4	3,2	6	8,1
İşçi	73	36,9	40	32,3	33	44,6
Memur	22	11,1	15	12,1	7	9,5
Çiftçi	18	9,1	13	10,5	5	6,8
Esnaf	41	20,7	25	20,2	16	21,6
Günlük/geçici işçi	9	4,5	7	5,6	2	2,7
Vefat etmiş	9	4,5	9	7,3	0	0
Emekli- çalışmıyor	16	8,1	11	8,9	5	6,8
Toplam	198	100,0	124	100,0	74	100,0

Tablo 11: Annelerin Mesleksel Dağılımları

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Çalışmıyor / evhanımı	167	84,3	108	87,1	59	79,6
İşçi	20	10,1	10	8,1	10	13,5
Memur	1	0,5	0	0	1	1,4
Çiftçi	3	1,5	3	2,4	0	0
Esnaf	1	0,5	1	0,8	0	0
Günlük/geçici işçi	5	2,5	2	1,6	3	4,1
Vefat etmiş	1	0,5	0	0	1	1,4
Emekli- çalışmıyor	0	0	0	0	0	0
Toplam	198	100,0	124	100,0	74	100,0

Baba ve annenin eğitim durumları incelendiğinde babaların %68.7'lik kesimi ilkokul mezunu idi, annelerin ilkokul mezunu olma oranı ise %74.7 idi. Babaların eğitim durumlarının dağılımları tablo 12'de, annelerin eğitim durumlarının dağılımları tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 12: Babaların Eğitim Durumlarının Dağılımları

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	n	%	n
Okur yazar değil	2	1,0	2	1,6	0	0
Okur yazar	0	0	0	0	0	0
İlkokul	136	68,7	88	71,0	48	64,9
Ortaokul	30	15,2	20	16,1	10	13,5
Lise	22	11,1	10	8,1	12	16,2
Üniversite	8	4,0	4	3,2	4	5,4
Toplam	198	100,0	124	100,0	74	100,0

Tablo 13: Annelerin Eğitim Durumlarının Dağılımları

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	n	%	n
Okur yazar değil	7	3,5	5	4,0	2	2,7
Okur yazar	10	5,1	5	4,0	5	6,8
İlkokul	148	74,7	95	76,6	53	71,6
Ortaokul	28	14,1	16	12,9	12	16,2
Lise	3	1,5	2	1,6	1	1,4
Üniversite	2	1,0	1	,8	1	1,4
Toplam	198	100,0	124	100,0	74	100,0

Anne ve babanın birliktelik durumları incelendiğinde anne baba sağ ve birlikte olanların oranı % 93.9 olarak bulundu. Ailede yaşayan toplam kişi sayısı sorgulandığında ortalama 4.81 ± 1.19 kişi kişi oldukları sonucuna ulaşıldı. Kaç kardeş oldukları incelendiğinde 2.83 ± 1.04 olarak bulundu.

Ailelerinin aylık ortalama gelir miktarı 858.17 ± 364.86 lira olarak bulunurken, 111 kişi (%56.1) ailenizin ekonomik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz soruna orta olarak yanıt verdi.

Hissedilen ekonomik durum ile aylık toplam gelirler karşılaştırıldığında; aylık geliri 450.0 ± 132.28 olanlar ekonomik durumlarına çok kötü derken, $531,33 \pm 327$ olanlar kötü, $837,59 \pm 292$ olanlar orta, $1025,0 \pm 379,27$ olanlar iyi, 2000 ± 00 diyenler ise çok iyi olarak cevaplandırdı (Tablo 14).

Tablo 14: Ailenin Hissedilen Ekonomik Durumu ve Ortalama Aylık Gelir Miktarı

	n	%	Ailenin Ortalama Aylık Gelir Miktarı(TL)
Çok kötü	4	2,0	450.00 ± 132.28
Kötü	17	8,6	531,33 ± 327.00
Orta	111	56,1	837,59 ± 292.00
İyi	64	32,3	1025,00 ± 379,27
Çok iyi	2	1,0	2000,00 ± 000,00
Ortalama	198	100,0	858.17 ±364.86

4.3.Çalışma Nedenlerinin Değerlendirilmesi

Ailesinin ekonomik durumunu kötü yada çok kötü olarak değerlendiren çocukların %43.5'i aileye katkı amacıyla çalışırken, ailelerinin ekonomik durumunu orta diyenlerin %62.2'si ve iyi yada çok iyi olarak değerlendiren çocukların ise %60.7'si meslek öğrenmek amacıyla çalıştıklarını ifade ettiler. Ekonomik durumlar ile neden çalıştıkları karşılaştırılması tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15: Ekonomik Duruma Göre Çalışma Nedenlerinin Değerlendirilmesi

	Çok kötü - Kötü		Orta		İyi – Çok iyi	
	n	%	n	%	n	%
Meslek öğrenmek için	6	26.1	69	62.2	40	60.7
Harçlığı çıkartmak için	0	0	9	8.0	8	12.2
Aileye katkı amacıyla	10	43.5	10	9.0	0	0
Okuyamadığı için	1	4.3	10	9.0	5	7.5
Staj	6	26.1	13	11.8	5	7.5
Yazı değerlendirmek	0	0	0	0	6	9.1
Can sıkıntısı	0	0	0	0	2	3.0
Toplam	23	100.0	111	100.0	66	100.0

Ailenin ekonomik durumunun kötü olmasının yaz çıraklığını etkileyip etkilemediği bakıldığında ekonomik durumun yaz çıraklığını anlamlı olarak arttırmadığı görülmüştür (p:0.408).

Şuan nerede kalıyorsunuz sorusuna 182 kişi (%91.9) ailemle birlikte derken, 3 kişi akrabalarının yanında, 2 kişi arkadaşlarıyla birlikte, 1 kişi evde yalnız, 1 kişi pansiyonda kalıyorum derken 2 kişide işyerinde kaldıklarını ifade ettiler.

4.4. Ailelerin Göç Durumunun Değerlendirilmesi

Ailelerinin Isparta il merkezine göç edip etmedikleri sorgulandığında 71 kişi (%35.9) ailelerinin göç ettiklerini ifade ederken ortalama göç etme zamanları 11.3 ± 7.2 (min:1-max:30) yıl olarak tespit edildi (Tablo 16).

Tablo 16: Ailenin Göç Edip Etmediğinin Değerlendirilmesi

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Göç etmemiş	127	64,1	76	61.3	51	68.9
Göç etmiş	71	35,9	48	38.7	23	31.1
Toplam	198	100,0	124	100.0	74	100.0

Aileleri göç etmiş çalışan çocuklar ile göç etmemiş çalışan çocuklar arasında sigara ve alkol kullanımı arasında farklılık olup olmadığı araştırıldığında aralarında istatistiki farklılık bulunmamıştır. Gene aileleri göç etmiş çalışan çocuklar ile göç etmemiş çalışan çocuklar arasında çalışma nedenleri, bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ancak ailesi göç etmiş ve etmemiş ailelerin çocuklarında depresyon puanları karşılaştırıldığında; göç etmiş aileden gelen çocukların aldığı depresyon puanı göç etmemiş aileden gelen çocuklara göre istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır (p:0.008).

4.5. Çocukların Alkol ve Sigara Kullanımlarının Değerlendirilmesi

Çalışanların sigara içip içmedikleri sorgulandığında daimi çıraklardan %41.9'u halen sigara içtiğini ifade etmiştir. Yaz çıraklarında bu oranın %9.5 olduğu, aralarında ki farkın istatistiki anlamlı olduğu bulunmuştur (p:0.000). tüm çıraklar için ilk sigaraya başlama yaşı ise ortalama 13.2 ± 2.5 yaş olarak bulundu (Tablo17).

Tablo 17: Çalışan Çocuklarda Sigara İçiminin Değerlendirilmesi

	Tüm çalışanlar		Daimi çıraklar		Yaz çırakları	
	n	%	n	%	n	%
SİGARA						
İçmiyor	120	60,6	60	48.4	60	81.1
1 aydan daha önce bırakmış	19	9,6	12	9.7	7	9.5
İçiyor	59	29,8	52	41.9	7	9.5
Toplam	198	100,0	124	100.0	74	100.0

Alkol kullanıp kullanmadıkları sorgulandığında daimi çırakların %31.5'i çeşitli sıklıklarda alkol kullandığını ifade ederken bu oran yaz çıraklarında %10.8 olarak bulundu. Aralarındaki fark istatistiki olarak anlamlıydı (p:0.001). Tüm çıraklar için ilk alkol içme yaşı ortalama 15.0 ± 1.3 yaş olarak bulundu. Çırakların alkol kullanımlarının değerlendirilmesi tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18: Çalışan Çocuklarda Alkol Kullanımının Değerlendirilmesi

	Tüm çalışanlar		Daimi çıraklar		Yaz çırakları	
	n	%	n	%	n	%
ALKOL						
Kullanmıyor	151	76,3	85	68.5	66	89.2
Kullanıyor	47	23,7	39	31.5	8	10.8
Toplam	198	100,0	124	100.0	74	100.0

Alkol kullanma ile sigara içme arasında ki ilişkiye bakıldığında, alkol kullananların kullanmayanlara göre istatistiki olarak anlamlı olarak daha fazla sigara içtikleri, aralarında aynı yönde ve orta şiddette korelasyon olduğu bulunmuştur (p:0.000_ R:041).

Kronik hastalığı olup sürekli ilaç kullanmak zorunda olanlar 11 kişi (% 5.6) olarak bulundu. Kronik hastalığı olanlarda depresyonu olup olmadığı incelendiğinde aralarında istatistiki anlamlılık bulunmamıştır (p:0.697).

4.6. Çalıştıkları İşyeri ve İş Durumlarının Değerlendirilmesi

Tüm çalışanlar dikkate alındığında İlk çalışmaya başlama yaşı ortalaması 12.9 ± 2.3 olarak bulunmuşken, daimi çırakların ilk çalışmaya başlama yaş ortalamaları 13.4 ± 2.1 idi. Daimi çırakların ortalama ne kadar süredir çalıştıkları araştırıldığında 19.6 ± 14.3 ay olarak tespit edilmiştir. Çocukların %94.9'u haftada 6 gün çalışırken, günde ortalama çalışma süreleri 11.5 ± 1.2 saat olarak bulunmuştur. Araştırmaya alınanların çalıştıkları sektörler bakımından incelenmesinde 87 kişi (%43.9) oto motor sektöründe, 37 kişi (%18.7) oto kaporta, 28 kişi (%14.1) oto elektrik sektörlerinde çalışmaktaydı. Çalışanların sektörel dağılımlar tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19: Çalışan Çocukların Sektörel Dağılımları

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Oto Motor	87	43,9	56	45.2	31	41.9
Oto Kaporta	37	18,7	23	18.5	14	18.9
Oto Elektrik	28	14,1	18	14.5	10	13.5
Oto Boya	11	5,6	7	5.6	4	5.4
Oto Cam	2	1,0	0	0	2	2.7
Oto Bakım/ Yıkama	13	6,6	8	6.5	5	6.8
Oto Yedek Parça	20	10,1	12	9.7	8	10.8
Toplam	198	100,0	124	100.0	74	100.0

Çalışanlara neden çalıştıkları sorusu sorulduğunda 115 kişi (%58.1) meslek öğrenmek için yanıtını vermişken bunu aileye katkı ve staj sebebiyle çalışma takip etmiştir. Daimi çırakların neden çalıştıkları sorusuna en sık verdikleri cevap %60.5 ile meslek öğrenmek iken, bunu aileme katkı ve okuyamadığı için cevapları takip etmiştir. Yaz çıraklarında da en sık çalışma nedeni %54.1 ile meslek öğrenmek iken bunu %13.4 harçlığını çıkartmak olmuştur. Çocukların daimi çırak ve yaz çırağı olma durumlarına göre neden çalıştıkları tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20: Çalışanların Neden Çalıştıklarının Değerlendirilmesi

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Meslek öğrenmek için	115	58,1	75	60.5	40	54.1
Harçlığı çıkartmak için	17	8,6	7	5.6	10	13.4
Aileye katkı amacıyla	20	10,1	16	12.9	4	5.4
Okuyamadığı için	16	8,1	16	12.9	0	0
Staj sebebiyle	22	11,0	10	8.1	12	15.6
Yazı değerlendirmek	6	3.1	0	0	6	7.8
Can sıkıntısı	2	1.1	0	0	2	2.7
Toplam	198	100,0	124	100.0	74	100.0

Çalışmanı kim istedi sorusuna tüm çırakların %64.6'ü kendim diye yanıt verirken bunu %22.7 ile babam yanıtı takip etmiştir. Diğer çalışma nedenleri tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21: Kimin İsteğiyle Çalışmaya Başladığının Değerlendirilmesi

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Kendim	128	64,6	81	65.3	47	63.5
Annem	6	3,0	4	3.2	2	2.7
Babam	45	22,7	27	21.8	18	24.3
Öğretmenim	11	5,6	7	5.6	4	5.4
Akrabalarım	2	1,0	1	0.8	1	1.4
Diğer(arkadaş-komşu vs.)	6	3,0	4	3.2	2	2.7
Toplam	198	100,0	124	100.0	74	100.0

Sanayide kendim çalışmak istedim diyenler ile ailesi, öğretmeni yada akrabalarının çalışması istenen kişilerin çalıştıkları işyerinden memnuniyet düzeyleri karşılaştırıldığında; kendi isteği ile çalışanların işinden memnuniyet düzeyleri ebeveynleri yada öğretmenin isteğiyle çalışanlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (p:0.006). Ayrıca kendi isteği ile çalışanlar psikolojik sağlık açısından istatistiki anlamlı derecede kendilerini daha iyi hissediyorlardı (p:0.034).

Çalışanların işyeri sahipleri ile aralarında akrabalık olup olmadığı sorgulandığında %37.3'ü işyeri sahibi ile çeşitli derecelerde akraba idi. Daimi çıraklarda akrabalık oranı %25.8 iken yaz çıraklarında bu oran %40.5 olarak bulunmuştur. Yaz çıraklarında yakın ve uzak akrabanın yanında çalışma oranı daimi çalışanlara göre istatistiki anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (0.039). Daimi çırakların ve yaz çıraklarının çalıştıkları işyeri sahibiyle akrabalık durumları tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 22: Çırakların İşyeri Sahibiyle Akrabalık İlişisinin Değerlendirilmesi

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Akrabalık yok	136	68,7	92	74.2	44	59.5
Uzak akrabalık var	27	13,6	15	12.1	12	16.2
Yakın akrabalık var	35	17,7	17	13,7	18	24.3
Toplam	198	100,0	124	100,0	74	100

Tüm çalışanların haftalık aldıkları ücret ortalaması 45.86 ± 26.38 lira iken, daimi çalışanların haftalık ücret ortalamaları 56.66 ± 24.64 lira, yaz çıraklarının ise aldıkları haftalık ücret 27.77 ± 18.03 lira olarak tespit edilmiştir. Daimi çırakların yaz çıraklarına göre istatistiki anlamlı derecede yüksek ücret aldıkları bulunmuştur (p:0.000).

Çalışanların işyeri sahibi ile aralarındaki akrabalık düzeyi arttıkça psikolojik sağlık olarak daha iyi hissettikleri, aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu, aralarında aynı yönde orta derecede korelasyon bulunduğu tespit edilmiştir (p:0.000_R:0.27).

İş memnuniyet düzeyleri sorgulandığında %49 (97 kişi) orta seviyede memnun iken, memnuniyet düzeyi az olanların oranı %29.3 (58 kişi), fazla olanların oranı ise %21.7 (43 kişi) idi. Yaz çıracı olmak ile daimi çırak olmanın iş memnuniyeti üzerine anlamlı etkisi olmadığı görülmüştür (p:0.190). Daimi çıraklar ile yaz çıraklarının ayrı ayrı memnuniyet düzeyleri tablo 23'de gösterilmiştir.

Tablo 23: Çıraklarının İşyerinden Memnuniyet Düzeylerinin Değerlendirilmesi

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Az memnuniyet	11	5,6	4	3,2	7	9,5
Orta memnuniyet	71	35,9	45	36,3	26	35,1
Çok memnuniyet	116	58,6	75	60,5	41	55,4
Toplam	198	100,0	124	100,0	74	100

4.7. Vücut Sağlığı, Psikolojik Sağlık ve Depresyon Durumlarının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan çocuklara kendi vücut sağlığını nasıl hissediyorsunuz diye sorulduğunda %79.3 (157 kişi) kendi vücut sağlıklarını iyi yada çok iyi gördüklerini belirtmişlerken , %67.7 (134 kişi) kendi psikolojik sağlığını nasıl hissediyorsunuz sorusuna iyi yada çok iyi olarak cevap vermişlerdir (Tablo 24).

Tablo 24: Hissedilen Vücut Sağlığı ve Psikolojik Sağlık Durumlarının Değerlendirilmesi

	Vücut sağlığı		Psikolojik sağlık	
	n	%	n	%
Çok Kötü	0	0	2	1,0
Kötü	7	3,5	7	3,5
Orta	34	17,2	55	27,8
İyi	132	66,7	114	57,6
Çok iyi	25	12,6	20	10,1
Toplam	198	100	198	100,0

Ailenin ekonomik durumu arttıkça hissedilen vücut sağlığında daha iyi olduğu, aralarındaki farkın anlamlı olup aynı yönde zayıf korelasyon gösterdiği (p:0.012_R:0.17); ailenin ekonomik durumu arttıkça psikolojik sağlığın iyi yönde anlamlı şekilde arttığı, aralarında aynı yönde orta derece korelasyon gösterdiği saptanmıştır (p:0.000_R:0.25).

Tüm çalışanların 12 soruluk GSSA' inden aldıkları puanlar incelendiğinde; 32 kişi (%16.6) hafif derecede depresyon belirtisi gösterirken, 38 kişi (% 19.2) yüksek depresyon belirtisi göstermekteydi. Sürekli çalışan çıraklar ile yaz çırakları arasında depresyon puanları arasında istatistiki anlamlı farklılık bulunmamıştır (p:0.056). Daimi çırakların ve yaz çıraklarının GSSA'den aldıkları puanlar tablo 25 de gösterilmiştir.

Tablo 25: GSSA' ne Göre Depresyon Durumunun Değerlendirilmesi

	Tüm Çalışanlar		Daimi Çıraklar		Yaz Çırakları	
	n	%	n	%	n	%
Depresyon yok	128	64.6	76	61.3	52	70.2
Hafif depresyon	32	16.2	18	14.5	14	18.9
Depresyon	38	19.2	30	24.2	8	10.9
Toplam	198	100.0	124	100.0	74	100.0

Kişilerin hissettikleri psikolojik sağlıkları kötüden iyiye doğru arttıkça depresyon puanları istatistiki anlamlı olarak azalmakta idi. Aralarındaki bu korelasyon ters yönde güçlü bir ilişkiyi göstermekteydi (p:0.000_R:-0.89). Ayrıca ailelerin hissedilen ekonomik durumu kötüye doğru azaldıkça kişilerde depresyon seviyesinin arttığı, aralarında istatistiksel anlamlılık olmayan ters yönde orta-güçlü korelasyon tespit edilmiştir (p:0.44_R:-0.55). Alkol tüketenlerde depresyon puanı arttıkça alkol tüketiminin arttığı aralarında istatistiki anlamlı aynı yönde orta derecede korelasyon bulunmuştur (p:0.000_R:0.30). Depresyonu olan çocukların çalıştıkları işten memnuniyetleri incelendiğinde istatistiki anlamlı derecede az memnun oldukları bulunmuştur(p:0.006).

4.8. İşyerinde Karşılaşılan Şiddetin Değerlendirilmesi

Çocuk çalışanlara işyerlerinde ustaları, diğer çalışanlar ya da müşteriler tarafından uygulanan şiddetler incelenmiş, karşılaştıkları her bir şiddet, karşılaşma sıklığına göre 0 ile 4 arasında puanlandırılmıştır. Çalışanların toplam aldıkları şiddet puanı ortalaması 6.26 ± 6.63 (min:0-max:37) olarak bulunmuştur. En sık karşılaşılan şiddet türü tüm çalışanlar içerisinde %60.6 karşılaşma oranı ile sözel şiddet iken, sözel şiddeti karşılaşma sıklığı bakımından %38.8 karşılaşma ile fiziksel şiddet ve %33.8 karşılaşma ile psikolojik şiddet takip etmektedir. Şiddetle karşılaşma sıklıkları tablo 26'da, karşılaştıkları şiddet türlerine göre aldıkları puan ortalamaları ise tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 26: Karşılaşılan Şiddet Türleri ve Şiddet Türlerine Göre Aldıkları Ortalama Puanların Değerlendirilmesi

	Tüm Çıracılar		Daimi Çıracılar		Yaz Çıracıları	
	n	%	n	%	n	%
Toplam Şiddet *	153	77.2	*95	76.6	58	78.3
Fiziksel Şiddet	77	38.8	44	35.4	33	44.5
Sözel Şiddet	120	60.6	75	60.4	45	60.8
Ekonomik Şiddet	28	14.1	22	17.7	6	8.1
Psikolojik Şiddet	67	33.8	44	35.4	23	31.0
Cinsel Şiddet	0	0	0	0	0	0

*Bazı çalışan çocukla birden fazla çeşit şiddete maruz kalmışlardır.

Tablo 27: Çıracılık Tiplerine Göre Karşılaşılan Şiddet Türleri ve Aldıkları Ortalama Puanların Değerlendirilmesi

	Çıracılık tipi	Ortalama şiddet puanı	P
Toplam Şiddet	Yaz çırağı	6,6892 ± 7,06	0.491
	Daimi çırac	6,0161 ± 6,38	
Fiziksel Şiddet	Yaz çırağı	2,0946 ± 3,09	* 0.011
	Daimi çırac	1,1774 ± 1,94	
Sözel Şiddet	Yaz çırağı	3,3108 ± 3,77	0.694
	Daimi çırac	3,0968 ± 3,65	
Psikolojik Şiddet	Yaz çırağı	1,0676 ± 2,15	0.424
	Daimi çırac	1,3387 ± 2,38	
Ekonomik Şiddet	Yaz çırağı	0,2162 ± 0,76	0.179
	Daimi çırac	0,4032 ± 1,03	

* p<0.05 istatistiki olarak anlamlılık

Daimi çıracılar ile yaz çıracıları arasında şiddetle karşılaşma açısından bir fark olup olmadığı araştırdığımızda toplam şiddetle karşılaşma, sözel şiddetle karşılaşma, psikolojik şiddetle karşılaşma, ekonomik şiddetle karşılaşma bakımlarından bir farklılık bulunmamıştır. Fiziksel şiddet ile karşılaşma bakımından ise yaz çıracılarının istatistiki anlamlı biçimde daimi çıracılara göre fiziksel şiddete daha fazla maruz kaldıkları görülmüştür (p:0.011).

Karşılaşılan şiddetin kimden ve ne sıklıkta olduğu araştırıldığında; en sık karşılaşılan şiddet olan sözel şiddetin de %47.9 karşılaşma oranı ile en sık usta tarafından bağırma olduğu, bunu %24.7 karşılaşma oranıyla diğer çalışanlar tarafından bağırmanın takip ettiği bulunmuştur. Fiziksel şiddette en sık karşılaşılan %24.7 karşılaşma oranı ile usta tarafından kulak çekilmesi iken bunu %7.5 karşılaşma oranı ile diğer çalışanlar tarafından kulak çekme takip etmektedir. Çalışan çocukların üçüncü sıklıkta karşılaştıkları şiddet olan psikolojik şiddette ustası tarafından eleştirilme %20.2 sıklığında görülürken,

ekonomik şiddette ise %7.5 karşılaşma oranı ile maaşın zamanında ödenmemesi görülmektedir. Karşılaşılan şiddetin çeşitlerine göre alt tiplere ayrılması; kimden ne sıklıkta, nasıl şiddet gördükleri ve şiddet gördüğü kişilere ve şiddet tiplerine göre aldıkları ortalama aldıkları puanlar tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 28: Şiddetin Alt Tiplerine, Kimden Uygulandığına ve Sıklığına Göre Değerlendirilmesi

		Usta		Diğer çalışanlar		Müşteriler	
		N	%	n	%	n	%
Karşılaşılan Fiziksel Şiddet Türleri	Tokat atma	34	17.2	12	6.0	0	0
	Kulak çekme	49	24.7	15	7.5	0	0
	Vurma dövme	12	6.0	6	3.0	0	0
	Fırlatma	9	4.5	5	2.5	0	0
Fiziksel şiddet puan ortalaması		1.13±1.89		0.38±1.20		0	
Karşılaşılan Sözel Şiddet Türleri	Küfür etme	32	16.2	9	4.5	0	0
	Hakaret etme	27	13.6	14	7.0	4	2.0
	Bağırma	95	47.9	49	24.7	4	2.0
Sözel şiddet puan Ortalaması		2.03±2.4		1.08±2.05		0.05±0.32	
Karşılaşılan Psikolojik Şiddet Türleri	Alay etme	8	4.0	13	6.5	0	0
	Eleştirme	40	20.2	17	8.5	7	3.5
	Dövmekle tehdit etme	12	6.0	8	4.0	0	0
Psikolojik şiddet puan ortalaması		0.65±1.36		0.50±1.40		0.08±0.44	
Karşılaşılan Ekonomik Şiddet Türleri	Maaşı zamanında vermeme	15	7.5				
	Maaşı hiç vermeme	4	2.0				
	Maaşta kesintiler yapma	5	2.5				
	Maaşı kesme ya da vermemek ile tehdit etme	6	3.0				
Ekonomik şiddet puan ortalaması		0.33±0.94					

Yaş ile Şiddetle karşılaşma arasındaki ilişki incelendiğinde yaş azaldıkça şiddete maruz kalmanın istatistiki anlamlı biçimde arttığı, aralarında ters yönde zayıf bir korelasyon bulunduğu görülmüştür (p:0.004_R:-0.20).

Şiddete maruz kalanların daha fazla sigara ve alkol kullanıp kullanmadıkları araştırıldığında herhangi bir şiddet türüyle karşılaşmış olmanın sigara ve alkol kullanımını istatistiki olarak arttırmadığı görülmüştür. Sigara ve alkol kullanımı ile , karşılaştıkları şiddet türlerine göre aldıkları puan ortalamaları tablo 29'da gösterilmiştir.

Tablo 29: Sigara ve Alkol kullanımı İle Karşılaşılan Şiddet Türleri ve Şiddet Türlerine Göre Aldıkları Ortalama Puanların Değerlendirilmesi

	Sigara	Ortalama şiddet puanı	P	Alkol	Ortalama şiddet puanı	P
Toplam Şiddet	İçmiyor	6,6667 ± 6.80	0.295	İçmiyor	6,5629 ± 7,06	0.263
	İçiyor	5,6538 ± 6.35		İçiyor	5,3191 ± 4,96	
Fiziksel Şiddet	İçmiyor	1,7167 ± 2.71	0.166	İçmiyor	1,6026 ± 2,56	0.401
	İçiyor	1,2179 ± 2.01		İçiyor	1,2553 ± 2,12	
Sözel Şiddet	İçmiyor	3,3833 ± 3.69	0.330	İçmiyor	3,3510 ± 3,88	0.235
	İçiyor	2,8590 ± 3.68		İçiyor	2,6170 ± 2,95	
Psikolojik Şiddet	İçmiyor	1,3333 ± 2.36	0.468	İçmiyor	1,3113 ± 2,45	0.420
	İçiyor	1,0897 ± 2.20		İçiyor	1,0000 ± 1,71	
Ekonomik Şiddet	İçmiyor	0,2333 ± 0.78	0.065	İçmiyor	0,2980 ± 0,93	0.347
	İçiyor	0,4872 ± 1.13		İçiyor	0,4468 ± 0,97	

Şiddete maruz kalma ile işyeri sahibiyle çırak arasında akrabalık olup olmaması, işinden memnuniyet düzeyi, hissedilen ruhsal sağlık durumu ve GSSA'dan aldığı depresyon puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

5. TARTIŞMA

Araştırmamıza Isparta Yeni Sanayi Sitesinde oto sektöründe hizmet veren işyerlerinde çalışan 198 çocuk işçi alındı. Çalışmanın yapıldığı tarihler Haziran, Temmuz, Ağustos aylarına denk geldiği için 74 yaz çıracıda çalışmaya dahil edildi. Araştırmamız sanayi bölgesinde yapıldığı için çocukların tümü erkekti. Yaş ortalamaları 15.56 ± 2.4 bulunmuştu. Umumi Hıfzısıhha Yasasına 12 yaşından küçüklerin çalıştırılmayacağını göz önüne alındığında 18 çocuğun (%9.0), İş Yasasına göre ise 15 yaşından küçüklerin çalıştırılmayacağı (77) maddesine göre ise 52 çocuğun (%26.2) çalışmasının yasak olduğu yaşlarda çalıştırıldıkları tespit edilmiştir. Tüm çalışanlar içinde yaz çıraklarının olması, yaz çıraklarının arasında da ilköğretime devam edenler olduğu için daimi çırakların yaş ortalaması tüm çıraklara göre daha yüksek bulunmuştur (16.7 ± 1.16).

Ağırlığın, boyun karesine (Ağırlık [kg] / Boy [m²]) bölünmesiyle bulunması ile hesaplanan BMI için birçok ülkede kendi popülasyonu için kendi persantil eğrileri oluşturmuş olsada tüm dünya da standart referans değerleri üzerinden hesaplanan BMI yöntemi oldukça hassas, ucuz ve pratik bir değerlendirme yöntemi olarak kabul edilmektedir (78). Boy ve kilosunu bilenler üzerinden hesaplanan BMI değerleri incelendiğinde 30 çocuk (%23.3) zayıf (79) olarak kabul edilen %18.5 değerinin altında bulunmuştur. Bulunan bu sonuç bile çocukların çalıştırılmasının ileride ne kadar büyük gibi sağlık sorunlarına yol açabileceğini ortaya koymaktadır.

Çalışan çocukların eğitim durumları incelendiğinde 64 çalışanın eğitimlerine ilkokul ve ortaokul sonrasında devam etmedikleri görülmüştür. Çalışan çocukların eğitim seviyeleri 8 yıllık eğitime geçildikten sonra artmış olsa da daimi çırakların %51.6 sınıfın eğitimlerini tamamlamamış olmaları büyük eksiklidir.

Çalışan çocukların eğitim seviyeleri arttıkça sigara içme düzeylerinin istatistiki anlamlı biçimde arttığı görülmüştür. Eğitim seviyesinin yaşla artması aradaki ilişkiye sebep olduğu düşünülmüştür. Alkol kullanımının ortaokul

mezunu çalışanlarda diğer çalışanlara göre istatistiki olarak anlamlı derecede fazla bulunması, sanayi ortamında çalışanların en fazla ortaokul mezunu olmalarından kaynaklandığını düşündürmektedir.

Daimi çırak sayısının 124 olmasına rağmen 52 çalışanın (%41.9) SSK'lı olması gerekirken herhangi bir sosyal güvencesinin olmaması çocukların kayıt dışı çalıştırıldıklarının göstergesidir. Ülkemizde halen kayıt dışı çalışan sayısı tam olarak bilinmese de Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) açıklamasına göre %40-60 aralığında olduğu tahmin edilmektedir (80). Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) yaptığı Hane Halkı İşgücü Anketlerine göre her yaş grubundan gençlerin bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışma oranı 30 yaş üstü yetişkinlere göre çok yüksektir. 15-19 yaş grubundaki erkeklerin kentte kayıt dışı çalışma oranı % 76.6 kırdada %89.4'tür (81).

Çocuk işçiliği araştırmalarına göre, çocuk işçinin yaşadığı ailenin ve ailede yaşayan kişilerin bazı ortak özellikleri dikkati çekmektedir. Çocuk işçilerin aileleri genellikle kırsaldan göç etmiş, gecekonduda yaşayan yoksul aileler oldukları; kalabalık ve çok çocukludurlar. Ebeveynlerin eğitim düzeyi çok düşüktür. Babaların büyük çoğunluğu işçidir ve enformel sektörde çalışırlar, ayrıca işsiz baba oranı fazladır. Annelerin büyük kısmı ev kadınıdır. Çocuk ailenin geçimi için vazgeçilemez ekonomik kaynaktır; çalıştırılması okumasına tercih edilir (82). Bizim araştırmamızda da çocuk işçilerin aileleri incelendiğinde genellikle babalarının işçi, çiftçi, esnaf, gündelik işçilik gibi eğitim gerektirmeyen işlerde çalıştıkları, annelerinin ise büyük oranda çalışmadıkları yada işçi olarak çalıştıkları görülmektedir. Ortalama çocuk sayısı yaklaşık 3 olup, ebeveynlerin 2/3 gibi büyük çoğunluğu ilköğretim mezunuydu. Ailenin tahmini toplam ortalama aylık geliri 837,59±292 Lira civarında olup, kişiler ailelerinin ekonomik durumlarını orta düzeyde değerlendiriliyordu.

Ailesinin ekonomik durumunu kötü yada çok kötü olarak değerlendiren çocukların ağırlıkta çalışma nedenleri aileye katkı iken, ailelerinin ekonomik durumunu orta, iyi yada çok iyi olarak değerlendiren çocuklar ise daha çok meslek öğrenmek amacıyla çalıştıklarını ifade etmekteydiler. Bu sonuç

ailenin ekonomik durumunun çocuğun çalışmasına doğrudan etkisini gösterme açısından anlamlıdır.

Araştırmamıza katılan çocukların 1/3'ü ailelerinin köy, kasaba yada ilçeden Isparta İl Merkezine göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Göç eden aileden gelen çocukların sigara, alkol kullanımı göç etmemiş aileden gelen çocuklara göre farklılık göstermez iken, GSSA'den aldıkları depresyon puanları karşılaştırıldığında göç eden aileden gelen çocukların anlamlı biçimde depresyon puanlarının yüksek çıkmıştır. Göç eden bireylerde fiziksel rahatsızlıkların yanı sıra psikolojik rahatsızlıkların da görüldüğü bilinmektedir. Bu ruhsal çöküntüden en fazla kadınlar ve çocuklar etkilenmektedir. Ertem M. (1999) yaptığı araştırma da ailesi göç etmiş çocuklarda korku, içe kapanıklık gibi şikayetlere sık rastlandığını göstermiştir (83).

Çalışan çocuklar arasında sigara içme oranı yaklaşık 1/3 çıkarken, ilk sigaraya başlama yaşının 13.2 ± 2.5 çıkması, Çelik P. ve arkadaşlarının lise öğrencilerinde sigara içme araştırmasında buldukları Sigaraya başlama yaş ortalaması 13.2 ± 2.7 sonucu ile paralel çıkmıştır (84). Buda ister sanayide çalışsın ister eğitime devam etsin sigara içme yaşının ilköğretim düzeyine kadar düştüğünü, sanayi ortamında ise iş hayatıyla birlikte çocukların sigarayla tanıştıklarını bize düşündürmektedir. Araştırmamızda sanayide çalışan çocukların %23.7'si çeşitli sıklıklarda alkol kullandıklarını ifade ederlerken Öner ve arkadaşları Mersin Çıraklık Okulunda yaptıkları taramada, çalışan gençlerde alkol kullanım yaygınlığı %39,1 bulmuşlardır (85). Bizim çalışmamıza kıyasla bu sonuç daha yüksek bulunmuşsa da bunun Mersin ilinde turizm sebebiyle gençlerde daha fazla alkol tüketiliyor olabileceğini düşündürmüştür. Akvardar ve ark. (2003) 12-65 yaş arası nüfusta alkol kullanma yaygınlığı %33,5 olarak tespit etmişlerdir (86) Burada bulunan sonuç ise daha ileri yaşlarda kapsadığı için göreceli olarak yüksek olabilir. Türk psikologlar derneğinin 2002 yılında yaptığı araştırmada alkole başlama yaşı olarak $14,9 \pm 2.3$ yaş bulunmuştur (87). Bizim araştırmamızda da alkol almaya başlama yaşı 15.0 ± 1.3 bulunması, gençlerin gerek çevre gerek arkadaş ortamlarının etkisiyle orta öğrenim yaşlarında alkole

tanıştıklarını göstermektedir. Ayrıca alkol kullananların kullanmayanlara göre anlamlı derecede daha fazla sigara içtikleride gözlemlenmiştir.

Sanayide kendi isteğiyle çalışmayı isteyen çıraklar işinden daha memnunnardı ve psikolojik olarak ebeveynleri yada öğretmenin isteğiyle çalışanlara göre daha iyi hissediyorlardı. Bu açıdan incelendiğinde kendi isteği dışında zorlamayla çalıştırılan çocukların ruhsal durumları daha kötü bulunmuştur. Tüm dünyada çocuklar genellikle ekonomik ve sosyal nedenler yüzünden çalışmaktadırlar. Kendi isteği ile yada ebeveyn yönlendirmesiyle meslek öğrenme yada para kazanma düşüncesine sahip olan çocuklar erken yaşlardan itibaren sanayi yolunu tutmaya başlarlar (88). Bizim araştırmamızda çocuklara neden çalıştıkları sorulduğunda yarıdan fazlası meslek öğrenmek için çalıştıklarını söylerlerken, diğer çalışma nedenleri olarak aileme katkı amacıyla, harçlığını çıkartmak ve staj sebebiyle olarak bulunmuştur. Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının verilerine göre Çalışan ve gelir getiren çocukların %80'i asgari ücret düzeyinin altında bir ücretle çalışmaktadırlar (89). Bizim araştırmamızda da Ailelerine ekonomik katkı sağlamak için çalışan çocukların eline geçen ortalama haftalık paranın 56.66±24.64 Lira olması, bu çocukların aile bütçesine katkıdan ziyade masraf olmasınlar yeter düşüncesiyle çalıştırıldıklarını da düşündürmektedir. ILO'nun 138. maddesine göre 18 yaş altı çalışanların sıradan ve tehlikeli kabul edilmeyen sektörlerde bile çalışmaları haftalık çalışma süresi 43 saati geçiyorsa çalışma şekilleri "Çocuk Emeğinin En kötü Biçimleri"nden biridir kabul edilmektedir (19)(23)(63)(67). Araştırmamızda çalışan çocukların ortalama günlük çalışma süreleri 11.5±1.2 saat olarak bulunmuştur. Çırakların haftanın 6 günü çalıştıkları göz önüne alındığında haftalık çalışma süreleri yaklaşık 69 saat olarak bulunmaktadır.

Çalışan çocuk, psiko-sosyal gelişim açısından da risk altındadır. Dış görünüşe çok önem verilen bir dönem olan ergenlikte, çalışan çocukta görülen gelişme gerilikleri, yaşlılarıyla aynı şeyleri yapamamak (okul, oyun ve arkadaşlarından ayrı kalma) ya da çevrenin onlara karşı bakış açısı, onları psikolojik olarak etkilemektedir ve aşağılık duygusuna kapılmalarına neden

olabilmektedir. Çalışma çocuğun zihinsel gelişimini de risk altına sokmaktadır. Çocuğun yeni şeyleri öğrenmekle geçireceği süreyi günlük rutin işler yaparak geçirmesi, çocuğun zihinsel gelişimini (problem çözme yeteneği, öğrenme becerisini geliştirme ve yaratıcılık) engellemektedir (90).

Araştırmamız da kullandığımız Genel Sağlık Soru Anketine verilen cevaplara göre toplamda 0-1 puan alanlar depresif belirti göstermiyorlar iken, 2-3 puan alanlar hafif, 4 ve üzeri puan alanlar ise kuvvetli düzeyde depresyon bulgusu göstermektedirler. Araştırmamızda hafif ve kuvvetli depresyon belirtisi gösterenlerin oranı %35.4 bulunmuş, kişilerde depresyon puanı arttıkça anlamlı derecede alkol kullanımı arttığı tespit edilmiştir. Sütuluk ve arkadaşları 2005 yılında Yüreğir Çıraklık Eğitim Merkezi öğrencilerinde yaptıkları depresyon sıklığı araştırmasında depresyon belirtisi gösteren çırak oranını % 35.0 olarak bulmuşlardır. Ayrıca Sigara içenlerde ve alkol kullananlarda depresyon daha sık görüldüğünü ifade etmişlerdir (91). Ögel ve arkadaşları da sokakta yaşayan çocuk ve ergenlerde depresyon görülme sıklığını %38.5 olarak bulmuşlardır (92). Çalışan çocuklar arasında depresyon bulgusu olan çocukların çalıştıkları işten duydukları memnuniyet düzeylerinin depresyonu olmayanlara göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmüştür. Nedeni ne olursa olsun depresyon şikayeti olan bireylerde yaşam kalitelerinin düştüğü, çalışma isteklerinin ve işe dair memnuniyet düzeylerinin azaldığı görülmektedir (93).

Araştırmamızda çalışan çocukların 2/3'ünden fazlası bir veya birden fazla şiddet türüyle karşılaştıkları sonucu ortaya çıkmıştır. En çok karşılaşılan şiddet türü sözel şiddet olup karşılaşma oranı % 60 bulunmuştur. Bunu %38.8 ile fiziksel ve %33.8 ile psikolojik şiddet takip etmektedir. Mersin Çıraklık Eğitim Merkezinde Öner ve Arkadaşlarının yaptıkları çalışmada fiziksel şiddete maruz kalma oranını %7.6 bulmuşlardır (94). Araştırmamızda hiç cinsel şiddetle karşılaşan çocuk bulunmaması cinsel şiddetin hiç olmadığı anlamına gelmez... Cinsel şiddetle karşılaşmak çocukta utanmaya yol açtığı için ya hiç söylememekte yada buna benzer bir olayla karşılaşan çocuk iş değiştirdiği için bulunamamaktadır.

Araştırmamızda ortaya çıkan çarpıcı sonuç çalışan çocuklar arasında yaşın küçüldükçe karşılaşılan fiziksel şiddetin anlamlı biçimde artması olmuştur. Bunun birkaç nedeni olabilir. Geleneksel usta-çırak ilişkisinde ustanın çırağını hata yaptığında dövme hakkının olabileceği kanısı normal kabullenilmiştir. Bir baba çocuğunu bir iş yerine getirdiğinde genellikle kullandığı "Eti Senin Kemiği Benim" ifadesiyle çocuğuna yapılacak her türlü davranışı kabullendiğini zaten baştan ifade etmektedir. Ustalar tarafından ise " Ağaç Yaş İken Eğilir" felsefesi ile çırağının azarlanması ve dövülmesi çok doğal bir yaklaşımdır. Zaten usta da kendi çıraklığında kendi ustasından dayak yiye yiye işi öğrenmiştir. Dolayısıyla dayak yemek işi iyi öğrenmek için bir nevi onların gözünde şarttır. Diğer nedenler ise çırakların yaşı arttıkça işi öğrenmeleri ve hata yapmalarının azalması ya da ustaların yaşça büyük olan yetişmiş çıraklarına fiziksel şiddet uyguladığında onun işten ayrılabilceği düşüncesiyle daha az şiddet uygulaması olabilir. Yetişmiş çırağın işten ayrılması yerine alınacak yeni çırağa işi öğretme sürecini doğuracağı için ustalar tarafından göze alınmaz, oysa daha küçük çıraklar zaten işi pek iyi bilmedikleri için, ayrılmalarda her zaman yerine birisi bulunabilir.

Yaz çıraklarında şiddetle karşılaşma oranının daimi çıraklara göre istatistiki olarak anlamlı olarak yüksek bulunması da yaşın azalmasıyla birlikte şiddetle karşılaşmanın artması sonucuyla paralel bir durumdur. Genellikle yaz çıraklarının yaş olarak daimi çıraklardan küçük olmaları, eğitimlerine devam ediyor olmaları, onların daha kolay gözden çıkarılabilir olduklarını düşündürmektedir.

Şiddetle karşılaşan bireyin iş performansının düşeceği, işine eskisi kadar konsantre olamayacağı bunun neticesinde verimliliğın düşeceği aşıkardır. Nitekim İsveç'te yapılan bir çalışma da, sağlık sebepli izinler ile işyerinde şiddet arasında çok güçlü bir bağlantı olduğunu göstermiştir. Şiddete maruz kalan çalışanların %35'i ile cinsel tacize uğrayan %31'lik kesim olayı takip eden 12 ay içinde mazeret izni kullanmıştır (95). Finlandiya'da 5000 den fazla hastane personelinin katıldığı bir ankette, zorbalığa maruz kalan personelin kalmayanlara oranla %26 daha fazla hastalık izni kullandığı saptanmıştır (96).

Herhangi bir şiddet türüyle karşılaşan çocuklarda bu şiddetin çocuğun ruhsal sağlığında çeşitli boyutlar da etkilenmeye yol açar.önlenemeyen şiddet iş verimliliğini düşürür,başarıyı engeller, depresyona neden olur (97). Bizim araştırmamızda da şiddetle karşılaşanların %37.2 sinde GSSA'ne göre hafif veya ağır düzeyler de depresyon bulunmuştur. Ancak şiddetle karşılaşanlarda, karşılaşmayanlara göre depresyon görülmesinin anlamlı derecede fazla olmaması, toplumun, ustaların olduğu gibi çalışan çocuklarında şiddetin normal bir şey olduğu düşüncesiyle şiddetle yaşamaya alıştıklarını bize düşündürmüştür. Ayrıca çocukların ev ortamında ailelerinden de şiddet görüyor olabilecekleri, o yüzden işyerinde karşılaştıkları şiddeti anormal olarak görmedikleri de düşünülebilir. Nitekim ülkemizde yapılan bir araştırmada ailelerin %58.3'ünün çocuklarına şiddet uygulamakta olduğu ve bunun daha çok baba kaynaklı olduğu belirtilmektedir. Bu şiddetin tipleri araştırıldığında %21.4 fiziksel ,%8.3 sözle %28.6 ı fiziksel ve sözle şiddete uğradığı bulunmuştur (98).

Şiddete maruz kalmak bireyin kendisini toplumla ilişkilendirme düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Bireyin ruhsal açıdan tam bir iyilik halinde olabilmesi için kendisi ve içinde yaşadığı toplumla barışık olması gerekmektedir. Oysa şiddete maruz kalan çocuğun ruh sağlığı düzeyi ve uyum düzeyi düşüktür. Koç'un 2007 de yaptığı araştırma da bulduğu Şiddete maruz kalan öğrencilerin % 90,5'inin uyum düzeyi düşüklüğü şiddetin bireysel olarak kişide ne kadar etkilenmeye yol açacağını göstermesi açısından anlamlıdır (99). Ruh sağlığının bozulması, kişinin çalışmasını, çevre ile ilişkisini, kısacası tüm yaşamını etkiler. Dış baskılar bireyin tolerans eşiğini aşınca, herkesin ruhsal dengesi sarsılabilir. Ortaya bunalımlar, üzüntüler, kaygılar, iç çatışmalar ve davranış bozuklukları çıkabilir. Üzüntü, kaygı ve kuruntulardan kurtulamayan kişi karamsardır, tedirgindir, güvensizdir. Kısacası mutsuzdur (100).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışan çocukların çalışma nedenleri, sorunları ve çözüm yolları çok boyutlu olup, Türkiye'nin temel sorunlarından ve bu sorunların çözümü yönündeki politikalardan soyutlamak mümkün değildir. Bozuk gelir dağılımı, düşük ücret, işsizlik, hızlı nüfus artışı, göç, çarpık kentleşme, yetersiz eğitim vb. olumsuzluklar çocukların erken yaşta çalışma yaşamına katılmalarına neden olmaktadır. Sürmekte olan geleneksel değerler de çocukların çalışmalarında önemli bir etkidir.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz de de her gün daha fazla çocuk çalışma yaşamına katılmakta, sokakta yaşayan, çalışan çocuk sayısı artmaktadır. Sorunun çözümü yönünde ekonomik, sosyal politikalar uygulanmadıkça; başka bir anlatımla yoksulluk ve geleneksel değerler sürdükçe, eğitim sisteminden beklentiler azaldıkça; uzun süre çocukların çalışmasının ortadan kaldırılması, çalışma yaşamının zor ve tehlikeli koşullarında çalışmanın engellenmesinde başarı sağlanması güç görünmektedir. Ailelerin ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlemeden tek başına yapılacak yasalar ile yada alınacak spesifik önlemlerle çocukların çalıştırılması sorununun çözülebileceğini düşünmek yanlış ve hayalden ibaret olacaktır (101).

ILO'nun benimsediği gibi, çocuk işçiliğine karşı etkili bir mücadele uzun ve kısa vadeli alınacak önlemler yoluyla yapılabilir.

Varolan ülke koşullarında çocuklar daha uzun bir süre çalışacak ve çalıştırılacaklarına göre, çocukları çalışırken korumak mücadelenin kısa vadeli yönünü oluşturmaktadır. Bu durumda yapılması gereken, çocukların eğitim haklarına sahip çıkarak, psikososyal gereksinimlerini de karşılayarak, çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek üzere projeler geliştirmek ve bu projeleri yaygınlaştırmak, yaşama geçirmektir.

Çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelenin ikinci yönü, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesidir. Kısa vadeli çalışmalarla birlikte, temel sorunların çözümü yönünde sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması, çocukların ve gençlerin korunmasını amaçlayan yasal düzenlemelerin uluslararası normlar dikkate

alınarak, yeniden düzenlenmesi doğrultusundaki politikaların belirlenmesi ve alternatif politikaların üretilerek, yaşama geçirilmesi uzun vadeli çalışmanın çerçevesini çizmektedir (102)(103).

Bu çalışmaların, ülke genelinde çalışan çocukları kuşatacak bir biçimde, ilgili bakanlıklar, işçi, işveren, esnaf kuruluşları ve diğer gönüllü kuruluşlar tarafından sürdürüldüğü bilinmektedir. Bundan sonraki aşama, kişi, kurum ve kuruluşların sürdürdükleri projeleri geliştirmeleri, yaygınlaştırmaları, gitgide ortak projelere yönelmesi, "Ulusal Politika ve Eylem Programı"nın kararlı, katılımcı bir anlayışla, eşgüdüm içinde yürütülmesinin sağlanmasıdır. Çocuk işçiliğine karşı etkili bir mücadelede etkin rolleri bulunan başta ÇSGB, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, TÜRK - İŞ, TİSK, TESK, TOBB, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kurum ve kuruluşlar olmak üzere çeşitli resmi ve gönüllü kuruluşların, kısa ve uzun vadeli hedeflerde başarı sağlanması için, çalışmalarını etkili bir biçimde sürdürmeleri, yeni stratejilerin, yeni politikaların üretilmesine etkin katılım ve katkı göstermeleri gerekmektedir.

Bu görüş ve yaklaşımdan hareketle, çalışan çocukların sorunlarının çözümü şu önerilerde bulunabiliriz.

Yapılan araştırmalar, çocukların aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, öncelikle ailelerin gelir düzeylerini yükseltecek ekonomik önlemler alınmalıdır.

Çalışan çocukların korunmasını amaçlayan yasal düzenlemeler ülkenin gereksinimine uygun olarak yapılmalıdır. Bunun için, yasalarda varolan çalışmaya başlama yaşı ile ilgili farklılıklar giderilmelidir. İş Yasasının 71. maddesinde çalışma yaşı 15 olarak belirlenmişse de " Ancak, 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler." denilmektedir. Bu son ibareyle yasa koyucu her ne kadar çocuğu korumaya dönük birtakım ilkeler benimsemişse de çalışma yaşını 14'e kadar düşürerek; çocukların yeterli eğitimi almaksızın iş gücü olarak kullanımının önünü açmaktadır. Bunun için 15 yaşından küçük

çocukların çalıştırılması kesinlikle yasaklanmalıdır. Tarım ve sokakta çalışan çocuklar da yasa kapsamına alınmalıdır (104).

İşçi sendikaları çalışan çocuklar konusunda duyarlı olmalı, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde aktif bir rol oynamalıdır. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu 1993 yılında kurulmuş olup bu alanda önemli çalışmalar yapmakla birlikte (105), bu çalışmalar sendikalar tarafından henüz istenilen düzeyde gerçekleştirilememektedir. İşçi konfederasyonları ve sendikaları genç işçiler/çalışan çocuklar birimi oluşturarak çalışan çocuklar konusunu eğitim etkinliklerine dahil etmelidirler.

Asgari ücret, günümüzün koşullarına uygun, gelir dağılımını düzeltmeye yönelik olmalı, asgari ücretin net ödenmesi, çocukların ve gençlerin de asgari ücretle çalışmaları sağlanmalıdır.

İş denetimleri yeniden düzenlenmeli ve yeni yaklaşım temelinde yeniden yapılandırılmalıdır. Yeni denetim anlayışı çocuk çalıştırılması sorununa bütünsel yaklaşmalı; girişim yöntemi olarak yaptırım uygulamayı değil, eğitimi ve bilgilendirmeyi kullanmalı; denetim ekip denetimi temelinde örgütlenmeli; sorunun çözümü ile ilgili etkinliğinde, ilgili kişi ve kuruluşlarla tarafların katılımını sağlamayı başarının ön koşulu saymalıdır. İş müfettişleri bu anlayışa uygun olarak eğitilmelidir (106).

Zorunlu temel eğitim süresinin en az 11 yıla çıkarılmalı, eğitimleri eksik kalmış çocukların eğitimlerini ücretsiz arttırmaları sağlanmalıdır. Mesleki eğitim okulları yaygınlaştırılmalı, çocukların buralarda okumaları teşvik edilmeli gerekirse zorunlu kılınmalıdır.

Toplumun her aşamasında şiddet vardır. Şiddetin önlenmesi için tek bir çözüm yolu üzerinde durmak yerine şiddete yol açan olaylar geniş çaplı olarak analiz edilmeli ve çeşitli müdahale stratejileri belirlenmelidir (107). İşyerlerinde karşılaşılan şiddetin sebeplerinin önlenmesi yönünde çalışılmalı, ayrıca da çalışma hayatında olan çocukları korumaya yönelik bir eylem planı hazırlanmalıdır. Şiddetle karşılaşmış çocukların şiddetin ortaya çıkardığı psikolojik travmayla baş etmeleri yönünde gerekli destek sağlanmalıdır(99).

Şiddetle karşılaşan çocukların yaşadıklarının iş hayatının normal bir parçası olmadığı anlatılmalı; böyle durumlarla karşılaştıklarında yetkili

mercilere durumu derhal bildirebilmeleri için iyi bir raporlama sistemi hazırlanmalıdır.

İşyerinde şiddete maruz kalan kurbanların yaşayacakları fiziksel ve psikolojik sorunlar için olay sonrası destek ve takip programları hazırlanmalıdır. İşyerlerinde şiddete mani olmak için Finlandiya Mesleki Sağlık Enstitüsü tarafından geliştirilmiş KAURİS Şiddeti Önleme Metodu kurulması teşvik edilmeli, kurulmuş sistemin yeterli olup olmadığı sürekli gözden geçirilmelidir. Kauris (107).

İşyeri sahipleri, ustalar, kalfalar ve çıraklar ayrı ayrı olarak Halk Eğitim Kursları ile hizmet içi eğitim programlarına alınmalı, bu programlar içerisinde iş ile ilgili bilgilendirmelerin yanı sıra sosyal yaşam, aile hayatı, evlilik, hukuk kuralları, şiddet kavramı gibi konular işlenmelidir.

Şiddetin sadece işyerlerinden değil, sokaklardan, okullardan, ailelerden kaldırılması için devletin yetkili kuruluşları yazılı ve görsel basın yoluyla bilgilendirme ve eğitim kampanyaları düzenlemelidir.

7. KAYNAKLAR

- 1- Yörükoğlu A. (1984). Değişen toplumda Aile ve Çocuk, Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları.
- 2- http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html erişim tarihi: 01.05.2009
- 3- <http://www.belgenet.com/yasa/medenikanun/8-46.html> ulaşım tarihi 15.03.2009
- 4- Yıldız, A N. Küçük ve Orta Ölçekli İşyerlerinde İşçi Sağlığı İş Güvenliği Koşulları ve Çocuk İşçiler Durum Saptama Çalışması,Ankara 1995
- 5- Özcebe H. Halk Sağlığı Temel Bilgiler. Güç Koşullar Altındaki Çocuklar. Bölüm 7. Syf:385; 2006
- 6- Karabulut Ö. Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları, Ankara, Türk-İş Eğitim Yayınları No:19, 1999; 9-64.
- 7- Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO Bildirgesinin İzlenmesi Çerçevesindeki Küresel Rapor (2006) Ankara
- 8- Kozcu Ş. "Çıraklarla İlgili Bir Ön Çalışma" Çocuk İstismarı ve İhmali. 1991
- 9- DİE TÜİK Hane Halkı Çocuk İşgücü Anketi 2006 Sonuçları, <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-4818c.pdf> erişim tarihi 15.03.2009
- 10- Kutluay B. (1993) "Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi Programı (IPEC)" Çalışma Ortamı, 8, 41
- 11- Keskin D. "Çocuk İşçilerin Karşılaştıkları Riskler ve Alınması Gereken Önlemler" , Çalışan Çocuklar ve Genç İşçilerin Sorunları Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu 13-18 Mayıs 1995
- 12- UNICEF, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı, 1999: 20
- 13- Ennew J. Sokak Çocukları ve Çalışan Çocuklar (Çeviren: Çiçek Öztekin). UNICEF Türkiye Temsilciliği Yayınları: Ankara, 1998
- 14- Postman N. Çocukluğun Yokoluşu (Çeviren: Kemal İnal). İmge Kitabevi: İstanbul,1995.
- 15- Bob F. Çocuk Hakları (Çeviren: Alev Türker) . Ayrıntı Yayınları: İstanbul, 1993.

- 16- Başaranbilek E. Arkeolojik Eserlerde Çocuk (İçinde: Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyum. Editör: Bekir Onar). Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul, 1994.
- 17- Timuçin A. Düşünce Tarihi 1. Bulut Yayınları: İstanbul, 2002.
- 18- Duyar İ, Özener B. Çocuk İşçiler. Ütopya Yayınları: Ankara, 2003.
- 19- Çocuk işçiliği Bilgilendirme Materyali (Çeviren: Metin Çulhaoğlu). ILO Uluslar arası Eğitim Merkezi Yayınları: Ankara, 2001
- 20- http://www.csgeb.gov.tr/calisan_cocuklar/haberler/baslik/ntvmsnb_ilo.html erişim tarihi 15.03.2009
- 21- Çalışma ortamı dergisi; Sayı 22;1995
- 22- Çalışma ortamı dergisi; Sayı 24;1996
- 23- http://www.fisek.org.tr/cocuk_emegi_genel_kavramlar.php erişim tarihi 01.03.2009
- 24- http://www.fisek.org.tr/ulkelerin_alfabetik_siraya_gore_endeksi.php erişim tarihi 20.03.2009
- 25- Zeytinoğlu S. Çalışan Çocukların İstismar ve İhmali. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No.13: İzmir, 2001
- 26- Derrien MJ. Çocuk Çalıştırılması ile ilgili Politika Hazırlanması ve İş Denetimi (Çeviren: Dr. Haluk Başçıl, Dr. Bülent Piyal). Uluslararası Çalışma Örgütü Yayınları: Ankara, 1994.
- 27- TÜİK Hane Halkı Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, www.tuik.gov.tr, 2006. ulaşım tarihi 15.02.2009
- 28- http://www.csgeb.gov.tr/calisan_cocuklar/istatistik/yil.html
- 29- ÇSGB,Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi İzmir Projesi Raporu, 2005: 16
- 30- TÜİK Hane Halkı Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, www.tuik.gov.tr, 2006. ulaşım tarihi 15.02.2009
- 31- Occupational Health Practice; Ed.Waldron WA,Edling C,Oxford univ.Press,2001
- 32- Bilir N. , Yıldız A.N. İş Sağlığı ve güvenliği. Halk sağlığı temel bilgiler.bölüm 11

- 33-** Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi. 22184 sayılı Resmi Gazete. 27 Ocak 1995
- 34-** Dünya Çocuklarının Durumu. UNICEF Yayınları: Ankara, 1992
- 35-** Ambadekar NN, Wahab SN, Zodpey SP, Khandait DW. Effect of Child Labour on Growth of Children. Public Health 1993; 113:303–306.
- 36-** Fırat M. Çalışan Çocukların Durumu ve Bulgular, Öneriler. 3.Ulusal işçi Sağlığı Kongre Kitabı. TTB Yayınları: Ankara, 1998
- 37-** Özcebe H. Güç koşullar altında ki çocuklar. Halk sağlığı temel bilgiler. Bölüm 7. syf:386
- 38-** Boidin C. Çalışma Yaşamında Çocuk: Psikososyolojik Yaklaşım, (Çeviren: Dr. Bülent Piyal). Uluslar arası Çalışma Bürosu yayınları: Ankara, 1995.
- 39-** Gharaibeh M, Hoeman S. Health Hazards and Risks for Abuse Among Child Labour in Jordan. Journal of Pediatric Nursing 2003; 18: 140–147.
- 40-** Akış N, İrgil E, Pala K, Aytekin H. Gemlik Çıracılık Eğitim Merkezinde Okuyan Çıracıların Çalışma Koşulları ve Sosyal Sorunları. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi 2004; 17: 15–20.
- 41-** Özşahin A. Denizli Vali Necati Bilican ÇEM'de Okuyan Çıracılarda Psikoaktif Madde Kullanımı. Uzmanlık tezi: Denizli, 1998.
- 42-** İçduygu A, Sirkeci i, Aydingün A. Türkiye'de içgöç ve içgöçün işçi Hareketine Etkisi. Tarih Vakfı Yayınları:istanbul, 1998
- 43-** Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, Haziran 2006,
- 44-** Memleket-Mevzuat Dergisi-Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği (Yayed) Cilt:2 Sayı:21–22 Mart-Nisan 2007 sayfa:32–36
- 45-** Keleş, Ruşen, Kent, Kentleşme ve Enformel Kesim, Ankara, 1999
- 46-** The world health report :2001 mental health: new understanding, new hope, World Health organization, Geneva, 2001

- 47- WHO., World Report on Violence and Health, 2002. www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf
- 48- Subaşı N. Şiddet, nedenleri ve sonuçları.Halk Sağlığı Temel Bilgiler.Syf 1246-1248
- 49- Child and violence: Analysis of Alternative Reports 1990-2005(publication
- 50- Water H, Hyder A, Rajkotia Y, Basu S ,Rehwinkel J A, Butchard A, The Economic Dimensions Of İnterpersonel Violence.Department Of İnjuries And Violence Prevention,World Health Organization, Geneva,2004
- 51- Aksoy E, Çetin G, İnanıcı MA, Polat O, Sözen MŞ, Yavuz F. Çocuk istismarı ve şiddet. Erişim adresi: www.ttb.org.tr/adli/7.html Erişim tarihi: 11.01.2009
- 52- <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/88.pdf> erişim 13.02.2009
- 53- McNamara RM, Whitley TW, Sanders AB, Andrew LB:The extent and effects of abuse and harassment of emergency medicine residents. The SAEM In-service Survey Task Force. Acad Emerg Med 1995; 2:293-301)
- 54- Günay Y, Vaizoğlu SA, Güler Ç. Evaluation of Non-Fatal Injuries With Relation to Where Assaults Occur. Turk J Med Sci, 2001; 31: 345-54.
- 55- http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/newsletr/2007_1.pdf erişim tarihi 15.03.2009
- 56- Kruge E G, Mercy J A, Dahlberg L L, Zwi A B, The World Health Report on Violence and Health,Lancet 2002;360:1083-88
- 57- Çalışma Ortamı Dergisi. Sayı:93. Temmuz-Ağustos 2007
- 58- Violence and Health,Proccedings of a WHO Global Symposium,WHO/WKC/SYM/00.1, WHO,2000
- 59- Bia haber merkezi, Cenevre, 2006
http://eski.bianet.org/2006/10/01_c/86735.htm erişim: 18.03.2006

- 60- <http://bianet.org/bianet/kategori/cocuk/89222/ilo-milyonlarca-cocuk-isci-siddet-goruyor> erişim tarihi 15.03.2009
- 61- Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, No:118, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1998
- 62- Balcı Y.G, Akbay M.Ö. İşyerinde Şiddet. Çalışma Ortamı Dergisi 2001; 55:5-7.
- 63- <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/sozlesme/soz138.htm> Erişim Tarihi 05.04.2009
- 64- <http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=5719> Erişim Tarihi 05.04.2009
- 65- http://osha.europa.eu/fop/turkey/tr/publications/oshayayin/cv_a_4_cocuk_isciligi.pdf Erişim Tarihi 12.03.2009
- 66- <http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=14263> 22.03.2009
- 67- <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/sozlesme/soz182.htm> Erişim Tarihi: 23.02.3009
- 68- <http://www.ilo.org/ipecc/Campaignandadvocacy/WDAACL/WorldDay2009/lang--en/index.htm> erişim tarihi 05.05.2009
- 69- Çalışma Ortamı Dergisi. Temmuz-Ağustos 2008. Sayı 99
- 70- http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/programme/proje ct_web/tr/proje.htm erişim tarihi 01.05.2009
- 71- <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4857.html>
- 72- http://www.isparta.gov.tr/index.php?konu=tarih/turk_egemenligi_sonra si erişim 10.04.2009
- 73- <http://www.ispartamiz.com/Cografya.aspx> Erişim Tarihi 09.01.2009
- 74- Isparta ticaret ve sanayi odası başkanlığı
- 75- Kılıç C. Genel Sağlık Anketi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi 1996; 7:3-11.
- 76- Özdemir H, Rezaki M. Depresyon saptanmasında Genel Sağlık Anketi-12. Türk Psikiyatri Dergisi 2007; 18:13-21.
- 77- <http://kadim.istanbul.gov.tr/Portals/Kadim/images/proje.pdf> Ulaşım Tarihi: 01.04.2009

- 78- Poskitt, E.Body Mass Index and Child Obesity: Are We Nearing a Defination Acta Pediatr 2000;89:507-509.
- 79- <http://www.egze.com/forum/pdf.php?t=828> Obezite Cerrahisi Ve Tedavisi Nis 23, 2005 ulaşım tarihi 21.03.2009
- 80- <http://www.haberortak.com/Haber/Aktuel/24.02.2009/Kayit-disi-istihdam-orani-10a-dusecek.php> ulaşım tarihi 28.03.2009
- 81- Gençlik Çalışmaları (2007) İstatistiklerle Türkiye’de Gençlik, 2007, <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5> ulaşım tarihi 02.04.2009
- 82- Duyar İ, Özener B. Çocuk işçiler. Ütopya Yayınları: Ankara, 2003.
- 83- Ertem M (1999). Göç ve Bulaşıcı Hastalıklar: Toplum ve Hekim, 14(3): 225-228
- 84- Türk Toraks Dergisi Nisan 2000, Cilt 1, Sayı 1, Sayfa 61. <http://www.toraks.org.tr/journal/text.php3?id=29> Ulaşım 05.04.2009
- 85- Öner S, Şaşmaz T, Buğdaycı R ve ark. (2005) Mersin Çıraklık Eğitim Merkezi’ne Devam Eden Çıraklarda Sigara, Alkol, Madde Kullanma Prevalansı ve Etkileyen Risk Faktörleri. Yeni Sempozyum, 43: 33-37.
- 86- Akvardar Y, Türkcan A, Yazman Ü ve ark. (2003) Prevalence of alcohol use in Istanbul. Psychol Rep, 92: 1081-1088.
- 87- Türk Psikologlar Derneği (2002) Türkiye’de Madde Kullanımı ve Bağımlılığı Araştırması-2002 Yılı Madde Kullanımı Geniş Alan Araştırması. Son rapor, Aralık 2002.
- 88- TİSK, Türkiye’de ve Dünyada Mesleki Eğitim,Turkiye İşçi Sendikaları konfederasyonu İnceleme Yayınları 20, Ankara 1997.
- 89- www.csgb.gov.tr/calisan_cocuklar/bolum/cocuk_isciligi.html - 62k ulaşım tarihi 07.04.2009
- 90- Kahramanoğlu, TSK Dergisi 1996:138–143; T SK Dergisi,1997:63
- 91- Sütoluk, Nazlıcan, Azizoğlul Akbaba (2005). Yüreğir Çıraklık Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Depresyon Sıklığı ve Nedenleri, Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi,2005(7,8,9), 23-26. <http://www.ttb.org.tr/MSG/eylul23/yuregir.pdf>

- 92-** Ögel K, Aksoy A, Liman O, Yücel H, Sokakta ve Depresyonda:Sokakta Yaşayan Çocuk ve Ergenlerde Depresyon Görülme Sıklığı. 8. Bahar Sempozyumu, poster bildirimi, 2004
- 93-** Manisa'da Çıracılık Eğitim Merkezinde Eğitim Gören Gençlerin Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler.Toplum Hekimliği Bülteni • Cilt 25, Sayı 1, Ocak 2006
- 94-** Öner S, Buğdaycı R, Şaşmaz T, Kurt Ö, Toros F (2004). Mersin Çıracılık Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Depresyon Sıklığı ve Etkileyen Faktörler, Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 2004(4,5,6), 36-42.
- 95-** Viitasara E, Menckel E. Exposed to threats and violence in the health care sector – a survey of local government employees. Stockholm: National Institute for Working Life, 2000.in Swedish
- 96-** Soares JJF, Lawoko S, Nolan P. The Nature, extent and determinants of violence against psychiatric personnel. Work & Stress 2000;14(2):105-20
- 97-** Çalışma Ortamı, İşyerinde Şiddet, sayı 99, Temmuz-Ağustos 2008
- 98-** Bayhan, P. (1998) "Sosyal Hizmet Dergisi" Sayı 8, Ankara).
- 99-** Koç M. Şiddetin Ortaya Çıkardığı Psikolojik Travma İle Baş Etme.Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 18. 2007
- 100-** Şeremet S. Çeşitli Hizmet Alanlarında Çalışan Hemşirelerde Ruh Hastalıklarına Eğilimin Araştırılması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi 1989.
- 101-** Küçükkalay, Dulupçu ve Turunç,2000:108–109; TSK,1997:12
- 102-** Keskin, D. "Çocuk işçilerin Karşılaştıkları Riskler ve Alınması Gereken Önlemler", Çalışan Çocuklar ve Genç işçilerin Sorunları Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu, 13-18.05.1995, İzmir
- 103-** [http://www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/Sanayide Çalışan Çocuklarda Problemlerin Tesbitine Yönelik Sağlık Hizmeti Erişim Tarihi: 11.02.2009.](http://www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/Sanayide_Calisan_Cocuklarda_Problemlerin_Tesbitine_Yonelik_Saglik_Hizmeti_Erisim_Tarihi:11.02.2009)

- 104-** Piyal B. Türkiye’de Küçük Ölçekli Üretimde Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yayınlanmamış Sunu
- 105-** <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2446> Erişim Tarihi 01.05.2009
- 106-** http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/Calis_an_Cocuklar.pdf Erişim Tarihi 14.04.2009
- 107-** Çalışma Ortamı Dergisi.Sayı 92.Eylül-Ekim 2007

EKLER

EK 1: 138 Nolu Sözleşme

“İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme”

Madde 1: Bu sözleşmenin kendisi için yürürlükte olduğu her üye, çocuk işçiliğini etkin bir şekilde ortadan kaldırmayı ve istihdama ve çalışmaya kabul için asgari yaşın giderek gençlerin fiziksel ve zihinsel yönden tam olarak gelişmelerine olanak tanıyacak bir düzeye yükseltilmesini sağlayan ulusal bir politika takip etmeyi kabul eder.

Madde 2: Bu sözleşmeyi onaylayan her üye, onay belgesine ekleyeceği bir açıklamayla ile kendi ülkesinde ve kendi ülkesinde kayıtlı bulunan ulaşım araçlarında istihdama veya çalışmaya kabul için asgari yaş sınırını belirleyecektir; bu sözleşmenin 4 üncü ve 8 inci maddeleri saklı kalmak üzere, hiç bir kimse bu yaşın altında herhangi bir meslekte istihdama ve çalışmaya kabul edilmeyecektir.

Bu sözleşmeyi onaylayan her üye, daha önce belirlemiş olduğu asgari yaştan daha yüksek bir asgari yaş belirlendiğini sonradan yapacağı yeni açıklamalarla Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürü'ne bildirebilir.

Bu maddenin 1 inci fıkrasına göre belirlenen asgari yaş sınırı, zorunlu öğrenim yaşının bittiği yaşın, altında ve her halükarda 15 yaşın altında olmayacaktır. Ekonomisi ve eğitim olanakları yeterince gelişmemiş olan, her üye bu maddenin 3. fıkrası hükümlerini dikkate almaksızın varsa ilgili iş veren ve işçi örgütlerinin görüşünü aldıktan sonra, asgari yaşı başlangıçta 14 olarak belirleyebilir.

Bir önceki fıkra gereğince asgari yaşı 14 olarak belirleyen her üye, bu sözleşmenin uygulanmasına ilişkin olarak Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasası'nın 22. maddesine göre sunacağı raporlarda; bu belirlemenin gerekçelerinin devam ettiğine veya belirli bir tarihten sonra söz konusu hükümlerden yararlanma hakkından vaz geçtiğine, ilişkin bir açıklamaya yer verecektir.

Madde 3: Doğası veya yapıldığı koşullar bakımından genç kişilerin sağlığını, güvenliğini veya ahlakını tehlikeye düşürebilecek her türlü istihdam veya çalışmaya kabul için asgari yaş 18'in altında olmayacaktır.

Bu maddenin 1. fıkrasının uygulandığı istihdam veya çalışma türleri varsa işveren ve işçi örgütlerine danışıldıktan sonra ulusal mevzuat yahut makamca belirlenecektir.

Ulusal mevzuat yahut yetkili makam bu maddenin 1. fıkrası hükümlerine bakılmaksızın, varsa işveren ve işçi örgütlerine danışarak, söz konusu genç kişilerin sağlığı, güvenliğinin ve ahlakının tam olarak güvenceye alınması ve genç kişilerin ilgili faaliyet dalında yeterli özel öğrenim veya mesleki eğitim görmeleri koşuluyla 16 yaşından itibaren istihdamlarına veya çalışmalarına izin verebilir.

Madde 4: Yetkili makam gerektiğinde, varsa ilgili işveren ve işçi örgütlerine danıştıktan sonra özel ve önemli uygulama sorunlarının çıktığı sınırlı istihdam ve çalışma kategorilerini bu sözleşmenin uygulama alanı dışında tutabilir.

Bu sözleşmeyi onaylayan her üye, Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasası'nın 22. maddesi gereğince sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili olarak vereceği ilk raporda bu maddenin 1. fıkrasına göre uygulama alanı dışında bırakılan kategorilerin listesini kapsam dışı bırakma nedenlerini de belirterek açıklayacak ve müteakip raporlarında kapsam dışı tutulan bu kategorilerle ilgili mevzuatın durumu ile sözleşmeye bu kategorileri kapsama alması bakımından ne ölçüde işlerlik kazandırıldığı veya kazandırılmasının öngörüldüğü hususlarında bilgi verecektir.

Bu sözleşmenin 3. maddesinin kapsadığı istihdam veya çalışma, bu maddeye dayanılarak sözleşme kapsamı dışında bırakılmayacaktır.

Madde 5: Ekonomisi ve idari yapısı yeterince gelişmemiş bir üye bu sözleşmenin uygulama alanını, varsa ilgili işçi ve işveren örgütlerine danışarak başlangıç aşamasında sınırlayabilir.

Bu maddenin 1. fıkrası hükmünden yararlanan her üye, onay belgesine ekleyeceği beyanda sözleşme hükümlerinin uygulanacağı işyerlerini ya da ekonomik faaliyet dallarını belirtecektir.

Bu sözleşme hükümleri her halükarda aşağıda kayıtlı işler bakımından uygulanacaktır: madencilik ve maden çıkarımı; imalat; inşaat; elektrik, gaz ve su; temizlik hizmetleri; ulaştırma, depolama ve haberleşme; düzenli olarak ücretli işçi istihdam etmeyen ve yerel tüketim amacıyla üretim yapan küçük ölçekli aile işletmeleri dışında kalan ticari amaçlı üretimde bulunan diğer tarım işletmeleri ve plantasyonlar.

Sözleşmenin uygulama kapsamını bu madde uyarınca sınırlamış olan üyeler, Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasası'nın 22. maddesi uyarınca düzenleyecekleri raporlarda, sözleşmenin uygulanma kapsamı dışında bırakılan faaliyet dallarında çocukların ve gençlerin çalışmaları yada istihdamlarına ilişkin genel durumu ve sözleşme hükümlerinin uygulama alanının genişletilmesi doğrultusunda kaydedilen gelişmeleri bildireceklerdir.

Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürüne gönderecekleri resmi bir beyan ile uygulama kapsamını her zaman genişletebileceklerdir.

Madde 6: Bu sözleşme, çocuklar ve gençler tarafından genel, mesleki ve teknik eğitim için okullarda ve diğer eğitim kuruluşlarında yapılan işlere veya yetkili makamın varsa ilgili işçi ve işveren örgütlerine danışarak belirlediği koşullara göre işyerlerinde en az 14 yaşındaki kişilerin yaptıkları ve esas olarak bir okul yada bir eğitim kuruluşunun sorumlu bulunduğu bir eğitim veya öğretim kursunun, Yetkili makam tarafından onaylanmış olup büyük ölçüde veya tamamen bir işyerinde yürütülen bir eğitim programının veya Eğitim veya meslek seçimini kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmış bir yönlendirme ya da rehberlik programının ayrılmaz parçası olan işlere uygulanmaz.

Madde 7: Ulusal mevzuat 13-15 arası yaşlardaki kişilerin, Sağlıklarına veya gelişmelerine zarar vermesi ihtimali bulunmayan ve Okula devamlarını, yetkili makamın onayladığı mesleğe yöneltme veya mesleki eğitim programlarına katılmalarını veya derslerden yararlanmalarını engellemek koşuluyla hafif işlerde çalışmalarına veya istihdamlarına izin verilebilir.

Ulusal mevzuat en az 15 yaşında olmakla birlikte henüz zorunlu öğrenimlerini tamamlamamış olan kişilerin bu maddenin 1. fıkrasının a ve b paragraflarında belirtilen koşullara uygun işlerde çalışmalarına veya istihdamlarına da izin verilebilir.

Yetkili makam bu maddenin 1. ve 2. fıkralarına uygun olarak istihdama veya çalışmaya izin verebilecek faaliyetlerin neler olduğuna karar verecek ve bu çalışma veya istihdamın koşulları ile çalışma sürelerini belirleyecektir.

Bu maddenin 1. ve 2. fıkraları dikkate alınmaksızın 2. maddenin 4. fıkrasının hükümlerinden yararlanmakta olan bir üye bu durum devam ettiği sürece bu maddenin 1. fıkrasındaki 13 ve 15 yaşları 12 ve 14 ile, 2. fıkradaki 15 yaşı 14 ile değiştirebilir.

Madde 8: Yetkili makam, varsa ilgili işçi ve işveren örgütlerine danıştıktan sonra, Sözleşmenin 2 nci maddesinin öngördüğü çalışma ya da istihdam yasaklarına sanatsal faaliyetlere katılma gibi amaçlar için münferit çalışma izinleri vermek suretiyle istisnalar getirebilir.

Bu şekilde verilecek izinler, çalışma ya da istihdamın koşullarını belirleyecek, süresini sınırlayacaktır.

Madde 9: Yetkili makam, bu sözleşme hükümlerinin etkin bir biçimde uygulamasını sağlamak için uygun cezai hükümleri de dahil gerekli tüm önlemleri alacaktır. Ulusal mevzuat veya yetkili makam, sözleşmenin uygulanmasına ilişkin hükümlere uyulmasından sorumlu kişileri tanımlayacaktır. Ulusal mevzuat veya yetkili makam, işverenin muhafaza edeceği ve hazır bulunduracağı kayıt defteri veya diğer belgeleri tanımlayacaktır. Bu kayıt defteri veya belgelerin işverenin istihdam ettiği ya da kendisi için çalışan ve yaşları 18 den küçük olan kişilerin adları ile, mümkün olduğu hallerde usulünce onaylanmış doğum tarihlerini veya yaşlarını içermesi gerekir.

Madde 10: Bu sözleşme 1919 tarihli Asgari Yaş Sanayi Sözleşmesi, 1920 tarihli (Denizcilik) Sözleşmesini, 1921 tarihli Asgari Yaş (Tarım) Sözleşmesini, 1921 Tarihli Asgari Yaş (Trimci ve Ateşçiler) Sözleşmesini, 1932 tarihli Asgari Yaş (Sanayi Dışı İşler) Sözleşmesi, 1936 tarihli Asgari Yaş Denizcilik Sözleşmesi (Düzeltilmiş), 1937 tarihli Asgari Yaş Sanayi Sözleşmesini (Düzeltilmiş), 1937 tarihli Asgari Yaş Sanayi Dışı İşler Sözleşmesi (Düzeltilmiş), 1959 tarihli Asgari Yaş (balıkçılık) Sözleşmesini ve 1965 tarihli Asgari Yaş (Yeraltı Maden İşleri) Sözleşmesini bu maddede ön görülen koşullar dahilinde tadil eder.

Bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesi 1936 tarihli asgari yaş (denizcilik) sözleşmesini (Düzeltilmiş), 1937 tarihli asgari yaş (sanayi) sözleşmesi (Düzeltilmiş), 1937 tarihli asgari yaş (sanayi dışı işler) sözleşmesi (Düzeltilmiş), 1959 tarihli asgari yaş (balıkçılık) sözleşmesi ya da 1965 tarihli asgari yaş (Yeraltı Maden işleri) sözleşmesini başka onaylara kapatmaz.

1919 tarihli Asgari Yaş (Sanayi) Sözleşmesine, 1920 tarihli Denizcilik Sözleşmesine, 1921 tarihli Asgari Yaş (Tarım) Sözleşmesi ve 1921 tarihli Asgari Yaş (Trimci ve Ateşçiler) Sözleşmesine taraf bütün ülkeler, bu sözleşmelerin onaya kapatılmasına, bu sözleşmeyi onaylamak suretiyle veya Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürü'ne iletecekleri bir beyan ile muvafakat ettiklerinde bu sözleşmeler başka onaylara kapanırlar.

İş bu sözleşme yükümlülüklerinin,

1937 tarihli Asgari Yaş (Sanayi) sözleşmesine (Düzeltilmiş) taraf olan bir üye ülke tarafından kabul edilmesi ve bu sözleşmenin 2. maddesi uyarınca 15 yaştan az olmayan bir asgari yaş belirlenmesi halinde anılan sözleşme kendiliğinden derhal yürürlükten kalkar.

1932 tarihli Asgari Yaş (sanayi dışı işler) Sözleşmesinde tanımlandığı şekilde sanayi dışı istihdama ilişkin olarak anılan sözleşmeye taraf bir üye ülke tarafından kabul edilmesi halinde o sözleşme kendiliğinden derhal yürürlükten kalkar.

1937 tarihli Asgari Yaş (sanayi dışı işler) sözleşmesinde (Düzeltilmiş) tanımlandığı şekilde sanayi dışı istihdama ilişkin olarak anılan sözleşmeye taraf bir üye ülke tarafından kabul edilmesi ve işbu sözleşmenin 2. maddesi uyarınca 15 yaştan az olmayan bir asgari yaş, belirlenmesi halinde o sözleşme kendiliğinden derhal yürürlükten kalkar.

Deniz işlerinde istihdam bakımından 1936 tarihli Asgari Yaş (Denizcilik) sözleşmesine (Düzeltilmiş) taraf bir üye ülke tarafından kabul edilmesi ve işbu sözleşmenin 2. maddesi uyarınca 15 yaştan az olmayan bir asgari yaş belirlenmesi ya da üye ülkenin bu sözleşmenin 3. maddesini deniz işlerindeki istihdama uyguladığını belirtmesi halinde o sözleşme kendiliğinden derhal yürürlükten kalkar.

Deniz balıkçılığında istihdama ilişkin olarak 1959 tarihli Asgari Yaş (Balıkçılık) sözleşmesine taraf bir üye ülke tarafından kabul edilmesi ve sözleşmenin 2. maddesi uyarınca 15 yaştan az olmayan bir asgari yaş belirlenmesi ya da üye ülkenin bu sözleşmenin 3. maddesini deniz balıkçılığına istihdama uygulandığını belirtmesi halinde o sözleşme kendiliğinden derhal yürürlükten kalkar.

1965 tarihli asgari yaş (Yeraltı Maden İşleri) sözleşmesine taraf bir üye ülke tarafından kabul edilmesi ve o Sözleşme uyarınca belirlenen yaştan daha az olmayan bir asgari yaşın bu Sözleşmenin 2. maddesi uyarınca belirlenmesi ya da üye ülkenin işbu sözleşmenin 3. maddesi gereğince bu yaş sınırının yeraltı maden ocaklarında istihdama da uygulandığını belirtmesi halinde anılan sözleşme bu sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle kendiliğinden ve derhal yürürlükten kalkar.

Bu sözleşme yükümlülüklerinin kabulü, sözleşmenin yürürlüğe girmesi halinde ve yürürlüğe girdiği tarihte,

12. Maddesi uyarınca 1919 tarihli Asgari Yaş (Sanayi) sözleşmesinin yürürlükten kalkmasını; 9. maddesi uyarınca tarıma ilişkin olarak 1921 tarihli Asgari Yaş (tarım) Sözleşmesinin yürürlükten kalkmasını, Deniz işlerinde istihdama ilişkin olarak 10. maddesi uyarınca 1920 tarihli Asgari Yaş (Denizcilik) sözleşmesinin ve 12. maddesi uyarınca 1921 tarihli asgari yaş (Trimci ve Ateşçiler) sözleşmesinin yürürlükten kalkmasını gerektirir.

Madde 11: Bu sözleşmenin kesin onama belgeleri Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürüne gönderilir ve onun tarafından kaydedilir.

Madde 12: Bu sözleşme, ancak onay belgeleri Genel Müdür tarafından kaydedilmiş olan Uluslararası Çalışma Örgütü üyelerini bağlar. Bu sözleşme iki üyenin onama belgesi Genel Müdür tarafından kaydedildiği tarihten 12 ay sonra yürürlüğe girer. Bu sözleşme, onu onayan her üye için onama belgesi kaydedildiği tarihten 12 ay sonra yürürlüğe girer.

Madde 13

Bu sözleşmeyi onayan her üye, ilk yürürlüğe girdiği tarihinden itibaren on yıllık bir süre sonunda, Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürüne göndereceği ve bu Müdürün kaydedeceği bir belge ile feshedebilir. Fesih

kayıll tarihinden ancak bir yıl sonra geçerli olacaktır. Bu sözleşmeyi onaylamış olup da, onu bundan önceki fıkrada sözü edilen on yıllık sürenin bitiminden itibaren bir yıl süresin bu madde gereğince feshetmek seçeneğini kullanmayan her üye yeniden on yıllık süre için bağlanmış olur ve bundan sonra bu sözleşmeyi, her on yıllık devre bitince, bu maddenin içerdiği koşullar içinde feshedebilir.

Madde 14: Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürü, Örgüt üyeleri tarafından kendisine bildirilen, bütün onama ve fesihlerin kaydedildiğini Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bütün üyelerine duyurur. Genel Müdür, kendisine gönderilen sözleşmenin ikinci onama belgesinin kaydedildiğini örgüt üyelerine duyururken bu sözleşmenin yürürlüğe gireceği tarih hakkında örgüt üyelerinin dikkatini çeker.

Madde 15: Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürü, yukarıdaki maddeler gereğince, kaydetmiş olduğu bütün onama beyan ve fesihlere ilişkin tam bilgileri, Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 102 nci maddesi uyarınca kaydedilmek üzere, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine ulaştıracaktır.

Madde 16: Uluslararası Çalışma Bürosu Yönetim kurulu gerekli gördüğü zaman bu Sözleşmenin, uygulanması hakkında bir raporu Genel Konferansa sunar ve onun tamamen veya kısmen değiştirilmesi konusunun konferans gündemine alınması gereği hakkında karar verir.

Madde 17: Konferansın bu Sözleşmeyi tamamen veya kısmen değiştiren yeni bir sözleşme kabul etmesi halinde ve yeni sözleşme aksini ön görmediği takdirde: Değiştirici yeni sözleşmenin bir üye tarafından onanması durumu, yukarıdaki 16 ıncı madde dikkate alınmaksızın ve değiştirici yeni sözleşme yürürlüğe girmiş olmak kayıt ve şartı ile, bu sözleşmenin derhal ve kendiliğinden feshini gerektirir. Değiştirici yeni sözleşmenin yürürlüğe girmesi tarihinden itibaren bu sözleşme üyelerin onamasına artık açık bulundurulamaz. Bu sözleşme, onu onayıp da değiştirici sözleşmeyi onamamış bulunan üyeler için, herhalde şimdiki şekil ve içeriğiyle geçerli olmakta devam eder.

Madde 18: Bu sözleşmenin Fransızca ve İngilizce metinleri aynı derecede muteberdir.

EK 2 : 182 Nolu Sözleşme

“Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi”

Madde 1: Bu Sözleşmeyi onaylayan her üye ülke acil bir sorun olarak en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin yasaklanmasını ve ortadan kaldırılmasını temin edecek ivedi ve etkin önlemleri alır.

Madde 2: Bu Sözleşmenin amaçları bakımından “çocuk” terimi 18 yaşın altındaki herkese uygulanır.

Madde 3: Bu Sözleşmenin amaçları bakımından “en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği” ifadesi çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburî çalıştırmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimlerini; Çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; Çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; Doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işi kapsar.

Madde 4: Madde 3 (d)'de belirtilen isim türleri ulusal mevzuat veya düzenlemeler ya da yetkili makam tarafından ilgili işçi ve işveren kuruluşlarına danıştıktan sonra, ilgili uluslararası standartlar ve özellikle 1999 tarihli En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliği Tavsiye Kararının 3 üncü ve 4 üncü paragrafları dikkate alınarak belirlenir. Yetkili makam ilgili işçi ve işveren kuruluşlarına danıştıktan sonra bu şekilde belirlenen iş türlerinin nerelerde bulunduğunu tayin eder.

Bu maddenin birinci paragrafı gereğince belirlenen iş türlerinin listesi, gerekli görüldüğü takdirde, ilgili işçi ve işveren kuruluşlarına danışılarak periyodik şekilde gözden geçirilir ve yenilenir.

Madde 5: Her Üye, işçi ve işveren kuruluşlarına danıştıktan sonra bu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını izleyecek uygun mekanizmalar kurar ya da belirler.

Madde 6: Her Üye, en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin öncelikli olarak ortadan kaldırılması için eylem programlarını belirler ve uygular. Bu eylem programları, uygun olduğu takdirde diğer ilgili grupların görüşleri de göz önüne alınarak ilgili hükümet kurumları ve işçi ve işveren kuruluşlarına danışılarak belirlenir ve yürütülür.

Madde 7: Her Üye, cezaî yaptırımların ya da uygun olduğu takdirde diğer yaptırımların kararlaştırılması ve uygulaması da dahil olmak üzere, bu Sözleşme hükümlerinin etkin şekilde uygulanmasını ve yürütülmesini sağlayacak gerekli tüm önlemleri alır.

Her üye, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında eğitimin önemini dikkate alarak etkin ve belli bir zamanla sınırlı şu önlemleri alır:

1-Çocukların en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğine dahil olmalarının önlenmesi;

2-Çocukların en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinden uzaklaştırılmaları, sosyal uyumları ve rehabilitasyonları için gerekli ve uygun doğrudan yardım sağlanması;

3-Çocukların en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinden uzaklaştırılmaları için ücretsiz temel eğitim ve mümkün ve uygun olduğu takdirde mesleki eğitim sağlanması;

4-Özel olarak riskli durumda bulunan çocukların belirlenmesi ve onlara ulaşılması, ve kız çocuklarının özel durumunun dikkate alınması.

5-Her Üye, yürürlüğe konan bu Sözleşme hükümlerini uygulamak için sorumlu olan yetkili makamı belirler.

Madde 8:Üyeler, ekonomik ve sosyal kalkınmanın, yoksulluğun ortadan kaldırılması programlarının ve evrensel eğitimin desteklenmesini de içerecek şekilde uluslararası işbirliği ve/veya yardımlaşmanın artırılması suretiyle bu Sözleşme hükümlerini yürürlüğe koymak üzere birbirlerine yardımcı olmak için uygun önlemleri alırlar.

Madde 9: Bu Sözleşmenin kesin onama belgeleri tescil için Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürüne gönderilir.

Madde 10: Bu Sözleşme, sadece onay belgeleri Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürü tarafından tescil edilmiş olan Uluslararası Çalışma Örgütü üyeleri bakımından bağlayıcıdır.

Bu Sözleşme, onaylayan her üye için onama belgesinin tescil edildiği tarihten 12 ay sonra yürürlüğe girer.

Madde 11: Bu Sözleşmeyi onaylamış bulunan her üye, Sözleşmenin ilk yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on yıllık bir süre sonunda, Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürüne göndererek tescil ettireceği bir belge ile feshedebilir. Bu fesih kayıt tarihinden bir yıl sonra geçerli olacaktır.

Bu Sözleşmeyi onaylamış olup, da, bundan önceki fıkrada sözü edilen on yıllık sürenin bitiminden itibaren bir yıl süresince bu madde gereğince fesih hakkını kullanmayan her üye, yeniden on yıllık süre için bağlanmış olur ve bundan sonra bu Sözleşmeyi, her on yıllık devre bitince, bu maddede öngörülen koşullar çerçevesinde feshedebilir.

Madde 12: Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürü, Uluslararası Çalışma Örgütü üyeleri tarafından kendisine bildirilen, bütün onama ve fesihlerin tescil edildiğini uluslararası Çalışma Örgütünün bütün üyelerine duyurur.

Genel Müdür, kendisine gönderilen Sözleşmenin ikinci onama belgesinin tescil edildiğini Örgüt üyelerine bildirirken bu Sözleşmenin yürürlüğe gireceği tarih hakkında Örgüt üyelerinin dikkatini çeker.

Madde 13: Uluslararası Çalışma Bürosu Genel Müdürü, yukarıdaki maddeler gereğince tescil etmiş olduğu bütün onama beyanları ve fesih işlemlerine ilişkin tüm bilgileri, Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 102 nci maddesi uyarınca tescil edilmek üzere, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine iletacaktır.

Madde 14: Uluslararası Çalışma Bürosu Yönetim Kurulu gerekli gördüğü zamanlarda bu Sözleşmenin, uygulanması hakkında bir raporu Genel Konferansa sunar ve Sözleşmenin tamamen veya kısmen değiştirilmesi konusunun Konferans gündemine alınması isteğini inceler.

Madde 15: Konferansın bu Sözleşmeyi tamamen veya kısmen değiştiren yeni bir Sözleşme kabul etmesi halinde ve yeni Sözleşme aksini öngörmediği takdirde tadil edici yeni Sözleşmenin bir üye tarafından onanması durumu, yukarıdaki 11 inci madde hükümleri dikkate alınmaksızın ve tadil edici yeni Sözleşme yürürlüğe girmiş olmak kayıt ve şartı ile, bu Sözleşmenin hemen feshini gerektirir. Tadil edici yeni Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihinden itibaren bu Sözleşme, üyelerin onayına açık bulundurulamaz.

Bu Sözleşme, onu onaylayan ancak tadil edici Sözleşmeyi onaylamamış bulunan üyeler için her halükarda şimdiki şekil ve içeriği ile yürürlükte kalmaya devam eder.

Madde 16: Bu Sözleşmenin İngilizce ve Fransızca metinleri aynı şekilde geçerlidir.

EK 3 : İş Gücü Mevzuatı (5.Bölüm)

“ İş Sağlığı ve Güvenliği ”

Ağır ve tehlikeli işler

MADDE 85: Onaltı yaşını doldurmamış genç işçiler ve çocuklar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaz.

Hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı, kadınlarla onaltı yaşını doldurmuş fakat onsekiz yaşını bitirmemiş genç işçilerin hangi çeşit ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabilecekleri Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilir.

On sekiz yaşından küçük işçiler için rapor

MADDE 87: Ondört yaşından onsekiz yaşına kadar (onsekiz dahil) çocuk ve genç işçilerin işe alınmalarından önce işyeri hekimi, işçi sağlığı dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde sırası ile en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu, sağlık ocağı, hükümet veya belediye hekimlerine muayene ettirilerek işin niteliğine ve şartlarına göre vücut yapılarının dayanıklı olduğunun raporla belirtilmesi ve bunların onsekiz yaşını dolduruncaya kadar altı ayda bir defa aynı şekilde doktor muayenesinden geçirilerek bu işte çalışmaya devamlarına bir sakınca olup olmadığının kontrol ettirilmesi ve bütün bu raporların işyerinde saklanarak yetkili memurların isteği üzerine kendilerine gösterilmesi zorunludur. Sosyal Sigortalar Kurumu işe ilk giriş muayenesini yapmaktan kaçınmaz.

Birinci fıkrada yazılı hekimlerce verilen rapora itiraz halinde, işçi en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu hastanesi sağlık kurulunca muayeneye tabi tutulur, verilen rapor kesindir.

Bu raporlar damga vergisi ve her çeşit resim ve harçtan muaftır.

EK 4: UYGULANAN ANKET ÖRNEĞİ

Sayın işveren/çalışan;

İşverenler yanlarında çalışacak genç bulamazken internet cafelerin ağzına kadar dolup taşıdığı, sokakların boş gezen gençlerden geçilmediği günümüzde meslek öğrenmek yada ekmek parası kazanmak için sanayinin yolunu tutan genç bedenler çalıştıkları iş yerlerinde gerek ustaları ve diğer çalışanlar tarafından gerekse de müşteriler tarafından çeşitli şekil ve boyutlarda şiddetle karşılaşmaktadırlar.

Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı olarak Şehrimiz sanayisinde çalışan gençlerin bu tip sorunlarla karşılaşip karşılaşmadıklarının tespiti ve sanayide çalışan gençlerin ruh sağlığı durumlarının belirlenmesine yönelik bir araştırma yapmayı düşündük.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde ciddi ve büyük bir sorun olan şiddetin tespiti ve çözümüne yönelik bir şeyler yapılabilmesi için araştırmamızda bizlerden yardımlarınızı esirgemiyeceğinizi düşünüyoruz.

Saygılarımızla...

Süleyman Demirel Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı

ISPARTA MERKEZ KÜÇÜK SANAYİ SİTESİNDE OTO TAMİRHANELERİNDE ÇALIŞAN ÇOCUK İŞÇİLERİN İŞYERİNDE KARŞILAŞTIKLARI ŞİDDETİN BELİRLENMESİ

- 1- Cinsiyet?: 1-Erkek 2-Bayan
  - 2- Yaş?:.....
  - 3- Öğrenim durumu?: 1-Okur Yazar Değil 2-Okuryazar
3-ilkokul mezunu 4-ilköğretime devam ediyor
5-Ortaokul mezunu
6-Çıraklık Eğitime Lisesine devam ediyor
7- Çıraklık Eğitime Lisesi Mezunu
8-Liseye devam ediyor 9- Lise veya dengi okul mezunu
  - 4- Boy:.....cm
  - 5- Kilon:.....kg
  - 6- Sosyal güvenceniz? 1-Yok 2-SSK 3-Bağkur 4-Emekli sandığı
5-Özel sigorta 6-Yeşilkart
  - 7- Anne-Baba durumu? .....
1- ikiside sağ birlikteler	2-ikiside sağ ayrılar
3- baba ölmüş anne sağ	4- anne ölmüş baba sağ
5- her ikiside ölmüş	

- 8-** Baba mesleği? 1-Çalışmıyor/İşsiz 2-İşçi 3-Memur 4-Çiftçi
5-Esnaf 6-Günlük/Geçici işçi 7-Vefat
- 9-** Anne mesleği? 1-Çalışmıyor/Evhanımı 2-İşçi 3-Memur 4-Çiftçi
5-Esnaf 6-Günlük/Gündelik işçi 7-Vefat
- 10-**Baba eğitim durumu? 1-OYD 2-Okuryazar 3-İlkokul
4-Ortaokul 5-Lise 6-Üniversite/Yüksek okul
- 11-**Anne eğitim durumu? 1-OYD 2-Okuryazar 3-İlkokul
4-Ortaokul 5-Lise 6-Üniversite/Yüksek okul
- 12-**Ailenizde toplam kaç kişi var?.....
- 13-**Kardeş sayısı (kendisi dahil):.....
- 14-**Ailende okuyan kardeş sayısı?(kendisi hariç):.....
- 15-**Ailende çalışan 18 yaş altı kardeş sayısı?
(kendisi hariç):.....
- 16-**Ailede Çalışan toplam kişi sayısı?(Anne Baba ve kendisi dahil):.....
- 17-**Ailenizin yaklaşık aylık toplam geliri?.....
- 18-**Ailenin ekonomik durumunu nasıl değerlendiriyorsun?
1-çok kötü 2-kötü 3-orta 4-iyi 5-çok iyi
- 19-**Şuanda Kimin yanında kalıyorsun?
1-Ailemle 2-Arkadaşlarımla evde 3-Akrabalarımın yanında
4-Yalnız başıma evde 5-Pansiyonda/otelde 6-Yurtta 7-İş yerinde
8-Diğer.....
- 20-**Ailen köyden-ilçeden Isparta il merkezine göç yaptımı?
1- hayır 2-evet(Ne zaman.....)
- 21-**Sigara içiyor musun? 1- hayır içmiyorum
2- evet içiyorum(.....adet/gün)
3- Önceden ..... adet/gün içerdim,
.....ay/yıl önce bıraktım
- 22-** Sigara içiyor veya önceden içiyorsanız, ilk kaç yaşında başladınız.....

- 23-**Alkol kullanıyor musun?
 1- hayır
 2- evet(kaç yıl..... haftada kaç gün:.....)
- 24-** Alkol içiyor iseniz ilk kaç yaşında içmeye başladınız.....
- 25-**Kronik(sürekli ilaç kullandığın) bir hastalığı varmı?
 1- hayır 2- evet:.....
- 26-**Çalıştığı sektör? 1-Oto Motor 2-Oto Kaporta 3- Oto Elektrik 4-Oto Boya 5- Oto Cam 6-Oto Bakım Yıkama 7-Diğer.....
- 27-**Neden çalışıyorsun? 1-meslek öğrenmek 2-okuyamamış olmak
 3-para kazanmak için 4- ailem istediği için 5-diğer.....
- 28-**Çalışmanı kim istedi? 1-kendin 2-annen 3- baban 4-öğretmenin
 5-akrabaların 6-diğer.....
- 29-**Yaz çıracı mısın? 1- evet 2-hayır
- 30-**İlk çalışmaya başlama yaşı n:.....
- 31-**Bu işyerinde ne kadar süredir çalışıyorsun?:.....
- 32-**İşyeri sahibi ile aranızda akrabalık varmı?
 1- Hayır 2-Evet (ne düzeyde:.....)
- 33-**Günde kaç saat çalışıyorsun:.....
 (Sabah Geliş :..... Akşam Çıkış:.....)
- 34-**Haftada kaç gün çalışıyorsun?.....
- 35-**Haftalık ücret ne kadar
 alıyorsun?.....(aylık:.....)
- 36-**İşinden/işyerinden ne kadar memmunsun? 1-Az 2-Orta 3-Çok
- 37-**İleride ne iş yapmak istiyorsun? .....
- 38-**Genel olarak beden sağlığını nasıl değerlendiriyorsun?
 1-çok kötü 2-kötü 3-orta 4-iyi 5-çok iyi
- 39-**Genel olarak psikolojik sağlığını nasıl değerlendiriyorsun?
 1-çok kötü 2-kötü 3-orta 4-iyi 5-çok iyi

EK 4.1: GENEL SAĞLIK SORU ANKETİ

Son 1 hafta içinde ruhsal/psikolojik durumunuzda aşağıdaki hallerde değişimi işaretlermisiniz.

	Her zamankinden fazla	Her zamanki gibi	Her zamankinden az	Hiç yok
1-Endişeler nedeniyle uykusuzluk çekiyormusun?				
2-Kendini Baskı altında hissediyormusun?				
3-Yaptığı işe dikkatini verememezlik oluyormu?				
4-İşe yaramadığını düşünüyormusun?				
5-Sorunlarla uğraşabilme gücün azaldımı?				
6-Karar vermekte güçlük çekiyormusun?				
7-Zorlukları halledemeyecek gibi hissediyormusun?				
8-Kendini mutsuz hissediyormusun?				
9-Günlük işlerden zevk alman azaldımı?				
10-Kendini keyifsiz durgun hissediyormusun?				
11-Kendine karşı Güven kaybı yaşıyormusun?				
12-Kendini değersiz olarak görüyormusun?				

EK 4.2: ŞİDDET BELİRLEME ANKETİ

İşe başladığından beridir İşyerinde aşağıdaki davranışlardan hangilerine, ne sıklıkta maruz kaldın?

0-Hiç Şiddet Görmedim : 0 PUAN

1-Çok nadir (1-2 Ayda 1) : 1 PUAN

2-Bazen (Ayda 1-2) : 2 PUAN

3-Sıklıkla(Haftada 1-2) : 3 PUAN

4-Herzaman (Hergün) : 4 PUAN

	Ustan tarafından Ne sıklıkta	Diğer çalışanlarca ne sıklıkta	Müşteriler tarafından ne sıklıkta
1-Tokat atmak			
2-Kulak çekmek			
3-Kafana Vurmak			
4-Dövmek, tekmelemek			
5-Bir şey fırlatmak			
6-Aşağılayıcı sözler söylemek, küfretmek			
7-Hakaret etmek			
8-Yüksek sesle bağırarak			
9-Maaşını zamanında ödememek			
10-Maaşını hiç vermemek			
11-Maaşında çeşitli kesintiler yapmak			
12-Maaşını vermemekle / kesmekle tehdit etmek			
13-Alay etmek			
14-Sürekli eleştirmek			
15-Katı kurallar koyarak baskı kurmak			
16-Dövmekle tehdit etmek			
17-Sana yönelik Cinsel içerikli sözler söylenmesi			
18-Cinsel içerikli davranışlarda bulunulması(elle taciz)			

ÖZET

ISPARTA MERKEZ KÜÇÜK SANAYİ SİTESİ OTO TAMİRHANELERİNDE ÇALIŞAN ÇOCUK İŞÇİLERİN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN VE İŞYERİNDE KARŞILAŞTIKLARI ŞİDDETİN BELİRLENMESİ

GİRİŞ

Herhangi bir üretim yapılan sektörde ya da hizmet sektöründe para karşılığında çalışan çocuklara “Çalışan Çocuk” denilmektedir. Birleşmiş Milletler’in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi’nin 1. maddesine göre 18 yaşına kadar her insan çocuktur. ILO’nun Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler Bildirgesinin İzlenmesi 2006 Küresel Raporu’na göre, 2004 yılı kayıtları doğrultusunda dünya da 5-17 yaş arasında ki çocukların yaklaşık %14.5’u çocuk işçi statüsünde çalışmaktadır. DİE’nün 2006 yılı Çocuk İşgücü Araştırması sonuçlarına göre ülkemizde 6-17 yaş grubundaki çocukların % 5,9’u ekonomik bir işte çalışmaktadır. İşyerinde şiddet “çalışanın işiyle ilgili durumlar sırasında kişi veya kişiler tarafından istismar edildiği veya saldırıya uğradığı olaylar” olarak tanımlanmıştır. ILO, “işyeri şiddeti” tanımını, sadece fiziksel hareketlerle sınırlamayıp bunun yanında pasif ve psikolojik hareketleri de içerecek biçimde genişletmektedir. 2000 yılında, Avrupa Birliği’ndeki ülkelerde çalışan çırakların %2’si aynı işyerinde çalışan kişiler tarafından fiziksel şiddete maruz kalmışlardır. Ülkemizde yapılan çalışmalarda işyerindeki tüm şiddet mağdurlarının %12-20’sinin 19 yaş ve altındaki kişilerdir.

MATERYAL METOD

Isparta İl merkezinde ki Yeni Sanayi Sitesinde bulunan otomatik sektöründe çalışan çocuk işçilerde; sosyodemografik özelliklerin belirlenmesi, çalışma hayatlarına dair genel bilgilerin bulunması, ruhsal durumlarının tespiti, şiddetle karşılaşmış ve karşılaşmadıkları, karşılaşanların kimden, ne şekilde ve ne sıklıkta şiddet gördüğünün bulunması amacıyla yapılmış kesitsel analitik tipte durum saptama çalışmasıdır. Yeni Sanayi Sitesinde toplam 1185 işyerinden 353 tanesi otomatik sektöründe hizmet vermektedir. Otomatik sektöründe toplam 211 çırak olduğu tespit edilmiş, örneklem seçilmeyerek evrenin tamamına ulaşılması planlanmıştır. Bunların 198 tanesiyle anket uygulaması yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 198 çocuğun % 62.6 ‘sı(124 kişi) daimi çırak iken, %37.4’ü(74 kişi) yaz çırığı idi. Çalışanların tamamı erkekti ve yaşları en küçüğü 8, en büyüğü 18 yaşında olmak üzere ortalamaları 15.56 ±2.4’idi. Öğrenim durumları bakımından yaz çıraklarının %91.9’i, daimi çırakların ise % 28.2’si halen bir eğitimlerine devam etmekteydi. Daimi çıraklar ile yaz çırakları arasında eğitime devam etmeleri bakımından fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu (p:0.005). Daimi çırakların sosyal güvenceleri incelendiğinde %41.9 çalışanın(52 kişi) sosyal güvencesi olmadığı, %41.1 çalışanın(51 kişi) SSK’lı olduğu görüldü. Ailesinin ekonomik durumunu kötü olarak değerlendiren çocukların %43.5’i aileye katkı amacıyla çalışırken, ailelerinin ekonomik durumunu orta diyenlerin %62.2’si ve iyi olarak değerlendiren çocukların ise %60.7’si meslek öğrenmek amacıyla çalıştıklarını ifade ettiler. Çocukların %64.6’sı kendi isteği ile çalıştığını ifade ederken, kendi isteği ile çalışanların işinden memnuniyet düzeyleri ebeveynleri yada öğretmeninin isteğiyle çalışanlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur(p:0.006). Ayrıca kendi isteği ile çalışanlar psikolojik sağlık açısından istatistiki anlamlı derecede kendilerini daha iyi

hissediyorlardı(p:0.034). Daimi çalışanların haftalık ücret ortalamaları 56.66±24.64 lira, yaz çıraklarının ise aldıkları haftalık ücret 27.77±18.03 lira olarak tespit edilmiştir. Daimi çırakların yaz çıraklarına göre istatistiki anlamlı derecede yüksek ücret aldıkları bulunmuştur(p:0.000). Genel Sağlık Soru Anketine verdikleri cevaplara göre aldıkları puanlar hesaplandığında çocukların % 35.8'inde hafif ve yüksek derecelerde depresyon tespit edildi.Çalışan çocukların %77.2 si işyerinde şiddet türlerinden bir veya birkaç tanesine maruz kaldığı bulundu. En sık karşılaşılan şiddet türü sözel şiddet iken, sözel şiddetle karşılaşma oranı %60.6 olarak bulunmuştur. Sözel şiddeti karşılaşma sıklığı bakımından %38.8 ile fiziksel şiddet ve %33.8 ile psikolojik şiddet takip etmektedir. Sözel şiddetin de en sık alt tipi usta tarafından %47.9 ,diğer çalışanlar tarafından %24.7 oranında görülen bağırıma maruz kalmadır. Fiziksel şiddette en sık karşılaşılan usta tarafından %24.7, diğer çalışanlar tarafından %7.5 sıklığı ile kulak çekmedir.

TARTIŞMA

İş Yasasına göre ise 15 yaşından küçüklerin çalıştırılmayacağı maddesine göre ise 52(%26.2) çocuğun çalışmasının yasak olduğu yaşlarda çalıştırıldıkları tespit edilmiştir. Sürekli çalışan çırak sayısının 124 olmasına rağmen 52 çalışanın(%41.9) SSK'lı olması gerekirken herhangi bir sosyal güvencesinin olmaması çocukların kayıt dışı çalıştırıldıklarının göstergesidir. ÇSGB'nın verilerine göre Çalışan ve gelir getiren çocukların %80'i asgari ücret düzeyinin altında bir ücretle çalışmaktadırlar. Bizim araştırmamızda da ailelerine ekonomik katkı sağlamak için çalışan çocukların eline geçen ortalama haftalık paranın 56.66±24.64 lira olması asgari ücret altında çalıştırıldıklarını göstermektedir.Araştırmamızda çalışan çocukların %70'i bir veya birden fazla şiddet türüyle karşılaştıkları sonucu ortaya çıkmıştır. En sık karşılaşılan şiddet sözel şiddet çıkması beklenen bir sonuç olarak görünse de yaşta azalma ile fiziksel şiddetin artması, sanayi ortamında çocukların dövülerek işi öğretilbileceği düşüncesini uyandırmaktadır.Her ne kadar şiddet türlerinden birisiyle karşılaşma oranı çok yüksek çıkmışsa da özellikle cinsel şiddet konusu başta olmak üzere diğer şiddet türleri arasında da söylenmeyen olgularında olduğu bir gerçektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışan çocukların çalışma nedenleri, sorunları ve çözüm yolları çok boyutludur.Varolan ülke koşullarında çocuklar daha uzun bir süre çalışacak ve çalıştırılacaklarına göre, çocukları çalışırken korumak mücadelenin bir yönünü oluşturmaktadır. Bu durumda yapılması gereken, çocukların eğitim haklarına sahip çıkarak, psiko - sosyal gereksinimlerini de karşılayarak, çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek üzere projeler geliştirmek ve bu projeleri yaygınlaştırmak, yaşama geçirmektir.Çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelenin ikinci yönü, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesidir. Temel sorunların çözümü yönünde sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması, çocukların ve gençlerin korunmasını amaçlayan yasal düzenlemelerin yeniden düzenlenmesi uzun vadeli çalışmanın çerçevesini çizmektedir. İşyerlerinde karşılaşılan şiddete yönelik olarak çalışma hayatında olan tüm çocukları korumaya yönelik bir eylem planları hazırlanmalıdır. Şiddetle karşılaşan çocukların yaşadıklarının iş hayatının normal bir parçası olmadığı, böyle durumlarla karşılaştıklarında yetkili mercilere durumu bildirmeleri yönünde eğitimler verilmelidir.

DETERMINING THE SOCIODEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS AND THE VIOLENCE THAT EMPLOYED CHILD LABORS WERE EXPOSED TO IN VEHICLE REPAIR SHOPS IN ISPARTA CENTER SMALL INDUSTRIAL ZONE

INTRODUCTION

Children who work in any production sector or service sector as an employee are called "working child". According to the 1. Article of the convention on children rights of the United Nations, each person until 18 is a child. Following the declaration of rights and principles of ILO for working, according to 2006 Global Report, in line with 2004 records, there are 1.5 billion children, 5-17 year old all over the world. 14.5%, namely 218 million of these children are in child labor statue and 126 of these children are working in hazardous occupations. As for all countries which have the problem of child labor, it is also important for our country. 2006 October, November, and December by the state institute of statistics, 5.9% of, 6-17 year old children are working in an economic job. Intended violence towards child or in other words, neglecting or abusing a child is type of sexual abuse, negligence or negligible treatment, economic or other exploitation on the child's health, to maintain his living, to develop himself or responsibility to his honor, direct or possible harmful all kinds of physical and/or emotional mistreatment in connection with trust or power relations. As for workplace violence is undefined as, "During the circumstances related to the employee's job, events that he/she is abused or attacked by a person or persons". ILO, by not restricting the definition "workplace violence" with only physical behaviors, it is broadening it with psychological and passive behaviors. In 2000, 2% of the apprentices working in European Union countries, are exposed to violence by people working in the same workplace. In the researches done in our country, 12-20% of all violence victims are 19 aged and below.

MATERIAL METHOD

It is a cross sectional analytical type research for determining the sociodemographic characteristics, finding the general information about their lives, determining their mood, whether they are exposed to violence or not and if so, from who, how and how often it happened, to the child labors working in automotive sector in New Industrial Zone (Yeni Sanayi Sitesi) located in Isparta city center. Totally, 1185 workplace are located in New Industrial Zone. 353 of these workplaces are in automotive sector, providing service in motor, bonnet, electric, spare part, cam and washing and maintenance. It was identified that there are totally 211 apprentices in automotive sector, without choosing samples it was planned to reach all over the world. A survey was done with 198 of them.

FINDINGS

New Industrial Zone While 62.6 % (124 persons) of the attendees were permanent apprentice, 37.4 % (74 persons) were summer apprentice. All workers were male, the youngest one was 8, and the oldest one was 18 year old. The average was 15.56 ± 2.4 . The permanent apprentice's age average was 16.7 ± 1.16 . When their educational background analyzed, 59.5% of the summer apprentices were attending primary school, 32.4% of them were attending high school. As for the permanent apprentices, while 46% of them were graduated from secondary school, 28.2% were attending a school. The difference between the permanent and summer apprentices in terms of the educational background was found meaningful ($p: 0.005$). When the social security of permanent apprentices analyzed, it was observed that 41.9% labored (52 persons) did not have a social security and 41.1% labored (51 persons) had a social security SSK. While 43.5% of the children who defined their family economic condition as bad and ruined, were working to contribute to their family budget, 62.2% of the children who defined their family's

economic condition as medial and 60.7% of the children who defined it as good or very good, expressed that they were working to learn an occupation. While 64.6% of the children expressed that they were working for their own desire, 35.4% of them indicated that they were working for their family or instructor's desire. The complacency of the children who were working for their own desire in comparison with those who were working for their family or instructor's desire was expressively high ($p:0.006$). In addition, those who were working for their own desire, statically and expressively felt physiologically good ($p: 0.034$). The average of the weekly wages of permanent labors was determined as 56.66 ± 24.64 lira and the weekly wages of summer apprentices was determined as 27.77 ± 18.03 lira. It was found that in comparison with summer apprentices, permanent apprentices's wages were expressively high ($p: 0.000$). According to the General Health Question Survey, it was confirmed that, when their points of answers were counted, 35.8% of the children was in light and high lever depression. 77.2% of the apprentices were exposed to one or more than one type of the violence. While the most common type was oral violence, its percentage was 60.6%. According to oral violence's occurrence, 38.8% for physical violence, and 33.8% for physiological violence were following it. In addition, frequently as the subtype of oral violence, 47.9% by operatives and 24.7% by other workers were exposed to yawping. In physical violence, frequently encountered types were 24.7% by operatives and 7.5% by other workers as pulling ears.

DISCUSSION

It was determined that 52(26.2%) children were working illegally related with their ages while according to the labor act, the article which indices that 15 year old children can not be employed. Although the number of permanent apprentices was 124, while 52 labors (41.9%) had to have a social security, but they were not, it was clear that they were employed informally. According to the data of The Ministry of Labor and Social Security, 80% of the children who yield and labor, are working for a wage which is below the minimum wage. It can be seen that in our research the average of the weekly wages for children who are working to contribute to their family is 56.66 ± 24.64 lira. It was ensued that 70% of the children who worked in our research exposed to one or more than one type of violence. Even oral violence was apparently the most common type of violence, the increase in physical violence inversely with the decrease in the age, exciting the idea of whipping by laying into the children to work in industry. Although ratio of being exposed to any type of violence was high, still it is a fact that especially in sexual violence and other types of violence there are another phenomenon which unstated.

CONCLUSION AND SUGGESTIONS

Children in the present county circumstances, who will labor for a long period and according to their work, protecting the children while they are working is forming a part of the struggle. Then, the first thing to be done, by staking a claim to children's education right and compensating their physic-social requirement, to better the conditions of their labor children, is to set a project, extend and actualize it. The second side of the struggle against child laboring is to bring it to an end. With Short term plan, a framework for long term plan is being established, as in the direction of solving the main problems, providing a social and economic development, setting policies for renewing the legal regulations which aim to protect children and youngsters, and also by developing alternative policies with actualizing it. Plans for protecting children who are in the working life should be prepared. In addition, children who were exposed to violence should be trained as to create awareness that what they lived was not a part of a working life and when they exposed to such a case, they have to inform the competent authority.